

İSTİKAMET YOLU

MUHAMMED ZAKİR ÇETİN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
İLMİN FAZİLETİ.....	4
İLM İMÂNÂNA KUVVET VERİR.....	7
TAKLİDÎ VE TAHKİKÎ İMAN	8
TAKLİDÎ İMAN.....	8
TAHKİKÎ İMAN	8
SİRÂT-I MÜSTAKÎM	13
İSTİKAMET ÜZERE OLMANIN MA'NÂSİ.....	14
KUR'ÂN, ZAMAN GEÇTİKÇE GENÇLEŞİYOR	17
SELEF-İ SÂLİHİN KİMDİR?.....	21
EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMÂAT	24
1. KİTAP	29
2. SÜNNET	30
3. İCMÂ-İ ÜMMET	31
BOZUK VÂSİTAYLA HEDEFE VARILMAZ	32
4.KİYÂS-I FUKAHÂ.....	37
MEZHEBLERİ TAKLİD MESELESİ	39
İCTİHÂD MESELESİ	43
İCTİHÂD RİSÂLESİ.....	44
VAHHÂBİLİK MESELESİ.....	67
BİRİNCİ NÜKTE	68
İKİNCİ NÜKTE.....	71
ÜÇÜNCÜ NÜKTE	75
DÖRDÜNCÜ NÜKTE	76
SEN OLMASAYDIN ÂLEMİ YARATMAZDIM	82

PEYGAMBERİMİZ (ASM) BU ÂLEMİN ÇEKİRDEĞİ VE MEYVESİDİR.....	89
ALLAH’IN İNDİRDİĞİYLE HÜKMETMEYENLER, KÂFİRLERİN TA KENDİLERİDİR	96
YARDIM DİLEME GERÇEĞİ.....	106
A) SALİH AMELİ VESİLE YAPMAK.....	120
B) HAYATTA OLANLARI VESİLE YAPMAK.....	124
C) VEFÂT EDENLERİ VESİLE YAPMAK	125
D) CÂMİD VARLIKLARI VESİLE YAPMAK	134
RİSÂLE-İ NUR IŞIĞINDA MİLLİYETÇİLİK	150
SEKİZ ADIMDA KURTULUŞ REÇETESİ	160
KAYNAKÇA.....	168

ÖNSÖZ

Kur’ân-ı Mübîn ile bize istikâmeti gösteren Cenâb-ı Hakk’a nihâyetsiz hamd ü senâlar olsun. Sünnet-i seniyesi ile o Kur’ân’ı bize tefsir eden ve güzel ahlâkî tamamlamak için gönderilen Habîb-i Edîb’ine varlıkların zerrelere adedince salât ü selâm olsun.

Bütün eksik ve kusurumla Allah’ın affına sığınarak üç asıl sebepten dolayı bu yazıyı kaleme almış bulunuyorum.

1. Bir kısım insanların ifrat ederek bazı sebeplere ve vesîlelere meşru dairede mürâaat edenleri, “şirk veya bid’at” diyerek dalâlete gitmeyenleri bile küfür ve dalâletle itham etmelerinin önüne geçmektir.
2. Sebep ve vesîlelerle ortaya çıkan neticeyi, onlara mâl etmenin şirk ve dalâlet olduğunu açıklayarak bu noktada bir kısım insanların tefrit ederek neticeleri sebeplere vererek yanlış yola düşmelerini önlemeye çalışmaktır.
3. İtikadî noktada ehl-i sünnet ve cemâatin, sırat-ı müstakîm olan hikmet, şecâat ve iffetle hareket ettiğini, her türlü aşırılıktan ve eksikliklerden sakındığını ortaya koymaktır.

İslâm tarihinde görüldüğü gibi ehl-i sünnet, bu orta yolu tutmak ile ehl-i kibleyi tekfir etmediğinden her zaman ümmetin birlik ve beraberliğine çalışarak İslâmiyet’in izzetini muhâfaza etmeye vesîle olmuştur.

Bu yazımızda, ümmet arasındaki ihtilafın temelini teşkil eden ve sâir mes’elelere de ışık tutan önemli bir kısım konular ele alınmıştır. Cenâb-ı Hak’tan bu yazının hüsn-i tesirini ve affımıza vesîle olmasını temenni ve niyâz ediyoruz. Not: Risâle-i Nûr’dan alınan yerler kahverenkle gösterilmiştir.

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً

“Şüphesiz ki ben, yeryüzünde (insanı) bir halife kılacak olanım.” meâlindeki âyet-i kerîmeden melekler, Allah’ın onlardan üstün ve fazîletli bir halife halk edeceğini anlamışlar. Zira halife tâbiri ‘üstün sıfatlara sahip zât’ manasına gelir. Melekler (hayretlerinden):

قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ

“Orada fesad çıkaracak ve orada kanlar dökecek bir kimse mi kılacaksın? Hâlbuki biz, hamdin ile (Sen’i) tesbîh ediyoruz ve Sen’i takdîs ediyoruz” dediler. (Rabbin de onlara, başta kısa bir şekilde): قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ

“Şüphesiz ki sizin bilmeyeceğiniz şeyleri ben bilirim.” buyurdu. Daha sonra tafsillî ve ispat noktasında:

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ

صَادِقِينَ

“Ve Âdem’e her şeyin isimlerini öğretti. Sonra onları meleklerle göstererek, ‘Eğer (iddianızda) doğru kimseler iseniz, haydi şunların isimlerini bana bildirin!’¹ âyetiyle onlara cevap verdi.

Bu ifadelerin gösterdikleri neticeye göre, Âdem (as)’in fazîletinin sebebi, onun halîfelik makamının gerektirdiği ‘ilmi’dir. Yani Âdem (as)’in, meleklerin bilmediklerini bilmesidir. Ve ilmîne binâen melekler, ona secde etmekle emrolunmuşlardır. Evet, bu hakîkatler ilmin fazîlet ve şerefini ispat ettiği gibi, bir hakîkati daha ifade eder. O da şudur:

“Cenâb-ı Hak, ta’limiyle Âdem (as)’in kalbinde zarurî ilimleri ve ilhamı halk etmiş. Bütün sanatların kanunlarını ve aletlerinin keyfiyetlerini ve

¹ Bakara Suresi, 30-31. âyetler.

bütün ilimlerin usullerini ve bütün eşyanın isimlerinin ve özelliklerinin ma'rifetini, onun zihnine ilka edip yerleştirmiştir. Bu da istidad cihetiyle Âdem (as)'in fazîletini gösteriyor. Çünkü onda bu ilimleri öğrenebilecek istidad vardır ki verilen ilmi alabiliyor. Meleklerde ise her şeyi öğrenebilecek istidad yoktur, kabiliyetleri mahduddur, sınırlıdır.”²

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا أَبَا ذَرٍّ، وَلَئِنْ تَعَدُّوْا فَتَعْلَمَ أَبَا مِنْ الْعِلْمِ عَمِلَ بِهِ أَوْ لَمْ يُعْمَلْ بِهِ خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ تُصَلِّيَ أَلْفَ رَكْعَةٍ

Peygamberimiz (sav): “Yâ Ebâ Zer, eğer sabahtan gidersen, ilimden bir bahis öğrenirsen ister onunla amel edilmiş olsun ister edilmemiş olsun senin için bin rek’at namaz kılmaktan daha hayırlıdır”³ diyerek ilmin fazîletini beyân etmiştir. Çünkü namazın ancak kılana faydası vardır. İlmin ise herkese faydası vardır.

Ebu Hureyre (ra) dedi ki: “Benim için bir saat oturup (dinî meseleleri) anlamam, Kadir Gecesi’ni ihya etmekten daha sevimlidir.”⁴ Çünkü Kadir Gecesi’ni ihyâ etmek hususî bir fazîlettir. İlim ise umûma faydası olabilecek bir fazîlettir. Eğer o bir saatlik ilimle, birisinin hidâyetine vesîle olunursa, hadîsin ifadesiyle sahra dolusu kırmızı koyunu tasadduk etmekten daha hayırlı bir sevap kazanmış olur.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ زَارَ عَالِمًا فَكَمَنْ زَارَنِي، وَمَنْ صَافَحَ عَالِمًا فَكَمَنْ صَافَحَنِي، وَمَنْ جَالَسَ عَالِمًا فَكَمَنْ جَالَسَنِي، وَمَنْ جَالَسَنِي فِي دَارِ الدُّنْيَا أَجْلَسَهُ اللَّهُ مَعِيَ غَدًا فِي الْجَنَّةِ

Râsul-ü Ekrem (sav), ilmin fazîletine binâen, âlimleri kendi yerinde kabul ederek ferman etmiş: “Bir âlimi ziyaret eden beni ziyaret etmiş gibidir. Bir

² Tefsiru’l-Beyzavi, Daru’l-Kütübî’l-İlmiye, C 1, s. 51.

³ Münzirî, Et-terhib ve’t-tergib, Daru’l-Kütübî’l-İlmiye, C 1, s. 45, Hadîs No: 17.

⁴ A.g.e., s. 58, Hadîs No: 137.

âlimle musafaha eden benimle musafaha etmiş gibidir.⁵ Bir âlimle oturan benimle oturmuş gibidir. Dünyada benimle oturanı, yarın Allah Cennette benimle oturtur.”⁶

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: جُلُوسُ سَاعَةٍ عِنْدَ الْعُلَمَاءِ أَحَبُّ إِلَيَّ

اللَّهُ تَعَالَى مِنْ عِبَادَةِ سَنَةٍ لَا يُعْصَى اللَّهُ فِيهَا طَرْفَةَ عَيْنٍ

“Âlimlerin yanında bir saat oturmak Allah katında, içinde göz açıp kapayıncaya kadar günâh işlenmeden ibâdetle geçen bir seneden daha sevimlidir.”⁷

İLİM İMÂNÂ KUVVET VERİR

İşte, îmânın tahkîkî olmasına belki ilme'l-yakînden hakka'l-yakîni derecesine çıkmasına vesîle olması cihetinden, ilim ve ma'rifetin ne kadar önemli olduklarını ve ne kadar kıymet ve fazîlet ifade ettiklerini gösteriyor. Evet, îmân icmalî ve tafsillî olmak üzere iki kısma ayrılır. Akâidde zarurî olmayan meselelere icmalî olarak inanmak kâfidir. İcmalî demek, akâid ilmine kısıdan, özet olarak teferruatını bilmeden inanmaktır. Mesela: ‘Allah vardır ve bütün varlıklar O’nun varlığına delildir’ der fakat varlıkların, Allah’ın varlığına nasıl delil olduklarını açıklayamaz. Meleklerle inanır, fakat onlar hakkında gereken ilmî açıklamayı yapamaz. Ve hâkezâ îmânın diğer şartlarına da böyle inanır.

Tafsillî îmân ise ‘Allah vardır ve birdir. Bütün varlıklar ve kâinat Allah’ın var ve bir olduğunu ispat eder’ demektir. Ve bu tarzda inanan, umum

⁵ Melîbârî, Haşiyetu İneti't-Talibin, C 1, s.26, (Müsnedü'l-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb, C 5, s.485, Hadîs No: 8839.)

⁶ Ebû'l-Hasan b. Muhammed El-Magribî Et, El Hadi li'l-Mühtedi fi'l-Fedâil, s.127.

⁷ A.g.e.

varlıkların ve âlemin, Allah'ın varlığına nasıl delil olduğunu ilmî açıklamalarla ortaya koyar. Zarûriyât-ı dinîye denilen, farz olan akâid ilmini (inanılması mecbûrî olan bilgileri) tafsilli olarak öğrenmek lazımdır. Ve nitekim Üstâd Bediüzzaman Hazretleri de îmânı şöyle ifade eder: “İman, Rasûl-ü Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın tebliğ ettiği zaruriyat-ı dinîyeyi tafsilen (dinin kesin olarak inanılması gereken emirlerini, ayrıntılı bir şekilde) ve zarûriyâtın gayrısını (dışındakileri) icmâlen (özet olarak) tasdik etmekten hâsıl olan bir nurdur.” der.⁸

TAKLİDÎ VE TAHKİKÎ İMAN

Bir de îmânın, zayıflık ve kuvvetliliğine göre taklidî ve tahkikî olmak üzere iki kısmı vardır.

TAKLİDÎ İMAN

Kişinin anne ve babasının veya çevresinin telkinleri neticesinde, delillere dayanmadan, taklit ederek îmân esaslarını benimsemesine, taklidî îmân denilmiştir.

“İslâm âlimleri, taklidî îmânın sahîh ve geçerli olduğunu, fakat delillerle bu tür îmânı, tahkikî hâle dönüştürmeyen kimselerin günâhkâr olacağına ve her mü'minin îmânını tahkikî hâle getirmesinin farz-ı ayn olduğunda ittîfak etmişlerdir.”

TAHKİKÎ İMAN

⁸ Bediüzzaman, İşâratü'l-İcaz, s. 37.

Kişinin, araştırarak aklî ve naklî delillerle veya keşif ve müşahede ile îmânını kuvvetli bir hâle getirmesine tahkiki îmân denilmiştir.

“Evet, îmân yalnız îmân hakikatlerini kısaca ve inananları taklit ederek inanmaktan ibaret değildir. Bir çekirdekten, tâ büyük bir hurma ağacına kadar ve eldeki âyinede görünen güneşin sûretinden tut, tâ deniz yüzündeki yansımaya ve güneşe kadar mertebeleri ve inkişafı olduğu gibi, îmânın bin bir esma-i İlahiyenin ve sâir erkân-ı îmâniyenin kâinattaki gerçeklerle irtibatlı olarak ortaya çıkan birçok hakikatleri ve mertebeleri vardır. “Bütün ilimlerin ve ma’rifetlerin ve insandaki mükemmelliklerin en büyüğü îmândır ve îmân-ı tahkikîden gelen ayrıntılı ve delillere dayalı bir şekilde îmânın şartlarını tanıyıp inanmaktır.” diye ehl-i hakikat ittifak etmişler.

Evet delillere dayanmayan taklidî îmân, çabuk şüphelere mağlub olur. Ondan çok kuvvetli ve çok geniş olan delillerle isbat edilen tahkiki îmânda ise pek çok mertebeler vardır.

1. İLME’L-YAKÎN MERTEBESİ:

Aklî ve naklî delillerin neticesinde kalpte oluşan kesin bilgidir. Uzak bir yerden dumanların çıktığını gördüğümüzde, orada bir ateşin olduğunu anlamamız ilme’l-yakîn mertebesine bir örnektir. Böyle bir îmân, çok delil ve burhanların kuvvetleriyle binler şüphelere karşı dayanır. Hâlbuki taklidî îmân bazen bir şübheye karşı mağlup olur.

2. AYNE’L-YAKÎN MERTEBESİ:

Müşahede (gözlem, görme) yoluyla elde edilen ve doğruluğu apaçık olan bilgi diye tarif edilir. Dumanını gördüğümüz ateşe yaklaşıp ateşi gözümüzle görmemiz aynе'l-yakîn mertebesine bir örnektir. Bu îmân kesin bir şekilde görerek veya görmüş gibi îmân etmektir ki, bunun da pek çok mertebeleri vardır. Belki Allah'ın isimleri adedince ve o isimlerden alınan feyz ve istifade nisbetinde ortaya çıkan dereceleri vardır. Bu mertebeye ulaşan, bütün kâinatı bir Kur'ân gibi okuyabilecek duruma gelir.

3. HAKKA'L-YAKÎN MERTEBESİ:

Delillerin neticesinde veya bizzât istifadeden sonra kalpte oluşan sarsılmaz inançtır. Bu hâl kesin olarak inanmanın en üst mertebesidir. Gördüğümüz ateşe yaklaşıp ondan istifade etmemiz, ateşin pek çok özelliklerini tecrübe neticesinde öğrenmemiz ve ateşle ilgili kalbimize yerleşen sarsılmaz bilgi de hakka'l-yakîn mertebesine örnektir.

Yani kesin olarak istifade edip yaşayarak veya o derecede delillere dayanarak kuvvetli bir tarzda inanmaktır. Onun da çok mertebeleri vardır. Böyle îmânlı zâtlara şüphe orduları hücum da etse, bir halt edemez. Kelâm âlimlerinin akla ve mantığa dayandırarak yazdıkları binler cild kitapları, yalnız îmânın o mertebesinin bir yolunu göstermiştir. Ehl-i hakîkatin de yüzer kitapları, keşfe ve zevke istinaden o ma'rifet-i îmâniyeyi daha başka bir cihette ortaya koymuştur. Fakat Kur'ân'ın mu'cizeli cadde-i kübrâsı, gösterdiği îmân hakikatleri ve kudsî ma'rifeti; o ulema ve evliyanın pek çok fevkinde bir kuvvet ve yüksekliktedir.

“İşte Risâle-i Nûr, îmânın bütün mertebelerini içinde toplayan Kur'ân'ın bu küllî ve yüksek ma'rifet caddesini tefsir edip anlatmaktadır. Bin seneden beri Kur'ân aleyhine ve İslâmiyet ve insaniyet zararına ve yokluk

âlemleri hesabına tahribatçı bütün akımlara karşı, Kur'ân ve î mân namına mukâbele ediyor, müdâfaa ediyor.”⁹ Buna binâen Risâle-i Nûr, birçok delil ve burhan getirerek o hadsiz düşmanlara karşı dayanıp mü'minlerin î mânının muhafazasına Kur'ân nuruyla vesîle olmaya çalışmaktadır.

İlim ile ma'rifet, î mânın tahkîkî olmasına vesîle oldukları gibi, ilme'l-yakînden aynel-yakîn mertebesine, hatta araştırma yapan bütün ehl-i tahkîkin ittifakıyla sabit olan ve şeytanın elinin ulaşip alamayacağı î mânı hakka'l-yakîn derecesine çıkarmaları ve î mânla kabre girmeye vesîle olmaları ve hadîs-i şerifte:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَقِيهٌ أَشَدُّ عَلَى الشَّيْطَانِ مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ

“Şeytan için dini bilen bir âlim(le uğraşmak) bin âbid(le uğraşmaktan) daha zordur.”¹⁰ ifadesi de ilmin başta şeytan olmak üzere düşmana karşı ne derece tesirli bir silah ve sağlam bir kale ve kuvvetli bir zırh olduğunu gösterir.

“İman, insanı insan eder. Belki insanı sultân eder ve onu bütün varlıkların idarecisi hâline getirir. Öyle ise insanın asıl vazifesi, î mân ve duâdir. Bunlar da ancak ilim ve ma'rifet ile mümkün olabilir. Küfür, insanı gâyet âciz bir canavar hayvan eder. Zira kâfir olan âcizdir; bir hastalık mikrobuna, açlık ve susuzluğa, bilhassa ölüme karşı dayanamadığı hâlde, bir bomba veya Allah (cc)'ı inkâr ile birçok katliamları yapar ve bütün varlıkların hukukuna girer.

Şu mes'elenin binler delillerinden yalnız hayvan ve insanın dünyaya gelmelerindeki farkları, o mes'eleye açık bir delildir ve kesin bir burhandır. Evet, insanlık, î mân ve ilim ile gerçek insanlık olduğunu; insan

⁹ Bediüzzaman, Asa-yı Musa, s. 266-267.

¹⁰ Kütüb-i Sittü Şerhleri, Sünen-i Tirmizi, C 5, S. 48, No: 2681./ (Tirmizi, Camiü'l-Kebir, C 4, s. 413, Hadîs No: 2681.

ile hayvanın dünyaya farklı bir şekilde gelmeleri gösterir. Çünkü hayvan dünyaya geldiği vakit, âdetâ başka bir âlemde, başka bir yerde tam yetişmiş gibi istidadına göre mükemmel olarak gelir, yani gönderilir. Ya iki saatte ya iki günde veya iki ayda, bütün hayat şartlarını ve kâinatla olan münasebet ve irtibatını ve yaşamak için gerekli olan kanunları, düsturları öğrenir, meleke sahibi olur. İnsanın yirmi senede kazandığı yaşama gücünü ve çalışma yeteneğini, yirmi günde serçe ve arı gibi bir hayvan tahsil eder, yani ona ilham olunur. Demek hayvanın asıl vazifesi; eğitim görerek mükemmel bir hâle gelmek değildir ve ma'rifet kesbetmekle terakki edip ilerlemek değildir ve Allah (cc)'a aczini göstermekle ondan meded istemek, duâ etmek değildir. Belki vazifesi; istidadına ve yeteneğine göre taammüldür, çalışmaktır ve yaptığı hizmetle fiilî olarak Cenâb-ı Hakk'a ibâdet etmektir.

İnsan ise her şeyi öğrenmeye muhtaç ve hayat kanunlarına câhil bir şekilde dünyaya geliyor, hattâ yirmi senede tamamen hayat şartlarını öğrenemiyor. Belki ömrünün sonuna kadar öğrenmeye ihtiyâcı vardır. Hem gâyet âciz ve zaîf bir surette dünyaya gönderilip bir-iki senede ancak ayağa kalkabiliyor. On beş senede ancak zarar ve menfaati fark eder. Ancak toplum hayatının yardımıyla, menfaatlarını celbedip te'mîn eder ve zararlardan sakınabilir. Demek ki, insanın yaratılış vazifesi; ilimle, eğitimle mükemmel bir duruma gelmek ve Cenâb-ı Hakk'a duâ ile ibâdet etmektir. Yani: "Kimin merhametiyle böyle hikmetli ve münasip bir şekilde idare olunuyorum? Kimin ikramıyla böyle şefkat edilerek terbiye ediliyorum? Nasıl birisinin lütuflarıyla, ihsanlarıyla, böyle nazlanarak besleniyorum ve idare ediliyorum?" bilmektir. Ve binden ancak birisine eli yetişemediği hacatına dâir Kadı-ül Hacat'a, yani ihtiyâçları yerine getirene, âcizlik ve fakirlik lisânıyla yalvarmaktır ve duâ ile her

ihtiyâcımızı O’ndan istemektir. Yani aczin ve fakrın kanatlarıyla ibâdetin en yüce makamına uçmaktır.

Demek insan bu âleme ilim ve duâ vâsıtasıyla mükemmelleşmek için gelmiştir. Varlık ve yetenek itibarıyla her şey ilme bağlıdır. Ve bütün hakîki ilimlerin esası ve madeni ve nuru ve ruhu; ma’rifetullahtır, Allah (cc)’ı tanımaktır ve onun asıl temeli de îmân-ı billahtır.”¹¹

Yâ Rab! İman hakikatlerini ve Kur’ân ilmini hakkıyla anlamayı, bütün kardeşlerimizle birlikte bizlere nasip eyle. Mahfûz olan îmân-ı tahkikî ile bizleri huzuruna al. Âmin. Bi hurmeti seyyidi’l-mürselin.

SİRÂT-I MÜSTAKÎM

Peygamberimiz (sav)’in nübüvvetinin delil ve burhanları had ve hesâba gelmez. Onların hepsini îzâh etmek hem bizim haddimizin fevkindedir hem de böyle bir yazı veya sohbet ile de îzah edilecek bir mes’ele değildir. Ancak nübüvvetin parlak bir delili olan Rasûl ü Ekrem (sav) Efendimiz’in güzel ahlâkı ile Rabbimizden bize getirdiği Kur’ân-ı Azîmüşşan ve hadîs-i şerîflerin nübüvveti, ne sûretle ispat ettiklerinden bir nebze bahsetmeye çalışacağız.

Rasûlullah (sav)’ın güzel ahlâkını dost ve düşman ittifakla kabul etmişlerdir. Hatta en büyük düşmanları olan Mekke müşrikleri, başta Ebû Cehil olmak üzere ona Muhammedü’l-Emîn demişlerdir.

¹¹ Bediüzzaman, Sözlür, s. 107-108.

Cenâb-ı Hak ise Kur’ân-ı Azîmüşşan’da: **وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ**

“(Habîbim Ya Muhammed) sen azîm (büyük) bir ahlâk üzeresin.”¹² diye ferman eder. Sahih rivâyetlerde de,

سُئِلَتْ عَائِشَةُ عَنْ خُلُقِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَتْ: كَانَ خُلُقَهُ الْقُرْآنَ

Hazreti Âişe-i Sıddıka (ra) gibi seçkin sahâbeler, Hazreti Peygamber (sav)’i ta’rîf ettikleri zaman “**Yaşayan Kur’ân**”¹³ diye ta’rîf ediyorlardı.

Kur’ân’ın beyân ettiği güzel ahlâkın misâli ve bütün o güzel ahlâkı yaşayarak gösteren Hazreti Muhammed (sav)’dir. Ve o güzelliği herkesten evvel bizzât yaşayan ve fitraten o mehâsin üzerine yaratılan o, sallallahu aleyhi vesellemdir. Ve o (sav) yürüyen bir Kur’ân’dır. Hem Fâtiha-i şerife’de ‘sırât-ı müstakîm’ diye tâbir edilen dosdoğru yolda giden ve o yolda gidebilecek fitrat üzere yaratılan en başta Peygamberimiz (sav)’dir.

İSTİKAMET ÜZERE OLMANIN MA’NÂSI

Bedüzzaman Hazretleri, ‘sırât-ı müstakîm’i, İşârâtü’l-Î’câz’da ve Otuzuncu Söz’de ve On Birinci Lem’a’da şöyle izâh etmiştir: İnsanda kuvve-i akliye, kuvve-i gadabiye, kuvve-i şehviye olmak üzere üç duygu vardır. Hayvanlardaki gibi bunlara bir hudut tâyin edilmemiştir. Bu kuvvelerin her birisinin üçer mertebesi vardır; ifrat (ileri gitmek), tefrit (geride kalmak) ve hadd-i vasat (normal olan orta yolu yaşamak)tır.

Kuvve-i akliyenin ifrât mertebesi ‘cerbeze’dir. Yani bâtilı, yanlış doğru; doğruluğu ve hakkı da yanlış göstermeye çalışmaktır. Bu bir safsatadan ibârettir. **Tefrîti ‘gabâvet’tir.** Yani doğruyu bulmak için aklı

¹² Kalem Suresi, 4. âyet.

¹³ İbn Kesir, Camiu’l-Mesaniid ve’s-Sünen, C 34, s. 196, Hadîs No: 385.

kullanmamaktır, bu da geri zekâlılıktır ve bir mantıksızlıktan ibarettir. **Hadd-i vasatı ise ‘hikmet’dir.** Yani her işin ve her fikrin doğrusunu hikmetlisini yararlısını bulup ona göre yaşamaktır. Bu hikmet mertebisini de en mükemmel şekilde yaşayan en başta **peygamberlerdir** ve onların başında da **Peygamberimiz (sav) gelir.**

Kuvve-i gadabiyenin ifrât mertebesi ‘tehevvür’dür. Yani: Çok kızmak, köpürmek, saldırgan olmaktır. Ve hakkına razı olmayıp başkasının hak ve hukukunu çiğnemeye çalışmaktır. Bu bir zulümden ibarettir. **Tefrît mertebesi ise ‘cebânet’tir.** Yani korkudan dolayı hakkına hukukuna sahip çıkmamak, mukaddesâtına, ırz ve namusuna hakaret edildiği hâlde onları müdâfaa etmemektir. **Hadd-i vasatı, orta yolu ‘şecâat’tir.** Yani cesaret sahibi olup başkasının hakkına hukukuna tecâvüz edip zarar vermediği gibi kendi hakkına hukukuna da sahip çıkıp onu kimseye çiğnettirmemektir. Bu şecâati de en güzel ve en mükemmel bir şekilde hayatlarına tatbik eden başta **‘şehidler’dır.**

Kuvve-i şehviyenin de ifrât mertebesi ‘fücûr’dur. Yani Allah’tan korkmayıp, insanlardan sıkılmayıp, fuhşiyat başta olmak üzere haramları günâhları alenen, açıktan işlemektir. **Tefrît mertebesi ise ‘humûd’dur.** Yani haramları işlemediği gibi helâl dâiresinden dahi istifâde etmemektir. Âdeta Rahipler gibi bitkisel bir hayat yaşamaktır. **Hadd-i vasatı, orta yolu ise ‘iffet’tir.** Yani namuslu olarak bütün âzâlarını, hisler ve duygularını başta fuhşiyat olarak haramlardan muhâfaza edip helâl dâiresinde yaşamaktır. Zâten, **“Helâl dâiresi geniştir, keyfe kâfidir; harama girmeye hiç lüzum yoktur.”**¹⁴ Bu mertebeyi en başta kendi hayatlarına tatbik eden, başkalarına da güzel örnek olan **sâlih ve kâmil insanlardır.**

¹⁴ Bediüzzaman, Sözlür, s. 14.

İşte adâlet bu kuvvelerin orta yolu olan **hikmet, şecâat ve iffetten** ibarettir. İnsanların beslenmesinden tut, tâ inancına kadar düşündüğü her meselede, yaptığı bütün fiillerde ve nefsin istediği her arzusunda, bu kuvvelerin bütün mertebeleri bulunmaktadır. Demek her işte bu mertebelerin orta yolu denilen hikmeti, iffeti ve şecâati kabul edip ona göre yaşamak gerekmektedir.

Bu noktada baktığımızda hikmet, şecâat ve iffeti harfiyen kendi hayatına tatbik edip, ifrât ve tefrîten; cerbeze ve aklı kullanmamaktan, zulüm ve korkaklıktan; fücûr ve humûddan tertemiz olarak en mükemmel bir şekilde hayatını devam ettiren, **dost ve düşmanın ittifakıyla Muhammed-i Arabî (sav)’dir**. İşte böyle bir zâtın (asm) yaptıklarının, yaşadıklarının, sözlerinin ve hareketlerinin her birisi, nev’-i beşere, insanlara birer model hükmüne geçmeye lâyık iken, îmân eden ve ümmetinden olan gâfillerin onun sünnetine ehemmiyet vermemelerinin veyâhut sünnetini bozmak isteyenlerin ne kadar bedbaht ve fenâ olduklarını dîvâneler de anlar.

Demek ki Fâtiha’da: **إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ** “Bizi dosdoğru yola hidâyet

eyle!¹⁵ dediğimizde: “Ya Rab! Bizi kuvve-i akliyenin hikmet mertebesine, kuvve-i gadabiyenin şecâat mertebesine, kuvve-i şeheviyenin iffet mertebesine hidâyet eyle! İfrât ve tefrît mertebelerinden bizleri muhâfaza eyle!” Âmîn, diye duâ ediyoruz.

İşte: **فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ** “Emrolunduğun gibi istikâmet bul!”¹⁶ âyeti bir

cihette “Hikmet, şecâat ve iffet hakikatini yaşayınız!” diye bize

¹⁵ Fâtiha Suresi, 6. âyet.

¹⁶ Hûd Suresi, 112. âyet.

emrediyor. Hatta kat'iyetle şunu diyebiliriz: **İslâmiyet, hikmet, şecaat ve iffet demektir.** İslâmiyet'e inanıp kabul etmek, bunları kabul etmek demektir; Yani zulüm etmemek, cinâyet işlememek, başkasının ırzına namusuna el uzatmamak, fâiz yememek, ne insanların ne de Allah'ın hukukuna tecâvüz etmemek demektir. **İslâmiyet'i istememek ise bütün bu menfî ve zararlı şeyleri kabul ediyorum demek ma'nâsına gelir.**

KUR'ÂN, ZAMAN GEÇTİKÇE GENÇLEŞİYOR

Esasında Kur'ân ve hadîs-i şerîfler, Peygamberimiz (sav)'in nübüvvetini ispat için fazlasıyla delilleri ihtiva etmektedir. Çünkü tarihe bakıyoruz, araştırıyoruz ve görüyoruz ki, bir bilim adamının fikir ehlinin Kur'ân ve hadîsten almadan yazdığı kitaplar ve o kitapların içindeki bilgilerin birçoğu sekiz on sene geçtikten sonra geçerliliğini kaybediyor, yanlış olduğu ortaya çıkıyor. Hatta dünyanın en zekî, en dâhî insanları kabul edilen Eflâtun, Aristo, Sokrat vs. gibilerin yazdıkları kitapların üzerinden elli-yüz sene geçtikten sonra, neredeyse bu kitapların içindeki bilgilerin çoğu geçerliliğini kaybedip yanlış oldukları ortaya çıkmıştır.

Hâlbuki bu kural, Kur'ân ve hadîs-i şerîfler için geçersizdir. Kur'ân'ın 6666 âyeti ve İmam Ahmet bin Hanbel'in rivâyet ettiği bir milyona yakın hadîs-i şerîfler bulunduğu hâlde bu âyet ve hadîslerin üzerinden bin dört yüz küsur sene geçmesine rağmen ne bir tek âyet ne de bir tek hadîs geçerliliğini kaybetmemiş ve yanlış olduğu tespit edilmemiştir. Dâimâ hakkâniyet ve doğruluk üzerinde gitmeleri âyetlerin hem lafzı hem ma'nâsı Allah (cc)'tan olduğuna ve hadîs-i şerîflerin dahi ma'nâ itibârıyla Allah (cc)'tan geldiğine bir delildir. Demek Hazreti Muhammed (sav) hevâ-yı nefsiyle konuşmuyor. Kesinlikle onu (asm) Cenâb-ı Hak konuşturuyor; o (asm) da konuşuyor. Bu hakikat, kat'i bir delil olarak

Kur’ân-ı Hakîm’in Allah’ın kelâmı olduğunu, hadîs-i şerîferin ma’nâsının da Allah (cc)’tan geldiğini şeksiz ve şüphesiz bir sûrette ispât ediyor. Eğer bunlar bir insan fikrinin neticesi olsaydı, insanların yazdıklarında hata ve yanlışlar olduğu gibi bunlarda da birçok hata ve yanlış bulunacaktı. Madem bunların üzerinden elli-yüz sene değil belki bin dört yüz küsur sene geçtiği hâlde geçerliliklerini kaybetmiyorlar; demek bunların aslı vahiydir Allah (cc) tarafından Hazreti Muhammed (sav)’in vâsıtasıyla bize gönderilmişlerdir.

Bediüzzaman Hazretleri’nin dediği gibi: “Zaman ihtiyarlandıkça Kur’ân gençleşiyor, rumuzu (remiz ve işâretleri) tevazzuh ediyor (daha iyi anlaşılıyor)”¹⁷ Evet, nasıl ki insanlar doğar, büyür, ihtiyarlar, onların fikirleri ve bilgileri de onlar gibi ihtiyarlar. Öyle de insanların sanatları tecrübeler neticesinde mükemmel hâle gelir. İnsanların ilk yaptıkları bir cihazın modeli ile son yaptıkları aynı cihazın modeli ve mükemmelliği bir olmaz. Bu da insanın âcizliğini ve eksikliğini ifade eder. Şüphesiz ki, bu kural Cenâb-ı Hak için geçerli değildir; Onun ilk yaptığı sanat ile son yaptığı sanat arasında mükemmellik noktasında bir fark yoktur. Çünkü Allah sonsuz ilim, hikmet ve kudret sahibidir. İlk yarattığını en son ve en mükemmel model ile yaratır. Onun için Cenâb-ı Hakk’ın yarattığı sanatları arasında bir model değişikliği olmaz.

İlk yaratılan Âdem (as) ile diğer hayvanların ilk fertlerinin özellikleri neyse bugün de yaratılanlar, aynı özelliklere sahiptirler, model değişikliği yoktur. Aynen öyle de Allah (cc) İslâmiyet’i ve Kur’ân’ın hükümlerini ilk olarak indirirken en son mükemmellekle indirmiştir. Zaman geçtikçe Kur’ân ve İslâmiyet’in hükümleri de gençleşir. Allah (cc)’ın hükümlerinde bir değişiklik söz konusu olamayacağından bugün dahi

¹⁷ Bediüzzaman, Mektubat 2, s. 503.

onlara uymak saadet ve selâmet vesîlesidir. Onlara muhâlefette ise şekâvet ve ebedî azap vardır.

Bu kural, evrim teorisinin de ne kadar saçmalık olduğunu ve âlemd e evrime yer bulunmadığını gösterip ispat etmektedir.

Hadîs-i şerîfler, Kur’ân-ı Kerîm’in hakiki bir tefsiri olduğu hususunda Said bin Cübeyr (ra)’in: “Ben Rasûlullah (asm)’tan her ne işitmişsem onun tasdîkini Kur’ân-ı Kerîm’de buluyordum.”¹⁸ dediği gibi İmam-ı Şâfiî (ra) de bu hususta şöyle der: “Peygamberimiz (asm) ın verdiği bütün hükümler Kur’ân’dan anladıklarından başka bir şey değildir.”¹⁹

“İmam-ı Şâfiî’ (r. aleyh):

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَىكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنْ لِلْخَائِنِينَ
خَصِيمًا

“(Habîbim, yâ Muhammed!) Şübhesiz ki biz, bu Kitâb’ı sana hak ile indirdik ki, insanlar arasında Allah’ın sana gösterdiği şekilde hüküm veresin! Hâinler için ise, müdâfaa edici olma!”²⁰ âyeti gibi birçok âyeti bu dâ’vâsına delil göstermiştir.”²¹

Evet, hadisler Kur’ân’ı şerh ve îzâh eden en önemli bir tefsîrdir. Peygamberimiz (asm) da:

¹⁸ İmam Şarani, Keşf’ül Gumme an Cemî’ül Ümme, C 1, s. 21.

¹⁹ İmam Suyuti, el-İtkan fî ulûmi’l-Kur’ân, s. 573.

²⁰ Nisa Suresi, 105. âyet.

²¹ İmam Suyuti, el-İtkan fî ulûmi’l-Kur’ân, s. 573.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَلَا إِنِّي أُوتِيتُ الْكِتَابَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ أَلَا يُوشِكُ
رَجُلٌ شَبَعَانُ عَلَى أَرِيكَتِهِ يَقُولُ عَلَيْكُمْ بِهَذَا الْقُرْآنِ فَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَلَالٍ فَأَحِلُّوهُ
وَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَرَامٍ فَحَرِّمُوهُ

“Şunu iyi biliniz ki bana Kur’ân-ı Kerîm ile birlikte (onun bir) benzeri (hadîsler) de verilmiştir. Dikkatli olun koltuğuna kurulan tok bir adamın ‘sizin için (yalnızca) şu Kur’ân yeter onda bulduğunuz helâli helâl, haramı da haram kabul ediniz’ diyeceği (günler) yakındır.”²² buyurarak hadîs-i şerîflere karşı şu an ortaya çıkan bir felâketi mu’cize olarak haber vermiştir.

Yani bu hadîslerden anlaşıldığı üzere kitap ile sünnet arasında bir ayırım yapılmaz, yapanlar çok büyük bir cinâyet işlemiş olurlar. Çünkü: “İnsanların küfre sapmalarının sebeplerinden biri de peygamberleri yalanlamak, onların haber verdikleri müjdeleri ve tehditleri hafife almaktır. Özellikle Peygamberimiz (sav)’in getirdiği sünneti hafife almak, hatta bir sünneti yaşamanın edeb olmadığını iddia etmek de insanları küfre düşüren sebeplerden biri olarak kabul edilmiştir.”²³

Demek hadîslerin ve âyetlerin hakkâniyetleri aynı zamanda onları bize getiren Habîb-i Rabbü’l-Âlemîn’in de sıdkına ve nübüvvetine en kuvvetli bir delildir. Ve onun (asm) bize getirdiği İslâmiyet’in hakkâniyetini de güneş gibi âşikâre bir surette gösterip ispat eder. Allah hepimizi sırât-ı müstakîme hidâyet eyleyip rızâsına mazhar eylesin. Âmin.

²² Ebu Davud, Kitabu’s-Sünne, Hadîs No: 4604.

²³ Muğnu’l-Muhtaç, Mektebetü’l-İslâmiye, C 4, s.135.

SELEF-İ SÂLİHİN KİMDİR?

Cenâb-ı Hak, her ne kadar son kitabı ve son Peygamberi göndermişse de imtihan gereği olarak insanlara hayır veya şerri tercih edecek bir cüz-i ihtiyârî vermiştir. Allah, hayrı isteyenlere seve seve o hayrı verdiği gibi, yapılmasını istemediği şerri ise kişi kendisi istediği için, imtihan gereği, o istediği şer ve fenâlığı yaratır. İşte Asr-ı Saadet’ten bugüne kadar, Cenâb-ı Hakk’ın bizden uymamızı istediği o hayırlı yolu göstermeye çalışacağız.

Sahâbe, Peygamber Efendimiz (asm)’i, îmân etmiş olarak gören mübârek kimselere denir.

Tâbiîn, sahâbeleri görüp onlara tâbi olanlara denir.

Tebe-i Tâbiîn ise, sahâbeyi görenleri görüp onlara tâbi olanlara denir.

Geçmişteki sâlih kimseler manasına gelen Selef-i Sâlihîn; sahâbe, tâbiîn ve Tebe-i Tâbiîn döneminde yaşayan âlim ve sâlih kimselerdir. Onlar:

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ “Ey Ümmet-i Muhammed! Siz insanların

iyiliği için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz.”²⁴ âyetinin ifade ettiği, hayırlı ümmetin ilk üç asrında yaşamış ve o ümmetin “en hayırlıları” olarak Peygamberimiz (asm)’in övgüsüne mazhar olmuşlardır.

Müslümanlar, ittifak ile bu kimseleri Selef-i Sâlihîn olarak isimlendirmiş ve onlardan öğrenilen ilim ve ibâdeti kendilerine en hayırlı düstur olarak seçmişlerdir. Onlara muhâlefet edip başka bir yolda gitmeyi ise evham ve vesvese olarak kabul etmişlerdir.

Dört mezhebin kurucuları olan İmâm-ı A’zam, İmâm-ı Mâlik, İmâm-ı Şâfiî ve İmâm-ı Ahmed bin Hanbel, bu üç asrın üçüncü asrında gelmiştir.

²⁴ Âl-i İmran Suresi, 110. âyet.

Şüphesiz bu imamlar o mübarek asrın ilmiyle amel eden âlimlerine imam ve sâlihlerine önder olmuşlardır. İctihâtlarıyla da ümmet-i Muhammed’e istikâmet yolunu göstermişlerdir.

Dinin ancak kesin olmayan teferruat kısmında ictihâd yapan bu dört mezheb imamı ve benzerleri, ilimlerini mîrâs yoluyla tâbiinden almıştır. Tâbiîn ise ilmini sahâbeden öğrenmiştir. Dinin kesin ve zarûrî emirlerini omuzlarında taşımış olan sahâbeler ise ilimlerini Kur’ân’dan ve Rasûlullah (asm)’tan ders almıştır. Bu mîrâsı bırakan da alan da en makbûl ve en güzel insanlar olmuştur. Bunların hakkâniyetine delil ise Rasûl ü Ekrem (asm)’in şu hadîs-i şerîfidir:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ

“En hayırlı asır, öncelikle benim içinde bulunduğum şu asırdır; sonra onu takip eden (tâbiîn), sonra onu takip eden (tebe-i tâbiîn) asırdır.”²⁵

Bu özelliklerine binâendir ki, arkalarından gelen asırlar, onları dinde kendilerine imam seçmişlerdir. Onlardan gelen ilmi, aralarında öğrenmişlerdir. Onların o ilimlerini sıralayıp düzenlemişlerdir. Kâidelerini ve teferruatlarını açıklamışlardır. O ilimlerin esaslarını ve usullerini ümmet arasında tatbîk etmişlerdir. İttifak ettikleri mes’eleleri beyân etmişlerdir. İhtilaflı olan meselelerde de sahâbe ve tâbiînin daha kuvvetli bulunduğu görüşlerine uymuşlardır. Her imamı, kardeşleri olan diğer imamlardan ayıran ve o imamın farklı olarak takip ettiği yolda, ortaya koyduğu hükümleri ve delilleri açıklamışlardır. Bu dört büyük imamın açtıkları çığıra mezheb denilmiş ve ümmetin çoğu onlara tâbi olarak,

²⁵ İbn Hacer el-Askalânî, Fethu'l-Bari Sahih-i Buhari Şerhi, C 7, s. 6, Hadîs No: 3651.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ اللَّهَ لَا يَجْمَعُ أُمَّتِي عَلَى ضَلَالَةٍ، وَيَدُّ اللَّهُ مَعَ
الْجُمَاعَةِ؛ مَنْ شَدَّ شَدَّ إِلَى النَّارِ

“Ümmetim sapıklık üzerine bir araya gelmez.”²⁶ “Allah'ın kudret eli cemaâtlerdir.”²⁷ “Kim cemaâten ayrılırsa cehenneme ayrılır.”²⁸ hadîsinin sırrına mazhar olarak, ehl-i sünnet ve cemâati oluşturmuştur.

Ümmetin her ferdi kendi seçip takdir ettiği ve daha fazîletli bulduğu o mezheplerden birini tercih etmiştir. Bununla birlikte diğer mezheplere karşı da hüsn-i zannını muhafaza edegelmiştir. Bu mezheplerin sâlih ve i'timad edilen âlimleri, nâdiren ortaya çıkan mutaassıp bir kısım insanları da îkâz ederek, orta yolu her zaman esas yapmışlardır. Zâten mezheplerin kuruluşundan Osmanlı Devleti yıkılıncaya kadar gerçekten kayda değer bir ihtilaf görülmemiştir. Ancak art niyetlilerin oluşturdukları bir kısım dedikodular olmuştur.

Bu Selef-i Sâlihîn'in nurlu caddesini Peygamberimiz (asm) ma'sumiyetiyle, Cebrâil (as)'in irşad ve gözetimi altında te'sis etmiştir. Arkasından âdil ve doğru olduklarına ümmetin ittifak ettiği Ashâb-ı Kirâm, Peygamberimiz (asm)'den ve Kur'ân-ı Kerîm'den aldıkları ders ile o nuranî caddeyi aynen muhafaza ederek devam ettirmişlerdir. Sahâbelerden sonra tâbiîn, ondan sonra tebe-i tâbiîn, başta hadîs imamları ve dört mezheb imamları olmak üzere müctehidler, o nurlu yolu ilim ve takvaları ile devam ettirmişlerdir. Bunlardan sonra gelen âlimler de o nurlu caddeyi günümüze kadar getirmişlerdir. Acaba bu nurlu caddeden sapan bir insan, kendisini asr-ı saadete, Peygamberimiz (asm)'e ve Cenâb-ı Hakk'a götürecek başka bir yolu nerede bulabilir?

²⁶ Heysemi, Mecmau'z-Zevaid ve Menbau'l Fevaid, C 5, s. 218.

²⁷ Tirmizi, El-Camiu'l-Kebir, C 4, s. 29, Hadîs No:2166.

²⁸ Heysemi, Mecmau'z-Zevaid ve Menbau'l Fevaid, C 5, s. 218.

Maalesef günümüzde de bir kısım insanlar, enâniyetlerine dayanarak yıldız böceği gibi kafa fenerleriyle, ümmetin o nûrânî caddesini terk edip kendilerine göre Asr-ı Saadet'e ve Cenâb-ı Hakk'a çıkacak, mümkün olmayan bir yol açabileceklerini zannetmektedirler. Bu gibi insanlar, kendi kafa fenerlerinin ışığına güvenerek gündüz güneşini bırakıp hem kendilerini hem kendilerine tâbi olanları gece karanlığında boğmaktadırlar.

En önemli bir mes'ele de ağzı laf yapan, ehl-i ilim olarak bilinen bir kısım şahıslar, Selef-i Sâlihîn'e özellikle sahâbelere dil uzatıp nefislerine uyararak kendilerine göre bir İslâmî profil ortaya koymaya çalışıyorlar. Böylece kendileri dalalete gittikleri gibi başkalarını da saptırmaya çalışıyorlar.

Hâlbuki Allah'ın rızasına uymakta, Kur'ân'ı anlamakta ve İslâmî hayatı hakkıyla yaşamakta, sahâbelere kimsenin yetişemediğine, ümmet ittifak etmiştir. Eğer bir Müslüman, mezhepleri ve Selef-i Sâlihîn'i beğenmeyip onlara muhâlefet eden birisine uyup onu kabul ederse başta Peygamberimiz (asm) ve sahâbeler olmak üzere bütün Selef-i Sâlihîn'in yanlış yolda olduğunu îmâ etmiş olur. Bu ise Allah muhafaza, onları red ve inkâr ma'nâsını ifâde eder. Eğer Selef-i Sâlihîn'i kabul edip muhâlefet eden o kimseyi kabul etmesek hiçbir kaybımız olmaz. Hem yanlış bir yola saptıktan da kurtulmuş oluruz.

EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMÂAT

İstilah olarak Peygamber Efendimiz (sav)'in sünnetine ve Ashâb-ı Kirâm, tâbiîn, tebe-i tâbiîn olan cemâate uyanlara, Ehl-i sünnet ve'l-cemâat denir. Bazen Ehl-i sünnet ve'l-cemâat kelimesini basit olarak ifade ederken kimlerin kastedildiğini düşünmek gerekir. Zira Ehl-i Sünnet demek, başta

ehl-i beyt imamları, İmâm-ı Eş'arî ve Mâturîdî, dört mezhebin imamları ve bu dört mezhebe mensub müctehîd imamları, İmam-ı Buharî gibi Kütüb-i Sitte'nin hadis imamları ve bu nurânî zincire bağlı olan Şeyh Abdülkâdir Geylânî gibi iki cihânın arslanlarıdır. Bunların başında ise Peygamber Efendimiz (asm)'in sünnet-i seniyesi ve Ashâb-ı Kirâm gelir.

Seyyid Şerîf Cürcânî şöyle der: “Ehl-i hak, öyle bir topluluktur ki, kat'î delil ve bürhanlarla Rableri katında hak olan yola kendilerini nisbet edenlerdir. O da Ehl-i sünnet ve'l-cemâattir. Ehl-i hevâ yani nefislerine uyanlar ise kible ehli olanlardır ki, kabul ettikleri akide, Ehl-i Sünnet akidesine zıddır. Bunlar altı kısımdır:

1. Cebriye (kulun kudreti, kazanması ve tesir yoktur. O cansız bir varlık gibidir diyenlerdir.)
2. Kaderiye (şer Allah'ın takdiri değildir ve herkes yaptığıının fâilidir veya kader yoktur diyenlerdir.)²⁹

²⁹ "Peygamberimiz (asm): لَعْنَتِ الْقَدَرِيَّةُ عَلَى لِسَانِ سَبْعِينَ نَبِيًّا مِنْهُمْ مُحَمَّدٌ "Kaderiye yetmiş peygamberin diliyle lanetlenmiştir. O peygamberlerin en sonu Muhammed (asm)'dir. (İbnu'l-Cevzi, Kitâbü'l-İlâlü'l-Mütenahiye C 1, s. 143; Taftâzânî, Şerhu'l-Makâsîd, C 3, s. 196; Heysemî, Mecmau'z-Zevâid ve Menbau'l-Fevâid, C 7, s. 419, Hadîs No: 11877)

لِكُلِّ أُمَّةٍ مَجُوسٌ ، وَمَجُوسُ أُمَّتِي الَّذِينَ يَقُولُونَ : لَا قَدَرَ ، إِنْ مَرَضُوا فَلَا نَعُودُهُمْ ، وَإِنْ مَاتُوا فَلَا تَشْهَدُهُمْ
"Her ümmetin bir mecusi vardır benim ümmetimin mecusi ise kader yoktur diyenlerdir. Eğer hastalanırlarsa geçmiş olsuna gitmeyiniz, eğer ölürlerse (cenazelerinde) görünmeyiniz. " (Ali el-Müttakî, Kenzü'l-Ummâl fî Süneni'l-Akvâl ve'l-Ef'âl, C 1, s. 118, Hadîs No: 554)

الْقَدَرِيَّةُ الَّذِينَ يَقُولُونَ: الْحَبْرُ وَالشَّرُّ بِأَيْدِينَا، لَيْسَ لَهُمْ فِي شَفَاعَتِي نَصِيبٌ، وَلَا أَنَا مِنْهُمْ، وَلَا هُمْ مِنِّي

Başka bir rivâyette de "Kaderiye o kimselerdir ki, hayır ve şer bizim elimizdedir." derler. "Onların benim şefaattinden nasipleri yoktur. Ne ben onlardanım ne de onlar bendendir." (A.g.e., s. 137, Hadîs No: 651)

Yine başka bir hadîs-i şerîfte:

إِذَا قَامَتِ الْقِيَامَةُ نَادَى مُنَادٍ أَهْلَ الْجَمْعِ أَيْنَ خُصَمَاءُ اللَّهِ فَتَقُومُ الْقَدَرِيَّةُ

"Kıyamet koptuğunda bir münadi haşır meydanındakilere nida edip seslenir ve der: "nerededir Allah'ın düşmanları," Kaderiye sınıfı hemen kalkar." (Taftâzânî, Şerhu'l-Makasîd, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, C 3, s. 196.)

3. Rafiziye (ölüler tekrar dünyaya dönerler. Ruhlar bir cesetten diğer cesede geçmekle ebedileşir. Allah'ın ruhu 12 imama girer diyenlerdir.)
4. Hâricilerin birçok taifeleri vardır, düşüncelerini şöyle özetleyebiliriz. Onlar kendilerinden başka, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Talha, Hz. Zübeyir, Hz. Ayşe ve Abdullah bin Ömer ve bunların taraftarlarını ve diğer Müslümanları tekfir etmektedirler.³⁰
5. Muattala (Cenâb-ı Hakk'ın sıfatlarını inkâr edenlerdir.)
6. Müşebbihe (Allah'ı yaratılmış varlıklara benzetenlerdir.)

Bunların her biri on iki fırkaya ayrılır ve toplam yetmiş iki taife olur.”³¹
Vahhabilik, mezhebsizlik, Mealcilik gibi grubların hepsi bunlara dâhildir.

Abdülkahir Bağdadî Hazretleri Ehl-i Sünneti şöyle tarif eder:

1. Ehl-i bid'atın hatalarına düşmeyen kelâm âlimleri,
2. Dört mezhep imamı, Sevri, Evzâî, Dâvûd ez-Zahiri dâhil büyük müctehid fakihler ve mensupları,
3. Muhaddisler,

Bunlara ne için bu ümmetin Mecusileridir deniliyor? Zira onlar hayırları Yazdan diyerek Allah'a; şerleri de Ehrimân diyerek Şeytan'a verirler. Evet, her kim her şeyi Allah'a vermezse onlardan bir kısmını yani kendi fiillerini kendi nefesine verir, Cenâb-ı Hakk'a ortaklık iddia ederek Allah'a düşmanlık etmiş olur. Veyâhut yaptığı bütün günâhları kadere vermek ile kendi nefisini temize çıkarır. (Taftâzânî, Şerhu'l-Makasid, C 3, s. 197.)

Hem **الْإِيمَانُ بِالْقَدَرِ يَذْهَبُ الْهَمُّ وَالْزُّرْنُ** “Kadere imân, evham ve üzüntüyü giderir.”²⁹ buyurmuştur. (Ali el-Müttakî, Kenzü'l-Ummâl fî Süneni'l-Akvâl ve'l-Ef'âl, C 1, s. 106 Hadis No: 481.)

Peygamberimiz (asm): “Kaderiye yetmiş peygamberin diliyle lanetlenmiştir. Ve onlar ‘Kader yoktur’ diyenlerdir.” (Taftâzânî, Şerhu'l-Makasid, C 3, s. 196.)

Başka bir rivâyette de “Kaderiye o kimselerdir ki, hayır ve şer bizim elimizdedir.” derler. Onların benim şefaatimden nasibleri yoktur. Ne onlar bendendir. Ne de ben onlardanım.” Hem “kadere imân, evham ve üzüntüyü giderir.” buyurmuştur. (Ali el-Müttakî, Kenzü'l-Ummâl fî Süneni'l-Akvâl ve'l-Ef'âl, C 1, s. 106 Hadis No: 481.)

³⁰ Şehristani, El-Milel ve'nihal, C 1, s. 115.

³¹ Seyyid Şerîf Cürcanî, Tarifat, s. 40.

4. Ehl-i bid'ate meyletmeyen sarf, nahv, lugat ve edebiyat âlimleri,
5. Ehl-i Sünnet görüşüne sadık kalan kıraat imamı ve müfessirler,
6. Müteşerrif Sufiyye, yani şeriate bağlı tasavvuf ehli,
7. Ehl-i Sünnet yolundan ayrılmayan Müslüman mücâhidler,
8. Ehl-i Sünnet akâdesinin yayıldığı memleket ahâlisi.³²

Peygamber Efendimiz bir hadîs-i şeriflerinde:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَسَتَفَرِّقُ هَذِهِ الْأُمَّةَ عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً كُلُّهَا فِي النَّارِ إِلَّا وَاحِدَةً، قِيلَ: مَنْ هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: مَنْ كَانَ أَنَا عَلَيْهِ وَأَصْحَابِي

“Ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacak. Onlardan ancak birisi kurtulacaktır.” Onlar kimdir denilince “Ben ve ashâbımın üzerinde olduğu şeye tâbi olanlardır.”³³ buyurmuştur. Böylece ümmetin yetmiş üç fırkaya ayrılacağını ve içinde fırka-i naciye-i kâmile, Ehl-i sünnet ve'l-cemâat olduğunu haber vermiştir.

Hadîs-i şerifte:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ أُمَّتِي لَا تَجْتَمِعُ عَلَى ضَلَالَةٍ فَإِذَا رَأَيْتُمْ اخْتِلَافًا فَعَلَيْكُمْ بِالسَّوَادِ الْأَعْظَمِ

“Ümmetim, sapıklık üzerinde bir araya gelmez. İhtilâf gördüğünüz zaman size sevâdu'l-a'zam (en büyük olan ve hak üzere bulunan topluluğa katılmayı) tavsiye ederim”³⁴

Yine başka bir hadîs-i şerifte:

“Ümmetim sapıklık üzerine bir araya gelmez. Allah'ın kudret eli cemaâttedir. Kim cemaâttan ayrılırsa; cehenneme ayrılır.”³⁵ buyrulmuştur.

³² Abdülkahir El-Bağdâdî, el-Fark Beynel-Fırak, s. 313-318.

³³ Tirmizî, Cami'u'l-Kebîr, C 4, s. 381, Hadîs No: 2641.

³⁴ İbn Mace, Sünen, Kitabu'l-Fiten, C 2, s. 893, Hadîs No: 3950.

³⁵ Tirmizî, Kitabu'l-Fiten, Hadîs No: 2167.

Görüldüğü gibi, Peygamberimiz (asm) kendisinden sonra ümmetinin firkalara ayrılacağını, ancak o firkaların içinde sevâdu'l-a'zam denilen ümmetinin çoğunluğunu oluşturan taifenin kurtulacağını ifade etmektedir. O taife, ümmetin firkaları içinde en çok olan hatta bütün diğer firkalara nisbeten ümmet-i Muhammediyenin yüzde seksenden fazlasını teşkil eden Ehl-i sünnet ve'l-cemâattir.

Peygamberimiz (asm) birçok sahih hadîs-i şerîflerle bu fırkanın hak ve istikâmet üzere olduğunu bize haber veriyor. Âyet-i kerîmede:

وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا

“Peygamber (asm) size neyi emrederse onu yerine getiriniz, neyi yasaklarsa ondan kaçınınız.”³⁶ buyrulmuştur.

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ * إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ

“Ve (Muhammed, nefsinin) arzu (sun)dan konuşmuyor. O, (söyledikleri) bildirilen vahiyden başka bir şey değildir.”³⁷ buyrulurak Peygamberimiz (asm)’in hak söylediğini ve kurtuluşun ancak o firkaya uymakla mümkün olacağını açıkça ifade etmektedir.

Ehl-i sünnet ve'l-cemâatin hakkâniyetini gösteren delillerden biri de Ehl-i Sünnetin kendi dışındaki yetmiş iki firkaya da ehl-i kıble olarak bakması ve onları tekfir etmemesidir. Ancak zahiren tevili mümkün olmayan küfürlerini isbat eden bir delil olursa o başkadır. Bu müsbet düşünce neticesinde Abbâsîler, Eyyûbîler, Selçuklular ve Osmanlı Devleti bütün firak-i dâlle denilen ehl-i kıbleyi de içlerinde barındırmış ve birlik ve beraberliği muhafaza ederek bin üç yüz sene İslâmî hâkimiyete vesîle olmuşlardır.

³⁶ Haşr Suresi, 7. âyet.

³⁷ Necm Suresi, 3-4. âyetler.

Maalesef diğerk İslâmî fırkalardan her birisi kendinden olmayanları küfürle ittiham ettiklerinden İslâmî birliğı bozdukları için Müslümanların dağılmasına ve düşmana karşı mağlup olmasına sebep olmaktadır. Âlem-i İslâm'ın hâl-i hâzırdağı perişanlığı buna şahittir.

Ehl-i Sünnete uymayı zarûret hâline getiren bir hakikat de şudur, fırak-ı dâllenin teşkil ettiğı mezheplerden hiçbirisi belli esaslar ve kurallar üzerine kurulmuş değildir. Her zaman ifrât edip ileri gitmeye veya tefrît edip geride kalmaya müsâit bir zemindir. Haddi vasat denilen orta yolu muhâfaza etmek için temel bir esasa dayanmıyorlar. Buna binâendir ki; her biri birbirini tekfîr eden birçok fırkaları netice vermiştir ve böylece düşmana karşı mağlup olmaya sebep olan ihtilaf ve tefrikayı doğurmuşlardır. Maalesef, şu asr-ı hâzırda, Selefilik ve Şialık adı altında bütün âlemi İslâm'ı katliamlara maruz bırakmışlardır. Ve Müslümanları terörist göstermekle, din düşmalarının İslâmî devletleri sömürmelerine sebep olmuşlardır. Bununla beraber dış düşmalara karşı kayda değerk hiçbir mücâdeleleri görölmemiştir. Amma Ehl-i Sünnet mezhebi ise o mezhebin mensuplarını, ifrât denilen aşırılıktan ve tefrît denilen geri kalmaktan koruyacak ve her zaman haddi vasat denilen orta yolda gitmeyi te'mîn edecek şer'î deliller denilen esaslar ve kurallar koymuştur. Ve bu sayade asr-ı saadetten beri bölünmeden parçalanmadan istikâmet üzere devam etmiştir. İzzet ve hâkimiyet-i İslâmiyeyi, Hilafet kalkıncaya kadar korumaya vesîle olmuştur.

Ehl-i Sünnete göre edille-i şer'îye, yani verilen bir hükmün doğruluğunu isbat eden deliller dörttür.

1. KİTAP

Şer'î delillerden birincisi kitaptır. Yani Kur'ân-ı Kerîm'dir.

Cenâb-ı Hak kitap olan Kur’ân-ı Kerîm’e uyulmasını ve açıklamalarına mürâcaat edilmesini,

أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا

“(Onlar) Kur’ân’ı hiç düşünmüyorlar mı? Yoksa kalbler(inin) üstünde kilitleri mi var?”³⁸ âyetiyle emretmektedir.

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي

“Muhakkak ki bu Kur’ân, (insanları) en doğru yola hidâyet eder.”³⁹

وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ بَيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ

“Sana bu Kitâb’ı, her şey için bir açıklama ve Müslümanlar için bir hidâyet, bir rahmet ve bir müjde olmak üzere indirdik.”⁴⁰ gibi birçok âyetle Kur’ân-ı Kerîm’in hidâyet ve sâadet kaynağı olduğunu açıkça ifâde eder.

Evet, Kur’ân’ın ma’nâsı o kadar geniştir ki, bütün müctehîdler verdikleri hükmü ondan almışlardır. Hem Allah’ı tanıyan herkesin aldığı zevk, Allah’a kavuşan her ferdin gidişat tarzı, bütün kâmil insanların mesleği, bütün araştırmacıların doğru yolu, Kur’ân’ın geniş hazinesinden onlara ihsân edilmiştir. Öylesine ki, Kur’ân her an onlara doğru bir rehber olmuş ve ilerlemeleri için her vakit onlara yol göstermiştir. Tükenmez hazinesinden onların yollarına nurlar serptiğini bütün bu saydığımız kâmil insanlar ittifakla tasdik etmişlerdir.

2. SÜNNET

³⁸ Muhammed Suresi, 24. âyet

³⁹ İsra Suresi, 9. âyet.

⁴⁰ Nahl Suresi, 89. âyet.

Şer’î delillerin ikincisi sünnettir. Yani Peygamberimiz (asm)’in güzel yolu olan sözleri, hâlleri ve tavırlarıdır. Cenâb-ı Hak,

وَمَا آتَيْكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا

“Peygamber size ne verdiyse artık onu alın; size neyi de yasakladıysa ondan hemen kaçının!”⁴¹ âyet-i kerîmesiyle Rasûlullah’a ve sünnet-i seniye’ye uymayı emreder.

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ * إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ

“Ve (o, nefsinin) arzu (sun)dan konuşmuyor! O (söyledikleri) bildirilen vahiyden başka bir şey değildir.”⁴² âyetleriyle de sünnet-i seniye’nin, Cenâb-ı Hakk’ın rızasına uygun düsturlar olduğunu ve bizzât onları kendisinin emrettiğini ifâde eder. Buna binâen bin dört yüz seneden beri o düsturlardan bir tanesinin yanlış olduğu görülmemiştir. Hatta sünnet-i seniye’nin her mes’elesinin birçok hikmet ve faydaları bulunduğunu, ehl-i ilim ve tahkik ittifakla kabul etmiştir.

3. İCMÂ-İ ÜMMET

İslâm âlimlerinin, dinî bir mes’elenin hükmü üzerinde fikir birliği etmelerini ve bütün Müslümanların ortaklaşa benimsedikleri dinî hükümleri ifade eden şer’î delil, İslâm fıkhnın Kur’ân ve Sünnet’ten sonra üçüncü kaynağı olarak tarif edilmiştir.⁴³

Cenâb-ı Hak,

⁴¹ Haşr Suresi, 7. âyet.

⁴² Necm Suresi, 3-4. âyet.

⁴³ İbrahim Kafi Dönmez, İcma, Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA), C 21, s. 417.

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ

شَهِيدًا

“İşte böylece sizi mu’tedil (adâletli ve dengeli) bir ümmet kıldık ki, insanların üzerine (hesab gününde umum peygamberler lehine) şâhidler olasınız, peygamber de sizin üzerinize şâhid olsun!”⁴⁴

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ

“(Ey Peygamberin ümmeti! Siz,) insanlar(ın iyiliği) için (ortaya) çıkarılmış en hayırlı bir ümmet oldunuz; iyiliği emreder, kötülükten men’ eder ve Allah’a îmân edersiniz!”⁴⁵

وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُوْمِنِينَ نُؤَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ

وَنُصَلِّهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا

“Kim de kendisine hidâyet belli olduktan sonra, peygambere karşı gelir ve mü’minlerin yolundan başkasına tâbi’ olursa, onu (kendi) tercîh ettiğinde bırakırız ve kendisini Cehenneme atarız! Ve (o) ne kötü varılacak yerdir!”⁴⁶ âyetleriyle, Peygamber (asm)’in ümmetini adâlet ve istikâmetle tavsîf ediyor. O ümmete tâbi’ olmayı da emrediyor. İcma-i ümmete muhâlefet edenleri de Cehennem azabı ile tehdît ediyor.

BOZUK VÂSİTAYLA HEDEFİ VARILMAZ

İslâmiyet, kelâm-ı ezeli denilen Kur’ân’dan geldiği için ebede ve sonsuzluğa gidecektir. Millet olarak nefis ve şeytanın gâyet çirkin baskılarından kurtulmamız ancak İslâmiyet’i yaşamak ile. Zira gerçek

⁴⁴ Bakara Suresi, 143. âyet.

⁴⁵ Âli İmran Suresi, 110. âyet.

⁴⁶ Nisa Suresi, 115. âyet.

olayları kaydeden tarih hakîkate en doğru şahit olarak bize bunu gösteriyor. Hatta Rusları mağlup eden Japon Başkumandanı İslâmiyet'in ne kadar hak ve doğru bir sistem olduğunu kabul ederek şöyle der: "Müslümanlar, İslâmî emirlere ne kadar bağlı kalmış ve onlara göre hareket etmişlerse o kadar da medenileşmiş maddî ve manevî terakki etmişlerdir." Ve ehl-i îmânın İslâmî emirleri yaşamakta gösterdikleri zafiyet derecesinde de perişanîyet ve vahşet içinde gerilediklerini ve karmakarışıklık içinde belalara, mağlubiyetlere düştüklerini de yine tarih kaydetmiştir. Çünkü İslâmiyet Cenâb-ı Hak'tan geldiği gibi sağlam olarak bozulmadan devam ettiği için ona uyan muvaffak olur. Hem yine tarih gösteriyor ki; İslâmiyet'in aksine diğer dinlerin mensupları taassup göstermeyip dinlerinden uzaklaştıkları nispette medenileşip terakki etmişlerdir. Ve dinlerine sadakat ve bağlılıkları nispetinde de gerilemiş, ihtilaflara, bölünmelere maruz kalmışlardır. Bu başarısızlığın sebebi ise o dinlerin içine hurafatın karıştırılması ve değiştirilmesidir. Şimdiye kadar zaman böyle geçmiştir.

Malum olduğu üzere bin dört yüz seneden beri yani Asr-ı Saadet'ten Osmanlı yıkılıncaya kadar hakkıyla İslâmiyet'e sarılıp yaşayan, Müslümanların birliğini beraberliğini te'mîn eden ve izzet-i İslâmiyeyi muhafaza eden Ehl-i sünnet ve'l-cemâat olmuştur. Hem: "Benim ümmetim dalâlet üzerine birleşmez, Allah'ın (cc) kudreti cemâatle birliktedir, cemâatten ayrılma Cehennem'e ayrılır" yani ihtilafa düşenler dünyada Cehennem azabına benzer sıkıntılı bir hayatı yaşadıkları gibi âhirette de o azaba maruz kalabilirler. –Hâli hâzırdaki Müslümanların maruz kaldıkları katliamlar buna şahittir– Evet, bu hadîs-i şerîfin emir buyurduğu icma-i ümmete mazhar olup ümmetin çoğunluğunu oluşturan ehl-i hak denilen Ehl-i sünnet ve'l-cemâatten başka bir fırka olmamıştır.

Ehl-i Sünnet, bin dört yüz sene müddetince diğer İslâmî fırkaları da ehl-i kible kabul edip küfürle itham etmediği için onları da himâyesi altına alarak her zaman izzet-i İslâmiyeyi muhafaza etmiştir.

Maalesef Hilafetin kalkmasıyla bütün fitne kapıları açılmış olduğundan Hâricilik'in devamı olan İbni Teymiye ve İbni Kayyim El Cevzi'nin fikirleri; Vehhâbilik ve Selefilik adıyla âlem-i İslâm'ın her tarafına yayılmıştır. Bu iki zâtın yanlış düşüncelerinden etkilenecek ortaya çıkan El-Kaide, Daeş, Taliban, Boka Haram, Eş-Şebab, En-Nusra ve Hizbu'n-Nur gibi birçok gruplar oluşmuş, aşırıya kaçan düşünceleriyle bütün Müslümanları hatta kendi aralarındaki ihtilaftan dolayı birbirlerini dahi bid'at ve küfürle itham ederek âlem-i İslâm'daki katliamlara sebep olmuşlardır. Türkiye'nin şu anda diğer İslâmî devletlerin durumuma düşmemesinin tek sebebi Ehl-i Sünnet i'tikâdının kuvvetli olması ve yanlış olan bu Vehhâbilik ve Selefilik zihniyetinin içimizde yayılmamasıdır. Kominizm ve Masonizm gibi ifsat komiteleriyle bu milleti ve devleti bitiremeyen düşmanlarımız, maalesef şimdi bir kısım enâniyetli ve müfrit hocaları veya sadece birkaç âyetin mealini ezberleyen ve doğru dürüst Kur'ân'ı dahi okuyamayan câhilleri de aldatıp yanlarına almışlardır. İbni Teymiye ve İbni Kayyim El Cevzi gibi zâtların zararlı ve zehirli olan fikirleriyle âlem-i İslâm'ı perişan ettikleri gibi halkımızın arasına da ihtilaf sokmaya çalışıyorlar. Ve memleketimizi de o perişaniyete maruz bırakmak istiyorlar. Maalesef düşmanlarımızın âlem-i İslâm'ı karıştırmak için kullandıkları bir kaynak da Şia taassubudur. Bunlar da kendilerinden başkasını kabul etmiyorlar ve diğer Müslümanları kâfirlikle itham edecek kadar ileri gitmektedirler. Acaba âlem-i İslâm'ın yaşadığı sıkıntının azabını çeken, o azap ile ciğerleri yanan, ümmetin kurtuluşu için çareler arayan, ümmete hizmet etmeyi farz-ı ayn olarak

kabul eden ve akli başında olan bir zât, hiçbir zaman ırkçılık, enâniyet, cehâlet ve taassup üzerine binâ edilen ve aşırılığa kaçan bunlar gibi yanlış fikirlerden bir kurtuluş ve medet bekleyebilir mi? Farz-ı muhâl olarak beklemiş olsa bile hiç şüphesiz ki beklediğini bulamayacaktır. Zira bu zihniyete göre ümmetin kurtuluşu için çare arayanlardan hiçbir grup bin dört yüz seneden beri bir netice elde edememiştir. Demek Hâricilik'in devamı olan Selefilik ve İran milliyetçiliğine dayanan Şialık çıkmaz bir sokak ve içinden çıkılmaz bir bataklıktır. Eğer ehli hak olan Ehl-i Sünnet ve'l-cemâatin cadde-i kübrâsı da kabul edilmezse o zaman ümmet-i Muhammedîyi bugünden ta Asr-ı Saadet'e götürecek yeniden bir caddeyi açmak icâb eder bu ise katmerli bir muhâldir.

Maalesef bölmeye parçalamaya sebep olan bu tahribatçılar çekinmeden tahribatlarını yapıyorlar. Hatta Diyânete mensup bir kısım hocalar ve İlâhiyatın bir kısım öğretim görevlileri olmak üzere biz Ehl-i sünnet ve'l-cemâat mensupları olarak Kitap ve Sünnet diyerek doğru hedef gösteriyoruz fakat bizi Kitab'a, Sünnet'e götüren doğru vesîle olan kıyâs-ı fukahâ ve icma-i ümmetten ise bahsetmiyoruz. Hâlbuki hedef kadar vesîlenin de hak ve doğru olması lazımdır. Evet, doğru hedef olan Kur'ân-ı Azimüşşan ve hadîs-i şerîfler, Arapça olarak maddi ve manevî, dünyevî ve uhrevî bütün ilimlerin kaynağıdır. Fakat herkes kendi başına onları hakkıyla anlayıp istifade edemez zira âyet-i kerîme, "bilmiyorsanız bir bilene sorunuz" buyurduğu gibi ancak onları ümmetin kabul ettiği âlimlerin kitaplarından istifade yoluyla anlamak mümkün olabilir.

İ'timâd edilen âlimler ise ümmetin yüzde doksanının kabul ettiği Selef-i Sâlih'in yolunda giden iki i'tikâd imamı ile dört hak mezhebin âlimleridir. Ve bizi o hedefe götürecek doğru vesîle olan bu âlimlerden çoğu zaman

bahsedilmiyor. Veyâhut bu Selef-i Sâlihîn'in yolundan gidenlere çamur atılıyor.

Evet, Kitap ve Sünnet'i, İbni Teymiye, İbni Kayim El Cevzi ve ne yaptığını bilmeyen Mustafa İslâmoğlu gibi yanlış anlatanlar olduğu gibi, dört mezhebin imamları ve Kütüb-i Sitte'nin hadis âlimleri gibi doğru anlatanlar da vardır. Bunların hangisinin doğru hangisinin yanlış olduğu halka anlatılmazsa halk kendi başına doğruyu bulamadığı gibi nasihat edenlerin de nasihatları havada kalır. Hatta 'tahribat daha kolaydır' sırrına binâen birçok insan, nefislerinin baskısı altında kalarak o tahribatçıların fikirlerini daha çok tercih edebilirler.

Yanlış anlaşılmasın bütün dış düşmanları bırakıp dâhilde bunlarla kavgâ edelim demek istemiyorum ancak meydanı bunlara bırakıp ümmeti-i Muhammedîyi sıkıntılara sokmayalım ve bu gibi zihniyetlere kapılmayalım. Bunca dökülen masum kanlarını durduralım. Ve bin dört yüz sene ümmetin birliğini, beraberliğini te'mîn eden ve bizleri Asr-ı Saadet'e götüren Ehl-i Sünnetin caddesini esas yaparak ümmetin kurtulmasını ve bu yanlış grupların dahi sıkıntılarını giderecek yolu tercih edelim.

Bu îzâhlarımız körü körüne bir taassubun neticesi değildir. İslâm âleminin bin dört yüz seneden beri yaşadığı bir hakîkattir. Evet, geçmişinden ders almayan bir millet geleceklerini doğru olarak şekillendiremez.

4.KIYÂS-I FUKAHÂ

Fıkıh usulünde kıyas, "hakkında açık hüküm bulunmayan bir meselenin hükmünü, aralarındaki ortak özelliğe veya benzerliğe dayanarak hükmü açıkça belirtilen mes'eleye göre belirlemek" anlamına gelir.⁴⁷

Cenâb-ı Hak,

فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

“Eğer bilmiyorsanız ehl-i zikre (âlimlere) sorun!”⁴⁸

فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِيَ الْأَبْصَارِ

“Artık ey basîret sâhibleri! (Bu anlatılanlardan) ibret alın!”⁴⁹

وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ

“Ama onu, peygambere ve içlerinden ülü'l-emre (emir sâhibi idârecilerine) arz etselerdi, onlardan bunu (o işin gerçek mâhiyetini, dirâyetleriyle ve tecrübeleriyle ortaya) çıkarabilecek olanlar, elbette onu(n tedbîrini) bilirlerdi.”⁵⁰ âyetleriyle benzer hüküm ve misâllere göre âlimlerin kıyas yapmasını yani kıyâs-ı fukahâyı emreder.⁵¹

عَنْ مُعَاذٍ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ ، فَقَالَ : كَيْفَ تَصْنَعُ إِنْ عَرَضَ لَكَ قَضَاءٌ ؟ قَالَ : أَقْضِي بِمَا فِي كِتَابِ اللَّهِ . قَالَ : فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِي كِتَابِ اللَّهِ ؟ قَالَ : فَبِسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . قَالَ : فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِي سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ؟ قَالَ : أَجْتَهِدُ رَأْيِي ، لَا أَلُو . قَالَ : فَضَرَبَ

⁴⁷H. Yûnus Apaydın, Kıyas, Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA), C 25, s. 529.

⁴⁸ Enbiya Suresi, 7. âyet.

⁴⁹ Haşr Suresi, 2. âyet.

⁵⁰ Nisa Suresi, 83. âyet.

⁵¹ Zahidü'l-Kevserî, El Akidetü ve İlmü'l-Kelam, s. 96.

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَدَّرِي ، ثُمَّ قَالَ : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَفَّقَ رَسُولَ
رَسُولِ اللَّهِ لِمَا يُرْضِي رَسُولَ اللَّهِ

Muaz b. Cebel (ra)’den rivâyet edilmiştir. Peygamberimiz (asm) Yemen’e gönderdiği Muaz b. Cebel (ra)’e insanlar arasında ne ile hükmedeceğini sorduğunda; “Allah’ın kitabıyla” cevabını almış. Akabinde sevgili Peygamberimiz “Kitapta bulamayınca ne ile hüküm vereceksin?” diye sorunca “Rasûlullah’ın sünnetiyle” cevabını vermiştir. “Sünnette de bulamazsan ne yapacaksın?” diye tekrar sorunca, Muaz b. Cebel, “Kendi re’yimle ictihâd ederek hüküm vereceğim.” diye cevap vermiştir. Peygamberimiz (asm) de, “O Allah’a hamdolsun ki, Rasûlünün elçisini Allah ve Rasûlünün razı olduğu şeye muvâfık kılmıştır.”⁵² buyurmuştur.

Böylece Peygamberimiz (asm) ictihâd ile hüküm vermeyi kıyas olarak edille-i şer’iyeden birisi yapmıştır.

Bediüzzaman Hazretleri de bu hususta şöyle der: “Ey ehl-i hak ve ehl-i hidâyet! Cinnî ve insî şeytanların tuzaklarından kurtulmanın yegâne çaresi, Ehl-i sünnet ve’l-cemaat olan ehl-i hak mezhebini karargâh yap ve Kur’ân-ı Mucizü’l-Beyân’ın hükümlerinin kalesine gir ve sünnet-i seniyyeyi rehber yap, selâmeti bul!” diye ehl-i sünnet mezhebinin ehemmiyetine vurgu yapar. Rabbim bizi ve bütün ehl-i îmânı sırat-ı müstakîmde devam eden fırka-i naciye-i kâmile olan Ehl-i sünnet ve’l-cemâatten ayırmasın. Âmin.

⁵² İbn Kesir, El-Bidaye ve’n-Nihaye, C 5, s. 108.

MEZHEBLERİ TAKLİD MESELESİ

Ezher ülemasından Muhammed Emin Erbili Tenvirü'l-Kulüb kitabında, taklid gerçeğini şu şekilde özetler: “Taklid, bir müctehîdin delilini bilmeden, sözüne uyarak amel etmektir. Müctehîde uyan kişinin, dili ile söylemese bile, kalbiyle niyet etmesi yeterlidir. Bu taklid, müctehîd olmayan kişi için farz, ictihâd yapabilene ise haramdır. Çünkü o müctehîdin yaşadığı zamanda ictihâdla hüküm vermek için meydana gelen yeni hâdiseler olduğundan, bunların hâll edilmesi için ictihâda ihtiyaç duyulur. Müctehîd olmayan şahıs, başlangıçta dört hak mezhepten hangisine uymak isterse, onu taklid edebilir. Taklidden sonra, i'timâd edilen fetvâya göre, ihtiyaç olmadığı hâlde, isterse diğer mezheplerden birisine de tamamen veya bazı hükümlerde geçebilir.”⁵³

Âlimler demişler ki, zarûret olmadan kendi mezhebinde ağır gelen bir ibâdetten kurtulmak gayesiyle o konuda başka bir mezhebi taklid etmek fısktır. Bir ibâdeti yapabilmek gayesiyle başka mezhebi taklid ise takvadır. Mesela; Hanefî mezhebinden olan birisinin kadına dokunarak abdesti bozulmamasına rağmen Şâfiî mezhebine takliden abdest alması takvadır. Veya Şâfiî mezhebinden birisinin ihtiyaç olmadığı hâlde, kadınlara dokunduğunda, Hanefî mezhebine takliden abdest almaması uygun değildir.

Hanefî âlimlerinin büyüklerinden ve İmâm Rabbânî'den sonra asrın müceddidi olarak kabul edilen Şah Velîyullah Dehlevî, insafı ve gerçekçiliği sonucu olarak taklit konusunda şöyle düşünür. “Eğer bir kimse, sadece şeriatın sahibine yani Rasûlullah'a uymak niyetinde; fakat naslardan yani âyet ve hadîslerden doğrudan hüküm çıkarmaya ve onları

⁵³ Şeyh Muhammed Emin Erbili, Tenvirü'l-Kulub, s. 396.

uygulamaya kendisinin gücü yetmiyorsa, bu durumda, belli bir mezhebi ya da muayyen bir imamı taklit etmesinde bir sakınca yoktur.”

Şah Veliyullah Dehlevî, “Taklit haramdır ve kim olursa olsun hiçbir Müslümanın Rasûlullah’ın (asm) dışında delilsiz herhangi bir kimseye tâbi olması caiz değildir.” diyenlere karşı şu ma’nâda cevap vermiştir: “Bu söz Kur’ân’dan ve hadîsten hüküm çıkaran müctehîdler için geçerlidir. Yoksa niyeti hâlis ve ictihâd derecesine ulaşmamış, İslâmî mes’eleleri öğrenmeye muhtaç avâm için geçerli değildir. Âyet-i kerîmede “Bilmiyorsanız bilenlerden sorunuz.” buyrulduğu gibi elbette bu kişilerin, zamanın mu’temet âlimlerinden ve fetvâ merci’ olanlardan sorup öğrenmeleri ve onları taklid etmeleri gerekir.”

Zâten fetvâ isteme ve fetvâ verme yetkisinin Hz. Peygamber (asm) döneminden başlayarak kesintisiz devam ettiği herkes tarafından bilinmektedir. Dâimâ bir tek kimseden fetvâ alan kimse ile bazen bir âlimden, bazen de başka bir âlimden fetvâ alan, düşüncesi duru, niyeti sağlam olan ve sadece şerîata bağlanmayı isteyen iki kişi arasında hiçbir fark olmadığı herkesin malumudur.

Biz, hiçbir müctehîd hakkında, Allah’ın ona gökten fıkıh indirdiğine, bizim ona itâatimizin farz, onun da masum olduğuna inanıyor değiliz. Eğer biz ona uyuyorsak bu, sadece onun Allah’ın kitabını ve Hz. Peygamberin (asm) sünnetini iyi bilen bir âlim olduğuna inandığımız içindir. Dolayısıyla böyle bir müctehîdin görüşü (fetvâsı) mutlaka şu iki durumdan biri olacaktır: Ya, Kitap’la Sünnet’in açık hükmüne dayanmaktadır ya da bir tür ictihâd ile Kitap ve Sünnet’ten çıkarılmıştır veya karinelere dayanarak hükmün falanca illete bağlı olduğunu anlamış ve kalbi buna iyice yatmıştır. Aralarındaki illet birliğinden hareketle

hakkında nass bulunmayanı, hakkında nass bulunana kıyas etmiştir. Bu durumda o sanki hâl diliyle, “Ben bundan, Hz. Peygamber’in (asm) “Bu illetin bulunduğu her yerde hüküm şöyle olacak buyurduğunu anlıyorum” demektedir. Böylece kıyaslanacak mes’ele de bu genel ve küllî mes’ele içine girmektedir. Dolayısıyla ve bu da sonuçta Hz. Peygambere (asm) dayandırılmaktadır. Ancak bunu Rasûlullah (asm)’a nisbet etmekte zann vardır. Eğer böyle olmasaydı, hiçbir mü’min hiçbir müctehîdi taklit etmez, ona bağlanmazdı. Bu durumda, bizim elimize sahih bir hadîs geçerse, o hadîs de bu müctehîdin veya imamın fetvâsına, görüşüne aykırı ise biz de hâdis aldırımayarak hâlâ o tahmin ve zanna dayalı ihtihâda bağlı kalmakta ısrar edersek bizden daha hatalı yol seçen kim olabilir ve yarın kıyâmet gününde Allah’ın huzurunda ne mazeret ileri sürebiliriz?”

Şah Veliyyullah Dehlevî, bu insafî tahlilinden sonra İslâm âleminde amel oluna gelmekte olan dört fıkıh mezhebi hakkında şöyle demektedir:

"Biline ki: Meşhur dört mezhebi tutmanın büyük faydası, hepsini birden terketmenin (mezhebsizliğin) de, madde madde açıklayacağımız üzere pek çok zararı vardır:

1. İlk Müslüman âlimler (Selef), dini öğrenme konusunda, kendilerinden öncekilere dayanmış, onlardan faydalanmıştır. Bu cümleden olarak tâbiûn ashâba, tebaut-tâbiîn, tâbiuna... Böylece her devrin âlimleri daha öncekilere başvurup onlardan istifade etmişlerdir.

Akıl da bu davranışın iyi olduğuna hükmeder. Çünkü şeriat ancak nakil ve istinbat (delillerden hüküm çıkarmak) yoluyla öğrenilebilir. Nakil ise ancak sonra gelenlerin daha öncekilerden, irtibat kurup ilim almalarıyla mümkün olur. İstinbat da daha öncekilerin mezheb ve görüşlerini bilmeye muhtaçtır. Ancak bu sayede müctehîd, ilmini daha öncekilerin attığı temeller üzerine kurar, icmâa aykırı hükümden sakınma imkânı bulur.

Zâten bütün ilim ve zanâatlar, sarf-nahiv (gramer), demircilik marangozluk, tıp, şiir, kuyumculuk... bunları öğrenmek isteyen herkesin, ehil ve üstâdlarına mürâcaatları, önlerinde dirsek çürütmeleriyle elde edilmiştir. Bunun istisnası mantıken mümkün ise de çok nâdir olarak vuku' bulmuştur.

Selefin görüş ve emek mahsulüne i'timâd ve ihtiyacın zarureti böylece sabit olmuştur. Yalnız bunlara dayanabilmek için bazı şartlar vardır:

- a) Sözleri sahih bir senede rivâyet edilmiş olmalı,
- b) Meşhur kitaplarda yazılı bulunmalı,
- c) Sözlerin çeşitli ihtimallerinden biri tercih edilmek, bazı mevzulardaki umûmî hükümlerin tahsisleri yapılmış olmak, mutlak olanlara kayıt ve şartlarına bağlanmak gibi hizmet görmüş olmalı,
- d) Hükümlerin illet (esbâb-ı mûcibe)leri açıklanmalı
- e) İhtilaflı olanlar bir araya getirilmelidir.

Şu son zamanlarda işte bu şartları kendisinde toplayan dört mezhepten başka mezhep yoktur.

Şah Veliyyullah Dehlevî, bundan sonra diğer zararları sıralar.

Böylece o, ictihâd ve taklid arasında mutedil bir tavır sergilemiş, şeriatın maksatlarına, insan fitratına ve vakıaya uygun düşecek bir yaklaşımda bulunmuştur. O, taklidin caiz olabilmesi için gerçek maksadın şeriatın sahibine yani Rasûlullah (asm)'a uymak, Kitap ve Sünnet'e bağlanmak olması gerektiğini belirtmiştir. Zarûrete binâen uyduğumuz kimseye de Allah'ın Kitabını ve Rasûlullah'ın (asm) sünnetini iyi bildikleri için uyacağız. Bu itibarla, şâyet Kitap ve Sünnet'i sabit hükmün, uyduğumuz imamın görüşünden farklı olduğuna kanaat getirirsek, derhâl onun görüşünü terk ederek Kitap ve Sünnet ile sabit olan hükme dönmede

tereddüt etmememiz gerekecektir. İşte taklit ancak bu şekilde caiz olacaktır.”

Bu hususta Bediüzzaman Hazretleri vesveseli insanlara şöyle der: “Dinde zorlama yoktur. Madem dört mezhep haktır. Vesveseli kimse için amelini güzel görüp gurura düşmekten ise amelini kusurlu görüp istiğfar etse daha iyidir. Öyle ise ey vesveseli adam, vesveseyi at ve şeytana de ki “Şu hâl bir zorlamadır. Dindeki kolaylığa ters düşer. Elbette böyle amelim hak bir mezhebe muvafık gelir. O bana kâfidir.” “Demek hak bir mezhebe uymak insanın kurtulması için yeterlidir.” der meslekteki taassubu da reddeder.

Yine Bediüzzaman Hazretleri şöyle der: “Ey ehl-i hak ve ey ehl-i hidâyet! Cin ve insanlardan olan şeytanların desiselerinden kurtulmak çaresi Ehl-i sünnet ve'l-cemâat olan ehl-i hak mezhebini karargâh yap. Ve Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın muhkemat kalesine gir. Ve sünnet-i seniyyeyi rehber yap selâmeti bul.

Taklid meselesi geniş bir meseledir. Şart ve çeşitleri vardır. Buna dair İbni Abidin ve nakil yaptığımız Tenvirü'l-Kulüb ve Şeyh Veliyyullah Dehlevî'nin Hüccetüllahi'l-Baliğ gibi uzun açıklamalı eserlere mürâcaat edilebilir.

İCTİHÂD MESELESİ

Kelime olarak ictihâd, bir işi yapabilmek için güç ve kuvvet harcayarak başarmaya çalışmak manasındadır. İstilah manası ise, ilmi kabiliyete sahip ve o ilimle amel eden zâtların, âyet ve hadîslerde kesin olarak ifade edilmeyen gizli kalmış ma'nâlardan, yine âyet, hadîs, kıyâs-ı fukahâ veya icmâ-i ümmete dayanarak, hüküm çıkarmalarıdır. Bu hükümleri ortaya çıkaran zâtlara da müctehîd denilir. Müctehîdin ictihâd yapması farz bir

vazifedir. Yaptığı ictihâd, ümmet tarafından kabul edilirse, o ictihâd şeriatın bir hükmü olur. Bir ictihâd, ümmet tarafından kabul edilmese, o zâtın ictihâda da liyakati varsa onun ictihâdı sadece kendini bağlar; ümmete zorla kabul ettirilmez.

Bediüzzaman Hazretleri, İctihâd Risâlesi’nde Ehl-i hak olan Ehl-i sünnet ve’l-cemâati temsil eden İmâm Hanefî ve İmâm Şâfiî gibi büyük müctehidlerin ictihâdlarının bütün zamanlara kifâyet edecek bir durumda olduğunu belirtir. Üstâd, yeryüzünü baskısı altına alan tahribatçı felsefenin yapılacak yeni ictihâdlara girebilme tehlikesine binâen, bu zamanda dört hak mezhebin ictihâdlarıyla yetinmek gerektiğini ifade eder.

İCTİHÂD RİSÂLESİ

Bediüzzaman Said Nursî Hazretleri’nin İctihâd Risâlesi’ni, aslından kopmadan anlaşılmasını kolaylaştıracak şekilde izâh etmeye çalışacağız.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِّنَ الْأَمْنِ أَوْ لُخُوفٍ أَدَّاعُوا بِهِ وَلَوْ رَدُّهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي
الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ

“Hem onlara emniyet veya korkuya dâir bir haber geldiğinde onu yayıverirler. Ama onu, Peygambere ve içlerinden ülü’l-emre (emir sâhibi idârecilerine) arz etselerdi, onlardan bunu (o işin gerçek mâhiyetini, dirâyetleriyle ortaya) çıkarabilecek olanlar, elbette onu(n tedbîrini) bilirlerdi.”⁵⁴

İctihâd kapısı açıktır. Fakat şu zamanda oraya girmeye “altı mâni” vardır.

⁵⁴ Nisa Suresi, 83. âyet.

Birincisi: Nasıl ki kışta, fırtınaların şiddetli olduğu bir vakitte, dar delikler dahi seddedilir. Yeni kapıları açmak, hiçbir cihetle kâr-ı akıl değil. Hem nasıl ki büyük bir selin hücumunda, ta'mîr için duvarlarda delikler açmak, gark olmaya vesîledir. Öyle de, şu münkerât zamanında ve âdât-ı ecânibin istîlâsı anında ve bid'aların kesreti vaktinde ve dalâletin tahribâtı hengâmında, ictihâd nâmıyla kasr-ı İslâmiyet-ten yeni kapılar açıp, duvarlarından muharriblerin girmesine vesîle olacak olan delikler açmak, İslâmiyet'e cinâyettir.

Birincisi: Nasıl ki kışta, fırtınaların şiddetli olduğu bir vakitte, evlerin duvarlarındaki dar delikler dahi kapatılır. Yeni kapıları açmak, hiçbir cihetle akıl kârı değildir. Hem nasıl ki büyük bir selin hücumunda, tamir için duvarlarda delikler açmak batmaya vesîledir. Öyle de şu felâket asrında her tarafta günâhlar yaşanmaktadır. Ve İslâmî olmayan âdetlerin istilasının hüküm sürdüğü andır. Ve İslâmiyet'in kabul etmediği yeni kural ve yaşam tarzlarının çoğaldığı bir zamandır. Böyle küfür ve dalâletin tahribâtı hengâmında, ictihâd adı altında, İslâmiyet binasında yeni kapılar açıp duvarlarından onu tahrib eden fikirlerin girmesine vesîle olacak delikler açmak, İslâmiyet'e karşı büyük bir cinâyettir.

İkincisi: Dinin zarûriyâtı ki, ictihâd onlara giremez. Çünkü kat'î ve muayyendirler. Hem o zarûriyât, kût ve gıda hükmündedirler. Şu zamanda terke uğruyorlar ve tezelzûldedirler. Ve bütün himmet ve gayreti onların ikâmesine ve ihyâsına sarf etmek lâzım gelirken, İslâmiyet'in nazariyât kısmında ve selefin ictihâdât-ı sâfiyâne ve hâlisânesiyle, bütün zamanların hâcâtına dar gelmeyen efkârları olduğu hâlde, onları bırakıp, heveskârâne yeni ictihâdlar yapmak, bid'akârâne bir hıyânettir.

İkincisi: Dinin farz olan kesin emirleri ki, ictihâd onlara giremez. Çünkü o farzlar, âyet ve hadîslerle kesin olarak emredildiğinden, kat'î ve bellidir. Hem yapılması farz olan o emirler, azık ve gıda hükmünde olduğu hâlde, şu zamanda o hükümler sarsılmakta ve terk edilmektedir. Ve bütün himmet ve gayreti, o farzların yaşanmasına ve diriltilmesine sarf etmek lâzımdır. İslâmiyet'in nazariyat yani âyet ve hadîslerle kesin olarak ispat edilmeyen kısmında ve geçmiş ülemanın yaptığı hâlis ve sâfi ictihâdları bütün zamanların ihtiyacına dar gelmeyen fikir ve ictihâdları bulunmaktadır. Onları bırakıp nefsanî arzulara uyarak yeni ictihâdlar yapmak, dinde bid'aları icâd etmek mahiyetinde bir hiyânettir.

Üçüncüsü: Nasıl ki çarşıda, mevsimlere göre birer metâ' mergûb oluyor. Vakit be-vakit birer mal revâc buluyor. Öyle de, âlem meşherinde, ictimâiyât-ı insaniye ve medeniyet-i beşeriye çarşısında, her asırda birer metâ' mergûb olup revâc buluyor. Sûkunda yani çarşısında teşhîr ediliyor. Rağbetler ona celb oluyor. Nazarlar ona teveccüh ediyor. Fikirler ona müncezeb oluyor. Meselâ, şu zamanda, siyâset metâi ve hayat-ı dünyeviye'nin te'mîni ve felsefenin revâcları gibi. Ve Selef-i Sâlihîn asrında ve o zaman çarşısında en mergûb metâ', Hâlik-ı Semâvât ve Arz'ın marziyâtlarını ve bizden arzularını kelâmından istinbât etmek; ve nûr-u nübüvvet ve Kur'ân ile kapatılmayacak derecede açılan âhiret âlemindeki saadet-i ebediyeyi kazandırmak vesâilini elde etmek idi.

Üçüncüsü: Nasıl ki çarşıda mevsimlere göre, bir eşya rağbet görüyor. Zaman zaman bir malın fiyatı yükseliyor. Öyle de âlem sergisinde, farklı zamanlarda insanların yaşadığı medeniyet çarşısında, her asırda bir mal rağbet görüp değer kazanıyor. O asrın pazarında sergileniyor, herkes onları alıyor, bakışlar ona yöneliyor, fikirler onun ile meşgul oluyor.

Meselâ: Şu zamanda siyâset mes'elesi ve dünya hayatının te'mîni ve felsefenin değeri kazanması gibi...

Fakat geçmiş sâlihler asrında ve o zamanın çarşısında en istenilen şey, yerleri ve gökleri yaratan Allah'ın nelerden razı olduğunu ve bizden neler istediğini, Kur'ân'dan anlayıp çıkarmaktı. Ve peygamberlik nuruyla ve Kur'ân'la bir daha kapatılmayacak derecede açılan âhiret âlemindeki ebedî saadeti kazandırmak ve vesîlelerini elde etmekte.

İşte o zamanda zihinler, kalbler, ruhlar, bütün kuvvetleriyle yerler ve gökler Rabbi'nin marziyâtını anlamaya müteveccih olduğundan, ictimâiyât-ı beşeriyenin sohbetleri, muhâvereleri, vukûâtları, ahvâlleri ona bakıyordu. Ona göre cereyân ettiğinden, her kimin güzelce bir isti'dâdı bulursa, onun kalbi ve fitratı şuûrsuz olarak her şeyden bir ders-i ma'rîfet alır. O zamanda cereyân eden ahvâl ve vukûât ve muhâverâttan taallüm ediyordu. Güya her bir şey ona bir muallim hükmüne geçip, onun fitrat ve isti'dâdına, ictihâda bir isti'dâd-ı ihzârî telkîn ediyordu. Hatta o derece şu fitrî ders tenvîreliyordu ki, yakîn idi ki, kesbsiz ictihâda kâbiliyeti ola, ateşsiz nûrlana. İşte şu tarzda fitrî bir ders alan bir müsteid, ictihâda çalışmaya başladığı vakit, kibrit hükmüne geçen isti'dâdı نُورٌ عَلَى نُورٍ sırrına mazhar olur, çabuk ve az zamanda müctehid olurdu.

İşte o zamanda zihinler, kalpler, ruhlar, bütün kuvvetleriyle, yerlerin ve göklerin Rabbi olan Allah'ın nelerden razı olduğunu anlamaya yönelik olduğundan; insanların bir araya geldiklerindeki sohbetleri, karşılıklı konuşmaları, yaptıkları ve yaşadıkları ona bakıyordu. Ona göre cereyan ettiğinden her kimin güzelce bir yeteneği bulursa, onun kalbi ve fitratı,

şuursuz olarak yani farkına varmadan, düşünmeden her şeyden ilmî bir ders alırdı.

O zamanda herkes, böyle devam eden o nurânî hâllerden, olaylardan ve karşılıklı konuşmalardan ders alıp ilim öğrenirdi. Güya her bir şey, o asrın insanına bir muallim hükmüne geçip onun yaratılış ve kabiliyetine, hüküm çıkartacak bir yeteneğin hâzır hâle gelmesini telkin ediyordu. Hattâ o derece şu fitrî ders o insanları aydınlatıyordu ki; âdetâ çalışmadan kesbsiz, ictihâd etmeye kabiliyeti yakınlaşıyordu. Ateşsiz nurlanabilecek duruma geliyordu. İşte şu tarzda fitrî bir ders alan yetenekli bir zât, ictihâda çalışmaya başladığı vakit, kibrit hükmüne geçen kabiliyeti, "nuru'n alâ nur"(nur üstüne nur) sırrına mazhar olur; çabuk ve az zamanda Kur'ân ve hadîsten hüküm çıkaracak bir müctehîd olurdu.

Amma şu zamanda, medeniyet-i Avrupa'nın tahakkümüyle, felsefe-i tabîyenin tasallutuyla, şerâit-i hayat-ı dünyeviye'nin ağırlaşmasıyla efkâr ve kulûb dağılmış, himmet ve inâyet inkisâm etmiştir. Zihinler ma'neviyâta karşı yabânîleşmiştir. İşte bunun içindir ki, şu zamanda birisi, dört yaşında Kur'ân'ı hıfzedip âlimlerle mübâhase eden Süfyân İbn-i Uyeyne olan bir müctehidin zekâsında bulunsa, Süfyân'ın ictihâdı kazandığı zamana nisbeten, on def'a daha fazla zamana muhtaçtır. Süfyân on senede ictihâdı tahsîl etmiş ise, şu adam yüz seneye muhtaçtır ki, tahsîl edebilsin. Çünkü Süfyân'ın ibtidâ-yı tahsîl-i fitrîsi, sinn-i temyîz zamanından başlar. Yavaş yavaş isti'dâdı müheyyâ olur, nûrlanır. Her şeyden ders alır, kibrit hükmüne geçer. Ama onun nazîri şu zamanda, zihni felsefede boğulmuş, akli siyâsete dalmış, kalbi hayat-ı dünyeviyede sersem olmuş, isti'dâdı ictihâddan uzaklaşmış, fûnûn-u hâzırada tevaggülü derecesinde isti'dâdı ictihâd-ı şer'î kabiliyetinden uzaklaşmış

ve ulûm-u arziyede tefennünü derecesinde ictihâdın kabulünden geri kalmıştır. Onun için "Ben de onun gibi zekiyim, ne için ona yetişemiyorum?" diyemez ve demeye hakkı yoktur ve yetişemez.

Ama bu zamanda, Avrupa medeniyetinin baskısı, tabiatçılık fikrinden gelen felsefenin insanlara musallat olması ve dünyaya ait hayat şartlarının ağırlaşmasıyla, fikirler ve kalpler dağılmış, insanların yardım ve gayreti parçalanmıştır. Zihinler, düşünceler maneviyata karşı yabanileşmiştir. İşte bunun içindir ki, şu zamanda birisi; dört yaşında Kur'ân'ı hıfzedip, âlimlerle ilmi tartışma yapan Süfyan İbn-i Uyeyne gibi bir müctehîdin zekâsında bulunsa, Süfyan'ın çalışıp da ictihâd kazandığı zamana nisbeten, on defa daha fazla zamana muhtaçtır. Süfyan, on senede ictihâd yapmaya hak kazandı ise şu adam yüz seneye muhtaçtır ki o ictihâd yeteneğini kazanabilsin. Çünkü Süfyan'ın yaratılış itibarıyla ilmi çalışmaya başlaması, sinn-i temyiz olan, doğru ve yanlış ayırt edebileceği, yaştan itibaren başlar. Yavaş yavaş istidâdı ictihâda hâzırlanır, nurlanır, her şeyden ders alır, kibrit hükmüne geçer. Allah'ın rızasına uygun hükümleri âyet ve hadîslerden çıkarır. Ama şu zamanda onun bir benzeri olan şahıs, zihni felsefede boğulmuş, akli siyâsete dalmış, kalbi dünya hayatının meşgalesi ile sersem olmuş, istidâdı ictihâddan uzaklaşmış. Elbette medenî fenlerle uğraşması derecesinde, istidâdı Kur'ân ve hadîsten şerîat hükümlerini çıkarma kabiliyetinden uzaklaşmış ve felsefî bilgilerde yetişmesi derecesinde ictihâdın kabulünden geri kalmıştır. Onun için "Ben de Süfyan İbn-i Uyeyne gibi zekiyim, niçin ona yetişemiyorum?" diyemez ve demeye hakkı yoktur ve ona yetişemez.

Dördüncüsü: Nasıl ki bir cisimde, neşv ü nemâ için tevessü' meyli bulunur. O meylü't-tevessü' ise, çünkü dâhildendir, vücûd ve cisim için bir tekemmüldür. Fakat eğer hâriçte tevsî' için bir meyil ise, o vücûdun cildini yırtmaktır. Tahrîb etmektir. Tevsî' değildir. Öyle de, İslâmiyet'in dâiresine Selef-i Sâlihîn gibi takvâ-yı kâmile kapısıyla vezarûriyât-ı dîniyenin imtisâli tarikiyle dâhil olanlarda meylü't-tevessü' ve irâde-i ictihâd bulunsa, o kemâldir ve tekemmüldür. Yoksa zarûriyâtı terk eden ve hayat-ı dünyevi-yeyi hayat-ı uhrevîyeye tercîh eden ve felsefe-i maddiye ile âlûdeolanlardan olan o meylü't-tevsî' ve irâde-i ictihâd, vücûd-u İslâmiyeyi tahrîb ve boynundaki şer'î zincirini çıkarmaya vesîledir.

Dördüncüsü: Nasıl ki bir cisimde, gelişip büyümek için bir genişleme meyli bulunur. O genişleme meyli ise yeme içme vâsıtasıyla içeriden geldiğinden, vücud ve cisim için bir mükemmelliktir. Fakat eğer dışarıdan vücudu yarıp içine gıda koyarak genişletmek için bir meyil olursa, o vücudun cildini yırtmaya sebep olduğundan tahriptir; genişlemek değildir. Öyle de Selef-i Sâlihîn denilen geçmişteki sâlih müctehîdler gibi tam ve mükemmel bir surette günâhlardan sakınmak kapısıyla ve dinin farz emirlerini yerine getirmek yoluyla, İslâmiyet'in dâiresine girenlerde, içeriden genişletme meyli ve ictihâd yapma arzusu bulunsa; o İslâmiyet için bir mükemmelliktir. Yoksa farz ibâdetleri terk edenlerin, dünya hayatını âhiret hayatına tercih edenlerin ve maddi felsefe ile kafası karışmış olanların, İslâmiyet'e dışarıdan müdâhale ile genişletme meyli ve ictihâd yapma arzusunda bulunmaları, İslâmiyet'in vücudunu tahrip etmeye ve kendi boyunlarındaki şeriat zincirini çıkarmaya vesîledir.

Beşincisi: Üç nokta-i nazar, şu zamanın ictihâdâtını arzîye yapar. Semâviliktençıkıyor. Hâlbuki şerîat semâviyedir. Ve ictihâdât-ı şer'îye dahi, onun ahkâm-ı mestûresini izhâr ettiğinden, semâviyedirlir.

Beşincisi: Bu zamanda insanların dikkatini çeken üç mes'ele, yapılan ictihâdların felsefeye ve insanların nefsânî arzularına göre olmasına sebeptir. Hâlbuki şerîat semâvidir, ictihâdlar ise semavî olan âyet ve hadislerin gizli kalmış hükümlerini ortaya çıkarmak içindir.

Birincisi: Bir hükmün hikmeti ayrıdır, illeti ayrıdır. Hikmet ve maslahat ise, tercihe sebebdir. Îcâda medâr değildir. İlet ise vücûduna medârdır. Meselâ, seferde namaz kasredilir, iki rek'at kılınır. Şu ruhsat-ı şer'îyenin illeti seferdir. Hikmeti isemeşakkattir. Sefer bulunsa, meşakkat hiç olmasa da, namaz kasredilir. Çünkü illetvar. Fakat sefer bulunmasa, yüz meşakkat bulunsa, namazın kasredilmesine illetolamaz. İşte şu hakîkatin aksine olarak şu zamanın nazarı ise, maslahat ve hikmeti illet yerine ikâme edip ona göre hükmediyor. Elbette böyle ictihâd arzîyedir. Semâvî değildir.

Birincisi: Bir hükmün hikmet ve faydası ayrıdır, illet ve sebebi ayrıdır. Hikmet ve maslahat ise; o hükmün tercih edilmesine vesîledir. O hükmün gerekliliğine ve ortaya konulup farz olmasına sebep değildir. İlet denilen sebep ise o hükmün ortaya konulup farz olmasına sebeptir. Meselâ: Seferde namaz kısaltılır; iki rek'at kılınır. Şerîatın buna müsâade etmesinin sebebi seferdir; hikmeti, faydası ise zorluklardan kurtulmak içindir. Sefer yani üç günlük yol bulunsa, meşakkat hiç olmasa da namaz kasr edilerek iki rek'at kılınır. Çünkü illet denilen sebep var. Fakat sefer bulunmasa, inşaat da çalışmak gibi, yüz meşakkat de bulunsa, namazın kasr edilmesine, iki rek'at kılınmasına sebep olamaz. İşte şu hakîkatin

aksine olarak bu zamanın insanları kendi bakış açılarına göre, maslahat ve hikmeti sebep yerine geçirip ona göre hükmediyorlar. Elbette böyle ictihâdlar arzıdır, dünya menfâatine ve insanın nefsânî arzularına göredir; semavî yani Allah'ın istediği ölçülere göre değildir.

İkincisi: Şu zamanın nazarı, evvelâ ve bizzât saadet-i dünyeyiye bakıyor ve ahkâmları ona tevcîh ediyor. Hâlbuki şerîatın nazarı ise, evvelâ ve bizzât saadet-i uhreviye bakar. İkinci derecede âhirete vesîle olmak dolayısıyla, dünyanın saadetine nazar eder. Demek şu zamanın nazarı, rûh-u şerîattan yabânîdir. Öyle ise şerîat nâmına ictihâd edemez.

İkincisi: Şu zamanda insanların bakış açısı, her şeyden önce ve bizzât dünya saadetine ve rahatına bakıyor ve ortaya koyduğu hükümler de ona göredir. Hâlbuki şerîatın bakış açısı ise evvelâ ve bizzât âhiret sâadetine bakar, ikinci derecede -âhirete vesîle olmak dolayısıyla- dünyanın sâadetine bakar. Demek şu zamanda insanların bakış açısı, şerîatın ruhuna yabancıdır. Öyle ise bu zamanda şerîat nâmına ictihâd edilemez.

Üçüncüsü: إِنَّ الزُّرُورَاتِ تُبَيِّحُ الْخُظُورَاتِ kaidesi, yani “Zarûret, haramı helâl derecesine getirir.” İşte şu kaide ise, küllî değil. Zarûret eğer haram yoluyla olmamış ise, haramı helâl etmeye sebebiyet verir. Yoksa sû'-i ihtiyârî ile gayr-i meşrû' sebebler ile zarûret olmuş ise, haramı helâl edemez. Ruhsatlı ahkâmlara medâr olamaz. Özürlü teşkil edemez. Meselâ, bir adam, sû'-i ihtiyârîyle haram bir tarzda kendini sarhoş etse, tasarrufâtı ulemâ-yı şerîatçe aleyhinde cârîdir. Ma'zur sayılmaz. Tatlik etse, talâkı vâki' olur. Bir cinâyet etse, cezâ görür. Fakat sû'-i ihtiyârîyle olmazsa, talâk vâki' olmaz. Cezâ da görmez. Hem meselâ, bir içki

mübtelâsı, zarûret derecesinde mübtelâ olsa da, diyemez ki, “Zarûrettir, bana helâldir.”

Üçüncüsü: *إِنَّ الصَّرُورَاتِ تُبَيِّحُ الْخَطُورَاتِ* kaidesi, yani “Zaruret, haramı helâl derecesine getirir.” İşte şu kural ise, her zarûret için geçerli değildir. Zarûret eğer haram yoluyla olmamış ise haramı helâl etmeye sebebiyet verir. Yoksa bir insan iradesini kötü yönde kullanmakla, gayr-ı meşru olan haram sebeplerle zarûretin oluşmasına sebep olmuş ise haramı helâl edemez. Bu durum ruhsatlı hükümlere medar olamaz, özür teşkil edemez. Meselâ: Bir adam irâdesini kötüye kullanmakla, haram bir tarzda sarhoş olsa; yaptıkları, fıkıh âlimlerine göre aleyhinde cârîdir, ma’zûr sayılmaz. Hanımını boşasa, boşanma gerçekleşmiş olur. Bir cinâyet etse, cezâ görür. Fakat irâdesi dışında sarhoş olup hanımını boşasa, boşanma olmaz, işlediği suçtan dolayı cezâ da görmez. Hem meselâ, bırakamayacak derecede bağımlı hâle gelen bir içki mübtelâsı, zarûret derecesinde mübtelâ olsa da diyemez ki: “Zarûrettir terk edemiyorum, bana helâldir.”

İşte şu zamanda zarûret derecesine geçen ve insanları mübtelâ eden bir beliyiye-i âmme sûretine giren çok umûrlar vardır ki, sù’-i ihtiyârdan, gayr-i meşrû‘ meyillerden ve haram muâmelelerden tevellüd ettiklerinden, ruhsatlı ahkâmlara medâr olup, haramı helâl etmeye medâr olamazlar. Hâlbuki şu zamanın ehl-i ictihâdı, o zarûrâtı ahkâm-ı şer’iye medâr yaptıklarından, ictihâdları arziyedir. Hevesîdir, felsefîdir, semâvî olamaz, şer’î değil. Hâlbuki semâvât ve arzın Hâlik’ının ahkâm-ı İlâhiyesinde tasarruf ve ibâdının ibâdâtına müdâhâle ve o Hâlik’in izn-i ma’nevîsi olmazsa, o tasarruf, o müdâhâle merdûddur. Meselâ, bazı gâfîller hutbe gibi bazı şeaîr-i İslâmiyeyi Arabîden çıkarıp, her milletin lisânıyla söylemeyi iki sebeb için istihşân ediyorlar.

İşte şu zamanda zarûret derecesine geçen ve insanları bağımlı hâle getiren umûmî bir belâ suretine giren çok işler vardır ki; kötü tercihten, gayr-ı meşru meyillerden ve haram muâmelelerden oluştuklarından, ruhsatlı hükümlere vesîle olup haramı helâl hâline getiremezler. Hâlbuki şu zamanın hüküm verenleri, kötü irâde ile ortaya çıkan o zarûretleri dinî hükümlere sebep yaptıklarından, ictihâdları arziyedir, dünya menfaatine göredir, hevesîdir, felsefîdir; semavî olamaz, dine uygun değildir. Hâlbuki semâvat ve arzın Hâlık'ının ilahî hükümlerinde tasarruf ve kullarının ibâdetlerine müdâhale, o Hâlık'ın manevî izni olmazsa; o tasarruf o müdâhale reddedilmiştir. Meselâ: bazı gafiller, hutbe gibi bazı İslâmiyet'i bildiren alametleri, Arapça'dan çıkarıp her milletin lisânıyla söylemeyi, iki sebep için hoş görüyorlar:

Birincisi: Tâ siyâset-i hâzıra, avâm-ı müslimîne de o sûretle tefhîm edilsin. Hâlbuki siyâset-i hâzıra, o kadar çok yalan ve hile ve şeytanet içine girmiş ki, vesvese-i şeyâtîn hükmüne geçmiştir. Hâlbuki minber, vahy-i İlâhînin tebliğ makamı olduğundan, o vesvese-i siyâsiyenin hakkı yoktur ki, o makam-ı âlîye çıkabilsin.

Birincisi: “Ta ki şu anki siyaset halka da o suretle öğretilsin.” Hâlbuki hâzır siyaset, o kadar çok yalan ve hile ve şeytanlık içine girmiş ki, şeytanların vesvesesi hükmüne geçmiştir. Hâlbuki minber, vahy-i İlâhînin tebliğ makamı olduğundan, o şeytanî vesvesenin hakkı yoktur ki, o yüce makama çıkabilsin.

İkinci sebeb: Hutbe, bazı süver-i Kur'âniyenin nasihatleri anlaşılacak içindir. Evet, eğer millet-i İslâm İslâmiyet'in zarûriyâtı ve müsellemtâ ve ma'lûm olan ahkâmını, ekseriyet i'tibârıyla imtisâl edip yerine getirse idi,

o vakit nazariyât-ı şer‘iye ve mesâil-i dakîka ve nasâyih-i hafiyeyi anlamak için bildiği lisân ile hutbe okunması ve süver-i Kur‘âniyenin eğer mümkün olsa idi tercümesi, (Hâşiye)⁵⁵ belki müstahsen olurdu. Fakat namaz, zekât, orucun vücûbu; katil, zinâ ve şarabın haramiyeti gibi ma‘lûm olan ahkâm-ı kat‘iye-i İslâmiye mühmel kalıyor. Avâm-ı nâs, onların vücûbunu ve haramiyetini ders almaya muhtaç değiller. Belki teşvîk ve ihtâr ile o ahkâm-ı kudsiyeyi hatırlatıp, İslâmiyet damarını ve îmân hissini tahrik etmekle, imtisâllerine teşvîk ve tezkire ve ihtâra muhtaçtırlar. Hâlbuki bir âmî, ne kadar câhil dahi olsa, Kur‘ân‘dan ve hutbe-i Arabiyeden şu meâl-i icmâlîyi anlar ki, “Herkes ve bana ma‘lûm olan îmânın rûkûnlerini ve İslâmiyet’in umdelerini hatib ve hâfız ihtâr ediyor ve ders veriyor, okuyor” der. Kalbinde onlara karşı bir iştiyâk hâsıl olur. Acaba kâinâtta hangi ta‘bîrât var ki, Arş-ı A‘zam‘dan gelen Kur‘ân-ı Hakîm’in i‘câzkârâne, müfehhimâne ihtârlarına, tezkîrlerine, teşvîklerine mukâbil gelebilsin?

İkinci sebep: “Hutbe, bazı Kur‘ân surelerindeki nasihatlerin anlaşılması içindir.” Evet, eğer Müslümanlar, İslâmiyet’in kesin emirlerini ve herkesin kabul ettiği ve bilinen hükümlerini, çoğunluk itibariyle yaşayıp yerine getirseydi, o vakit müctehîdlerin ictihâdlarıyla ortaya koydukları teferruatları, ince mes‘eleleri ve gizli öğütleri anlamak için, halkın bildiği lisân ile hutbe okunması ve Kur‘ân surelerinin -eğer mümkün olsaydı- tercümesi belki güzel olurdu. Fakat namaz, zekât, orucun farz olması, katl, zina ve şarabın haram olması gibi malûm olan İslâmiyet’in kesin hükümleri ihmal ediliyor. Halk, onların farz ve haram olmasını ders almaya muhtaç değildir. Belki teşvik ve ihtar ile o yüce hükümleri hatırlatıp, İslâmiyet damarını ve îmân hissini tahrik etmekle onları

⁵⁵ Hâşiye: İ‘câza dâir olan Yirmi Beşinci Söz, Kur‘ân‘ın hakikî tercümesi mümkün olmadığını göstermiştir.

yaşamaya teşvike, anlatmaya ve hatırlatmaya muhtaçtırlar. Hâlbuki halktan birisi ne kadar câhil dahi olsa, Kur'ân'dan ve Arabça hutbeden şu kısa ma'nâyı anlar ki: "Herkes ve bana malûm olan îmânın rûkûnlerini, şartlarını ve İslâmîyet'in esaslarını hutbeyi okuyan hoca ve Kur'ân okuyan hâfız hatırlatıyor ve ders veriyor" der; kalbinde o İslâmî emirlere karşı bir iştiyak hâsıl olur. Acaba kâinatta hangi ifade var ki; arş-ı a'zamdan gelen Kur'ân-ı Hakîm'in mu'cizeli, anlaşılır ihtarlarına, hatırlatmalarına, teşviklerine mukâbil gelebilsin?

Altıncısı: Selef-i Sâlihîn'in müctehidîn-i izâmı, asr-ı nûr ve asr-ı hakikat olan asr-ı Sahâbeye yakın olduklarından, sâfi bir nûr alıp hâlis bir ictihâd edebilirler. Şu zamanın ehl-i ictihâdı ise, o kadar perdeler arkasında ve uzak bir mesâfede hakikat kitabına bakar ki, en vâzih bir harfini de zor ile görebilirler.

Eğer desen: "Sahâbeler de insandırlar. Hatadan, hilâftan hâlî olmazlar. Hâlbuki ictihâdâtın ve ahkâm-ı şeriatın medârı, Sahâbelerin adâleti ve sıdkıdır ki, hatta ümmet, 'Sahâbeler umumen âdildirler, doğru söylerler' diye ittifâk etmişler?"

Altıncısı: Geçmiş sâlihler ve büyük müctehîdler, asr-ı nur ve asr-ı hakikat olan asr-ı sahâbeye yakın olduklarından, âyet ve hadîslerden sâfi bir nur alıp, ihlaslı bir şekilde ictihâd edebilirlerdi. Şu zamanın ehl-i ictihâdı ise o kadar perdeler arkasında ve uzak bir mesafede hakikat kitabı olan Kur'ân'a bakar ki, en açık bir harfini de zorla görebilirler.

Eğer desen: "Sahâbeler de insandırlar, hatadan, yanlışlıklardan uzak olmazlar. Hâlbuki ictihâdların ve şeriat hükümlerinin vesîlesi, sahâbelerin

adâleti ve doğruluğudur ki, hattâ ümmet “Sahâbeler umumen âdildirler, doğru söylerler” diye ittifak etmişler.

Elcevab: Evet, Sahâbeler ekseriyet-i mutlaka i'tibâriyle hakka âşık, sıdk müştâk, adâlete hâhişgerdirler. Çünkü yalanın ve kizbin çirkinliği, bütün çirkinliğiyle ve sıdkın ve doğruluğun güzelliği, bütün güzelliğiyle o asırda öyle bir tarzda gösterilmiş ki, ortalarındaki mesâfe Arş'tan ferşe kadar açılmış. Eşfel-i sâfilindeki Müseyleme-i Kezzâb'ın derekesinden, a'lâ-yı illiyyinde olan Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'ın derece-sıdkı kadar bir ayrılık görülmüştür. Evet, Müseyleme'yi eşfel-i sâfiline düşüren kizb olduğu gibi; Muhammedü'l-Emîn Aleyhissalâtü Vesselâm'ı a'lâ-yı illiyyîne çıkaran sıdktır ve doğruluktur.

Elcevab: Evet sahâbeler çoğunluk itibariyle hakka âşık, doğruluğa iştiaqlı, adalete isteklidirler. Çünkü yalanın ve kizbin çirkinliği, bütün çirkinliğiyle ve sıdkın ve doğruluğun güzelliği, bütün güzelliğiyle o asırda öyle bir tarzda gösterilmiş ki, ortalarındaki mesafe Arş'tan Ferş'e, yere kadar açılmış. En aşağıdaki Müseylime-i Kezzab'ın düştüğü yerden, yükseklerin en yüksekinde olan Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'ın doğruluk derecesi kadar bir ayrılık görülmüştür. Evet, Müseylime'yi, eşfel-i sâfiline düşüren yalan olduğu gibi, Muhammed-ül Emîn Aleyhissalâtü Vesselâm'ı a'lâ-yı illiyyîne çıkaran sıdktır ve doğruluktur.

İşte, hissiyât-ı ulviyeyi taşıyan ve mehâsin-i ahlâkiyeye perestiş eden ve şems-i nübüvvetin ziyâ-yı sohbeti ile nûrlanan Sahâbeler, o derece çirkin ve sukûta sebeb; ve Müseyleme'nin maskara-âlûd müzahrafât dükkânındaki kizbe, ihtiyârıyla ellerini uzatmamak ve küfürden çekindikleri gibi küfrün arkadaşı olan kizbden çekinmeleri; ve o derece

güzel ve medâr-ı fahr ve mübâhât ve mi'râc-ı suûd ve terakkî ve Fahr-i Risâlet'in hazîne-i âliyesinden en revâclı bulunan ve şa'saa-i cemâliyle ictimâât-ı insaniyeyi nûrlandıran sıdka ve doğruluğa ve hakka ve bilhassa ahkâm-ı şer'îye rivâyetinde ve tebliğinde, elbette ellerinden geldiği kadar tâlib ve muvâfık ve âşık olmaları kat'idir, zarûrîdir, şübhesizdir. Hâlbuki şu zamanda kizb ve sıdkın ortasındaki mesâfe o kadar kısalmış ki, âdetâ omuz omuza vermişler. Sıdktan yalana geçmek, pek kolay gidiliyor. Hatta siyâset propagandası vâsıtası ile yalancılık, doğruluğa tercîh ediliyor. İşte en çirkin şey, en güzel şeylerle beraber bir dükkânda, bir fiyatla satılsa, elbette pek âlî olan ve hakikat cevherine giden sıdk ve hak pırlantası, o dükkâncının ma'rifetine ve sözüne i'timâd edip körü körüne alınmaz.

İşte, yüce hisleri taşıyan ve güzel ahlâka düşkün olan ve peygamberlik güneşinin sohbet ziyasıyla nurlanan sahâbeler, o derece çirkinliğe ve alçalmaya sebep ve Müseylime'nin maskara ile bulaşık yaldızlı yalanlar dükkânındaki yalana, ihtiyârıyla ellerini uzatmamış ve küfürden çekindikleri gibi küfrün arkadaşı olan yalandan çekinmişlerdir. Ve o derece güzel ve övülmeye lâyık ve yükselmeye, terakkiye ve peygamberliğin iftihâr vesilesi olan yüce hazinesinde en değerli olan ve güzelliğinin şaşaaıyla beşerî toplanmaları nurlandıran sıdka ve doğruluğa ve hakka -ve bilhassa şeriat hükümlerinin rivâyetinde ve tebliğinde- elbette ellerinden geldiği kadar talib ve muvafık ve âşık olmaları kat'idir, zarûrîdir, şübhesizdir. Hâlbuki şu zamanda, yalan ve doğruluğun ortasındaki mesafe o kadar kısalmış ki, âdeta omuz omuza vermişler. Sıdktan yalana pek kolay gidiliyor. Hattâ siyaset propagandası vâsıtasıyla yalancılık, doğruluğa tercih ediliyor. İşte en çirkin şey, en güzel şeylerle beraber bir dükkânda, bir fiatla satılsa; elbette pek âlî yüce olan ve hakikat cevherine giden sıdk ve hak pırlantası o dükkâncının ma'rifetine ve

sözüne i'timâd edip, körü körüne alınmaz. Yani bu zamanda gâyet kolaylıkla doğru söyleyen kişi yalan da söyleyebiliyor. Onun için aynı kişi doğru da söylese dinleyen birisi ona tam i'timad edemez.

Hâtime: Asırlara göre şeriatlar değişir, belki bir asırda, kavimlere göre ayrı ayrı şeriatlar, peygamberler gelebilir ve gelmiştir. Hâtemü'l-Enbiyâ'dan sonra, şeriat-ı kübrâsı her asırda her kavme kâfi geldiğinden, muhtelif şeriatlara ihtiyaç kalmamıştır. Fakat teferruâtta bir derece ayrı ayrı mezheblere ihtiyaç kalmıştır. Evet, nasıl ki mevsimlerin değişmesiyle elbiseler değişir. Mizâçlara göre ilaçlar tebeddül eder. Öyle de, asırlara göre şeriatlar değişir. Milletlerin isti'dâdına göre ahkâm tahavvül eder. Çünkü ahkâm-ı şer'iyenin teferruât kısmı, ahvâl-i beşeriye bakar. Ona göre gelir, ilaç olur. Enbiyâ-yı sâlife zamanında tabakât-ı beşeriye birbirinden çok uzak ve seciyeleri hem bir derece kaba, hem şiddetli ve efkârca ibtidâî ve bedeviyete yakın olduğundan, o zamandaki şeriatlar, onların hâline muvâfık bir tarzda ayrı ayrı gelmiştir. Hatta bir kıt'ada, bir asırda, ayrı ayrı peygamberler ve şeriatlar bulunmuş. Sonra Âhırzaman Peygamberi'nin gelmesiyle, insanlar güya ibtidâî derecesinden i'dâdiye derecesine terakkîettiğinden, çok inkılâbât ve ihtilâtât ile akvâm-ı beşeriye bir tek ders alacak, bir tek muallimi dinleyecek, bir tek şeriatla amel edecek vaz'iyete geldiğinden, ayrı ayrı şeriatlara ihtiyaç kalmamıştır. Ayrı ayrı muallime de lüzûm görülmemiştir. Fakat tamamen bir seviyeye gelmediklerinden ve bir tarz-ı hayat-ı ictimâiyede gitmediklerinden, mezhebler taaddüd etmiştir. Eğer beşerin ekseriyet-i mutlakası bir mekteb-i âlînin talebesi gibi, bir tarz hayat-ı ictimâiye giyse, bir seviyeye girse, o vakit mezhebler tevhîd edilebilir. Fakat bu hâl-i âlem o hâle müsâade etmediği gibi, mezâhib de bir olmaz.

Hatime: Hayatı düzenleyen şeriatlar asırlara göre değişir. Hatta bir asırda, kavimlere göre ayrı ayrı şeriatlar, peygamberler gelebilir ve gelmiştir. Son Peygamber olan Hazret-i Muhammed (asm)’den sonra onun getirdiği büyük şeriat her asırda, her kavme kâfi geldiğinden ayrı ayrı şeriatlara ihtiyaç kalmamıştır. Fakat teferruatta, bir derece ayrı ayrı mezheblere ihtiyaç kalmıştır. Evet, nasıl ki mevsimlerin değişmesiyle elbiseler değişir, mizaçlara ve hastalıklara göre ilâçlar ayrı ayrı olur. Öyle de asırlara göre şeriatlar değişir, milletlerin istidâdına göre hükümler farklı olur. Çünkü şeriat hükümlerinin teferruat kısmı, insanların hâllerine bakar. Ona göre gelir, ilâç olur. Geçmiş peygamberler zamanında, insan sınıfları ve tâifeleri birbirinden çok uzak ve huyları hem bir derece kaba hem şiddetli ve fikirler gelişmemiş ve bedeviyete yani göçebe yaşamaya yakın olduğundan, o zamandaki şeriatlar, onların hâline uygun bir tarzda ayrı ayrı gelmiştir. Hatta Hazreti Mûsâ ile Hazreti Hârûn gibi bir kıt’ada bir asırda, ayrı ayrı peygamberler ve şeriatlar bulunurmuş. Sonra âhirzaman Peygamberinin gelmesiyle, insanlar güya ilkokul derecesinden, lise derecesine terakki ettiğinden, çok inkılaplar olması ve milletlerin birbiriyle karışması ile kavimler; bir tek ders alacak, bir tek muallimi dinleyecek, bir tek şeriatla amel edecek vaziyete geldiğinden, ayrı ayrı şeriata ihtiyaç kalmamıştır, ayrı ayrı muallime de lüzum görülmemiştir. Fakat tamamen bir seviyeye gelmediğinden ve bir tarz-ı hayat-ı içtimaiye de gitmediklerinden, belli sayıda mezhepler oluşmuştur. Eğer beşerin çoğu bir üniversitenin talebesi gibi, bir tarz-ı hayat-ı içtimaiyeyi giyse bir seviyeye gelse; o vakit mezhepler birleştirilebilir. Fakat bu âlemin şu anki durumu, o hâle müsâade etmediği gibi, mezhebler de bir olmaz. Yani dünyadaki bütün topluluklar tek topluluk hâlinde yaşayacak duruma gelmediğinden mezhepler de birleşip bir mezhep hâline gelmez.

Eğer desen: “Hak bir olur. Nasıl böyle dört ve on iki mezhebin muhtelif ahkâmları hak olabilir?” Elcevab: Bir su, beş muhtelif mizâçlı hastalara göre nasıl beş hüküm alır. Şöyle ki: Birisine hastalığının mizâcına göre su ilaçtır, tıbben vâcibdir. Diğer birisine hastalığı için zehir gibi muzırdır, tıbben ona haramdır. Diğer birisine az zarar verir, tıbben ona mekrûhtur. Diğer birisine zararsız menfaat verir, tıbben ona sünnettir. Diğer birisine ne zarardır, ne menfaattir; âfiyetle içsin, tıbben ona mübâhtır. İşte hak burada taaddüd etti. Beşi de haktır. Sen diyebilir misin ki: “Su yalnız ilaçtır. Yalnız vâcibdir. Başka hükmü yoktur.” İşte bunun gibi, ahkâm-ı İlâhiye, mezheblere hikmet-i İlâhiyenin sevkıyla ittibâ‘ edenlere göre değişir. Hem hak olarak değişir ve her birisi de hak olur, maslahat olur. Meselâ, hikmet-i İlâhiyenin tensîbiyle İmâm-ı Şâfi‘î’ye ittibâ‘ eden, ekseriyet i‘tibâriyle Hanefilere nisbeten köylülüğe ve bedeviliğe daha yakın olup, cemâati bir tek vücûd hükmüne getiren hayat-ı ictimâiye de nâkıs olduğundan, her biri bizzât dergâh-ı Kâdiyyü’l-Hâcât’ta kendi derdini söylemek ve hususî matlûbunu istemek için, imam arkasında Fâtiha’yı birer birer okuyorlar. Hem ayn-ı hak ve mahz-ı hikmettir. İmâm-ı A‘zam’a ittibâ‘ edenler, ekseriyet-i mutlaka i‘tibâriyle İslâmî hükûmetlerin ekserîsi o mezhebi iltizâm etmesiyle medeniye-te, şehriliğe daha yakın ve hayat-ı ictimâiye müsteid olduğundan, bir cemâat bir şahıs hükmüne girip, bir tek adam umum nâmına söyler. Umum, kalben onu tasdik ve rabt-ı kalb edip, onun sözü umumun sözü hükmüne geçtiğinden, Hanefî Mezhebi’ne göre imam arkasında Fâtiha okunmaz. Okunmaması ayn-ı hak ve mahz-ı hikmettir. Hem meselâ, madem şerîat, tabiatın tecâvüzâtına sed çekmekle onu ta‘dîl edip, nefs-i emmâreyi terbiye eder. Elbette ekser etbâ köylü ve nîm-bedevî ve amelelikle meşgul olan Şâfi‘î Mezhebi’ne göre, kadına temas ile abdest bozulur. Az bir necâset zarar verir. Ekseriyet i‘tibâriyle hayat-ı ictimâi-yeye giren, nîm-

medenî şeklini alan insanlar, ittibâ' ettikleri mezheb-i Haneфіye göre, mess-i nisvân abdesti bozmaz. Bir dirhem kadar necâsete fetvâ var.

Eğer desen: “Hak bir olur; nasıl böyle dört ve on iki mezhebin ayrı ayrı hükümleri hak olabilir?”

Elcevab: Nasıl ki bir su, beş farklı mizaçtaki hastaya göre beş hüküm alır; şöyle ki, birisine, hastalığının mizacına göre su ilâçtır, tıbben ona su içmek farz olur. Diğer birisine, hastalığı için zehir gibi zararlıdır; tıbben ona haramdır. Diğer birisine, az zarar verir; tıbben ona mekruhtur. Diğer birisine, zararsız menfaat verir; tıbben ona sünnettir. Diğer birisine ne zarardır ne menfaattir; âfiyetle içsin, tıbben mubahtır; o kişi içse de olur içmese de olur. İşte hak burada çoğaldı. Beşi de haktır. Sen diyebilir misin ki: “Su yalnız ilâçtır, yalnız farzdır, başka hükmü yoktur.”

İşte bunun gibi, Allah’ın hükümleri, hikmet-i İlahiyenin sevkiyle mezheplere tâbi’ olanlara göre değişir. Hem hak olarak değişir ve her birisi de hak olur, maslahat olur. Meselâ, hikmet-i İlahiyenin münasip görmesiyle İmâm Şâfi’ye tâbi’ olanlar, ekseriyet itibariyle Hanefilere nisbeten köylülüğe ve bedeviliğe daha yakın olup cemâati bir tek vücud hükmüne getiren toplumla birlikte yaşamaktan uzak olduğundan, her biri ihtiyâçları yerine getiren Allah’ın huzurunda kendi derdini söylemek ve hususî arzusunu istemek için, imam arkasında Fâtıha’yı birer birer okuyorlar. Şâfi mezhebine göre bu yapılan, tam bir hakikat ve sâfi bir hikmettir.

İmâm A’zam’a uyanlar ise çoğunlukla, İslâmî hükümetlerin çoğu, o mezhebi uyguladığından, medeniyete, şehirliliğe daha yakın ve toplumsal hayatı yaşamaya uygun olduğundan; bir cemâat, bir şahıs hükmüne girip bir tek adam umum nâmına söyler; umum cemâat kalpleriyle imama

bağlandıklarından, onun sözü umumun sözü hükmüne geçtiğinden, Hanefî mezhebine göre imam arkasında Fâtiha okunmaz. Okunmaması tam bir hakikat ve sâfi bir hikmettir.

Hem meselâ, mâdem şerîat, yaratılıştan gelen aşırılıklara set çeker ve bu aşırılıkları normal hâle getirip sürekli olarak kötülüğü emreden nefsi terbiye eder. Elbette ona uyanların çoğu, köylü, yarı medenî ve işçilikle meşgul olan Şâfiî mezhebine göre “Kadına temas ile abdest bozulur, az bir necâset zarar verir.” Ekseriyet itibariyle hayat-ı içtimâîyeye giren, yarı medenî şeklini alan insanlar, tâbi’ oldukları Hanefî mezhebine göre “kadına dokunmak abdesti bozmaz, bir dirhem (3,2 gr) kadar necasete fetva var.”

İşte, bir amele ile bir efendiyi nazara alacağız. Amele, tarz-ı maîşet i ‘tibârîyle, ecnebî kadınlarla ihtilâta, temasa ve bir ocak yanında oturmaya ve mülevvesşeylerin içine karışmaya mübtelâ olduğundan, san‘at ve maîşet i ‘tibârîyle tabiat ve nefs-i emmâresi meydanı boş bulup, tecâvüz edebilir. Onun için şerîat onların hakkında o tecâvüzâta sed çekmek için, “Abdest bozulur, temas etme. Namazını ibtâl eder, bulaşma!” ma ‘nevî kulağında bir sadâ-yı semâvî çınlattırır. Ama o efendi, nâmuslu olmak şartıyla, âdât-ı ictimâîyesi i ‘tibârîyle, ahlâk-ı umûmiye nâmına ecnebî kadınlara temasa mübtelâ değil. Mülevves şeylerle nezâfet-i medeniye nâmına kendini o kadar bulaştırmaz. Onun için şerîat, mezheb-i Hanefî nâmıyla ona şiddet ve azîmet göstermemiş. Ruhsat tarafını gösterip hafifletmiştir. “Elin dokunmuş ise, abdestin bozulmaz. Hicab edip kalabalık içinde su ile istincâ etmedin, zararı yoktur. Bir dirhem kadar fetvâ vardır” der. Onu vesveseden kurtarır. İşte,

denizden iki katre sana misâl. Onlara kıyâs et. Mizân-ı Şa'rânî mizânıyla, şeriat mizânlarını bu sûretle muvâzene edebilirsen et.

İşte bir işçi ile bir efendiyi nazara alacağız. İşçi, geçinme şekli i'tibâriyle nikâh düşen kadınlarla karışıp görüşmeye ve bir ocak yanında oturmaya ve necis şeylerin içine karışmaya mecbur olduğundan; san'at ve maişet i'tibâriyle, yaratılıştan gelen duyguları ve kötülükleri emreden nefsi, meydanı boş bulup günâhlara girebilir. Onun için, şeriat onların hakkında, o günâhlara set çekmek için, semâdan gelen Allah'ın emri olan "Abdestin bozulur, temas etme; namazını iptal eder, bulaşma!"yı kulağına çınlattırır. Ama o efendi, namuslu olmak şartıyla toplumsal âdetler i'tibâriyle, ahlâk-ı umûmiye nâmına, yabancı kadınlarla bir arada bulunmaya mübtelâ değildir. Pis şeylerle, medeniyetin umuma getirdiği temizlikten dolayı kendini o kadar bulaştırmaz. Onun için şeriat, Hanefî mezhebi nâmıyla ona şiddet ve azimet göstermemiş; ruhsat tarafını gösterip, hafifletmiştir. "Elin dokunmuş ise abdestin bozulmaz." İşte denizden iki damla sana misal. Onlara kıyas et. İmâm Şa'ranî, Mizân'ül Kübrâ kitabında mezhepler arasındaki farklılıkları karşılaştırarak bir ölçü ortaya koymuştur. Sen de o ölçülere göre bu gibi farklılıkları mukâyese edebilirsen et.⁵⁶

"Sahâbelere karşı iddiâ-yı rüchân nereden çıkıyor? Kim çıkarıyor? Şu zamanda bu mes'eleyi medâr-ı bahsetmek nedendir? Hem müctehidîn-i izâma karşı müsâvât da'vâ etmek neden ileri geliyor?"

⁵⁶ Bediüzzaman, Sözler, s. 155-161.

Suâl: Sahâbelere karşı üstünlük iddiâsı nereden çıkıyor? Kim çıkarıyor? Şu zamanda bu mes'eleyi dillendirmenin sebebi nedir? Hem büyük müctehîdlere karşı eşitlik iddiâsında bulunmak nereden ileri geliyor?"

Elcevab: Şu mes'eleyi söyleyenler iki kısımdır. Bir kısmı, sâfî ehl-i diyânet ve ehl-i ilimdir ki, bazı ehâdîsi görmüşler.

Elcevab: Şu mes'eleyi söyleyenler iki kısımdır. Bir kısmı, sâfî ehl-i diyânet ve ehl-i ilimdir ki, bazı hadîs-i şerîfleri görmüşler. Şu zamanda ehl-i takvâyı ve sâlih kimseleri teşvîk ve terğîb için öyle bahisler açıyorlar. Bu kısma karşı sözümüz yok. Zâten onlar azdırlar. Çabuk fark edip anlarlar. Diğer kısım ise gâyet müthiş gururlu insanlardır ki, mezhebsizliklerini büyük müctehîdlere karşı eşitlik da'vâsı altında yaymak istiyorlar ve dinsizliklerini Sahâbe'ye karşı eşitlik da'vâsı altında icrâ etmek istiyorlar. Çünkü Evvelen: O ehl-i dalâlet günâhlara girmiş, sefâhette tiryâkî olmuş. Günâhlara engel olan şerîatın emirlerini yerine getiremiyor. Kendine bir bahane bulmak için der ki: "Şu İslâmî mes'elelerde ictihâd yapılır. O meselelerde mezheplerin görüşü farklıdır. Birbirine uymuyor. Hem onlar da bizim gibi insanlardır, hata edebilirler. Öyle ise biz de onlar gibi ictihâd ederiz. İstedğimiz gibi ibâdetimizi yaparız. Onlara uymaya ne mecbûriyetimiz var?"

İşte bu bedbahtlar, şeytanın bu hilesi ile başlarını mezheplerin zincirinden çıkarıyorlar. Bunların şu da'vâları ne kadar çürük, ne kadar esassız olduğu, Yirmi Yedinci Söz'de (İctihâd Risâlesi'nde) kat'î bir sûrette gösterildiğinden ona havâle ederiz.

Şu zamanda ehl-i takvâyı ve salâhati teşvîk ve terğîb için öyle bahisler açıyorlar. Bu kısma karşı sözümüz yok. Zâten onlar azdırlar. Çabuk

da intibâha gelirler. Diğer kısım ise, gâyet müdhiş mağrur insanlardır ki, mezhebsizliklerini müctehidîn-i izâma müsâvât da'vâsı altında neşretmek istiyorlar ve dinsizliklerini Sahâbe'ye karşı müsâvât da'vâsı altında icrâ etmek istiyorlar. Çünkü Evvelen: O ehl-i dalâlet sefâhete girmiş, sefâhette tiryâkî olmuş. Sefâhete mâni' olan tekâlif-i şer'iyeyi yapamıyor. Kendine bir bahane bulmak için der ki: “Şu mesâil, ictihâdiyedirler. O mesâilde mezhepler birbirine muhâlif gidiyor. Hem onlar da bizim gibi insanlardır, hata edebilirler. Öyle ise biz de onlar gibi ictihâd ederiz. İstedğimiz gibi ibâdetimizi yaparız. Onlara tâbi' olmaya ne mecbûriyetimiz var?” İşte bu bedbahtlar, bu desîse-i şeytânîye ile başlarını mezâhibin zincirinden çıkarıyorlar. Bunların şu da'vâları ne kadar çürük, ne kadar esassız olduğu, Yirmi Yedinci Söz'de kat'î bir sûrette gösterildiğinden ona havâle ederiz.

İkincisi: O kısım ehl-i dalâlet baktılar ki, ictihâd eden âlimlerle iş bitmiyor. Onların omuzlarındaki yalnız nazariyât-ı dîniyedir yani dinin kesin olmayan emirleridir. Hâlbuki bu kısım ehl-i dalâlet, dinin farz olan kesin emirlerini terk edip bozmak istiyorlar. “Müctehîdlerden daha iyiyiz” deseler, mes'eleleri tamam olmuyor. Çünkü müctehîdler, nazariyâta ve kat'î olmayan teferruâtı karışabilirler. Hâlbuki bu mezhepsiz ehl-i dalâlet, dinin kesin emirlerine dahi fikirlerini karıştırmak ve değiştirilmesi mümkün olmayan mes'eleleri değiştirmek ve İslâmîyet'in temel esaslarına karşı gelmek istediklerinden, elbette dinin zarûri olan kesin emirlerini omuzlarında taşıyan ve dinin temel direkleri olan Sahâbelere ilâz olacaklardır. Heyhat! Benzemek nerede? Değil bunlar gibi insan sûretindeki hayvanlar, belki hakîkî insanlar ve hakîkî insanların en kâmilleri olan evliyânın büyükleri, Sahâbe'nin küçüklerine karşı eşitlik

da'vâsını kazanamadıkları, gâyet kat'î bir sûrette Yirmi Yedinci Söz'de ispat edilmiştir.⁵⁷

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلٰى رَسُوْلِكَ الَّذِى قَالَ (لَا تَسْبُوْا اَصْحَابِىْ لَوْ اَنْفَقَ اَحَدُكُمْ مِثْلَ
اَحَدٍ ذَهَبًا مَا بَلَغَ نِصْفَ مُدٍّ مِنْ اَصْحَابِىْ) صَدَقَ رَسُوْلُ اللّٰهِ

VAHHÂBÎLİK MESELESİ

Bediüzzaman Said Nursî Hazretleri'nin Vahhâbî mes'elesini, aslından kopmadan, anlaşılmasını kolaylaştıracak şekilde îzâh etmeye çalışacağız.

Mekke ve Medine'nin Vahhâbîlerin eline geçmesine dairdir.⁵⁸

وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً

“Öyle bir fitneden sakının ki, geldiği zaman içinizden sadece zâlimlere isâbet etmez.”⁵⁹

Azîz kardeşim, “Haremeyn-i Şerîfeyn'in Vehhâbîler'in eline geç-mesi ve onların, eâzım-ı İslâmın türbeleri hakkındaki tahrîbkârâne hürmetsizliği, ne hikmete mebnîdir?” diye suâl ediyorsunuz.

Elcevab: Şu hâdis, âlem-i İslâmın siyâsetine ve hayat-ı ictimâî-yesine taalluk ettiği için, Yeni Said kafasıyla cevap veremiyorum. Çünkü şimdi dâire-i nazarım başka ufuktadır. Fakat hiç kırmadığım ve dâimâ fâidesini gördüğüm mübârek hatırın için Eski Said kafasını muvakkaten başıma sıkılarak giyerek, şu Altıncı Mes'ele'yi dört muhtasar nüktelerle beyân edeceğiz.

Azîz kardeşlerim,

⁵⁷ Bediüzzaman, Sözl, s. 169-170.

⁵⁸ Bediüzzaman, Mektubat 1, s. 243-247.

⁵⁹ Enfal Suresi, 25. âyet.

“Haremeyn-i Şerîfeyn’in Vahhâbîlerin eline geçmesi ve onların, İslâm büyüklerinin türbelerini tahrip ederek hürmetsizlik etmelerinin hikmeti nedir?” diye suâl ediyorsunuz.

Elcevap: Şu hâdisе, âlem-i İslâm’ın siyâseti ve toplum hayatıyla irtibatlı olduğu için, Yeni Said kafasıyla cevap veremiyorum. Çünkü şimdi dâire-i nazarım başka ufuktadır, başka noktalara bakıyorum. Fakat hiç kırmadığım ve dâimâ faydasını gördüğüm mübârek hâtırın için sıkılarak Eski Said kafasını geçici olarak başıma giyerek şu Altıncı Mes’ele’yi dört kısa nükte ile beyân edeceğiz.

Birinci Nükte: Şu Vehhâbî mes’elesinin kökü derindir. An’anesi zaman-ı Sahâbeden başlayarak gelmiş. İşte o an’ane üç uzun esaslarla gelmiştir:

BİRİNCİ NÜKTE

Şu Vahhâbî mes’elesinin kökü derindir. An’anesi, silsilesi zaman-ı Sahâbeden başlayarak gelmiş. İşte o silsile, üç uzun esaslarla gelmiştir:

Birincisi: Hazret-i Ali, ^(ra) Vehhâbîler’in ecdadından ve ekserîsi Necid sekenesinden olan hâricîlere kılıç çekmesi ve Nehrivân’da onların hâfızlarını öldürmesi, onlarda derinden derine, hem din nâmına şîalığın aksine olarak, Hazret-i Ali’nin ^(ra) faziletlerine karşı bir küsmek, bir adâvet tevellüd etmiştir. Hazret-i Ali (ra) ‘Şâh-ı Velâyet’ ünvanını kazandığı ve turuk-u evliyânın ekser-i mutlakı ona rücû’ etmesi cihe-tinden, hâricîlerde ve şimdi ise hâricîlerinbayrakdârı olan Vehhâbîler’de, ehl-i velâyete karşı bir inkâr, bir tezyîf damarı yerleşmiştir.

Birincisi: Hazreti Ali (ra), Vahhâbîlerin ecdadından ve çoğunluğu Necidlilerden olan Hâricîlere yani halîfeye karşı çıkanlara kılıç çekmesi

ve Nehrivan’da onların hâfızlarını öldürmesi, onlarda derinden derine, hem din nânıma hem Şîalık’ın aksine olarak, Hz. Ali’nin (ra) fazîletlerine karşı bir küsmek, bir adâvet ve düşmanlık oluşmuştur. Hazreti Ali (ra) “Şâh-ı Velâyet” (Evliyaların Şahı) ünvanını kazandığı ve velâyet yollarının çoğu ona dayanması cihetinden, Hâricîlerde ve şimdi ise Hâricîlerin bayraktârı olan Vahhâbîlerde, ehl-i velâyete karşı bir inkâr, bir tezyif ve aşâğılama damarı yerleşmiştir.

İkincisi: Müseyleme-i Kezzâb’ın fitnesiyle irtidâda yüz tutan Necid havâlisi, Hazret-i Ebû Bekir’in radiyallâhü anh hilâfetinde, Hâlid İbn-i Velid (ra)’in kılıcıyla zîr u zeber edildi. Bundan Necid ahâlisinin Hulefâ-yı Râşidîn’e ve dolayısıyla Ehl-i Sünnet ve Cemâat’e karşı bir iğbirâr, seciyelerine girmişti. Hâlis Müslüman oldukları hâlde, yine eskiden ecdadlarının yedikleri darbeyi unutmuyorlar. Nasıl ki ehl-i İrânın, Hazret-i Ömer (ra)’in âdilâne darbesiyle devletleri mahv ve milletlerinin gururu kırıldığı için Şîalar, Âl-i Beyt muhabbeti perdesi altında Hazret-i Ömer (ra)’e ve Hazret-i Ebû Bekir (ra)’e ve dolayısıyla Ehl-i Sünnet ve Cemâat’e dâimâ müntakimâne, fırsat buldukça tecâvüz etmişler.

İkincisi: Müseyleme-i Kezzâb’ın fitnesiyle dinden çıkmaya yüz tutan Necid havâlisi, Hazreti Ebû Bekir (ra)’in hilâfetinde, Hâlid İbni Velid (ra)’in kılıcıyla yerle bir edildi. Bundan Necid ahâlisinin Hulafa-yı Raşidin’e yani Peygamberimiz (asm)’in yolunda giden halîfelere ve dolayısıyla Ehl-i Sünnet ve’l-cemaate karşı bir nefret damarı kendilerine yerleşmişti. Hâlis Müslüman oldukları hâlde, yine eskiden ecdadlarının yedikleri darbeyi unutmuyorlar -nasıl ki ehl-i İran’nın, Hazret-i Ömer (ra)’in adaletli darbesiyle devletleri mahvolduğu ve milletlerinin gururu kırıldığı için Şîalar, Âl-i Beyt muhabbeti yani Peygamberimiz (asm)’in neslini sevmek perdesi altında Hazreti Ömer (ra)’e ve Hazreti Ebû Bekir

(ra)’e ve dolayısıyla Ehl-i Sünnet ve’l-cemaate, intikam almak gayesi ile fırsat buldukça tecâvüz edip zarar vermişlerdir.

Üçüncü Esas: Vehhâbîlerin azîm imamlarından ve acîb dehâları taşıyan meşhur İbn-i Teymiye ve İbn-i Kayyimi’l-Cevzî gibi zâtlar, Muhyiddîn-i Arab^(ks) gibi azîm evliyâyâ karşı fazla hücum ettikleri ve güya mezheb-i Ehl-i Sünneti “Şîalara karşı Hazret-i Ebû Bekir’in^(ra) Hazret-i Ali’den^(ra) efdaliyetini müdâfaa ediyorum” diyerek, Hazret-i Ali’nin^(ra) kıymetini çok düşürüyorlar, hârîka fazîletlerini âdileştiriyorlar. Muhyiddîn-i Arab^(ks) gibi çok evliyâyı inkâr ve tekfîr ediyorlar. Hem Vehhâbîler kendilerini Ahmed İbn-i Hanbel mezhebinde saydıkları için, Ahmed İbn-i Hanbel Hazretleri bir milyon hadîsin hâfızı ve râvîsi ve şiddetli olan Hanbelî mezhebinin reisi ve halk-ı Kur’ân mes’elesinde cihânpesendâne salâbet vemetânet sâhibi bir zât olduğundan, onun bir derece zâhirî ve mutaassıbâne ve Alevilere muhâlefetkârâne mezhebinden din nâmina istifâde edip, bir kısım evliyânın türbelerini tahrîb ediyorlar. Ve kendilerini haklı zannediyorlar. Hâlbuki bir dirhem hakları varsa, bazen on dirhem ilâve ediyorlar.

Üçüncü Esas: Vâhhâbîlerin büyük imamlarından ve acîb dehâları taşıyan meşhur İbni Teymiye ve İbni Kayıme'l-Cevzî gibi zâtlar, Muhyiddîn Arabî (ks) gibi büyük evliyâlara karşı fazla hücum ettikleri ve güyâ Ehl-i Sünnet mezhebini, Şîalara karşı “Hazreti Ebû Bekir (ra)’ın Hazreti Ali (ra)’ye üstünlüğünü müdâfaa ediyorum” diyerek, Hazreti Ali (ra)’nin kıymetini çok düşürüyorlar. Hârîka fazîletlerini âdileştiriyorlar. Muhyiddîn Arabî (ks) gibi çok evliyâyı inkâr ve tekfîr ediyorlar.

Hem, Vâhhâbîler kendilerini Ahmed İbni Hanbel mezhebinde sayıyorlar. Ahmed İbni Hanbel Hazretleri bir milyon hadîsin hâfızı ve rivâyet edeni ve âyet ve hadîslerin zahirine kuvvetle bağılı olan Hanbelî mezhebinin

reisi ve “halk-ı Kur’ân” yani Kur’ân’ın yaratılmadığını iddia ederek bütün dünyanın kendisini övebileceği derecede gâyet ciddi bir zâttır. Ve bir derece zâhire bağlı kalıp taassup göstermesinden ve Alevîlere muhâlafet eden mezhebinden din nâmına istifade edip bir kısım evliyânın türbelerini tahrip ediyorlar ve kendilerini haklı zannediyorlar. Hâlbuki bir gram hakları varsa, bazen on gram ilâve ediyorlar.

İkinci Nükte: Şu Vehhâbî mes’elesinin âlem-i İslâmın an’anesi i’tibâriyle nasıl ki üç esası var. Öyle de âlem-i insaniyet i’tibâriyle dahi “Üç Esası” vardır.

İKİNCİ NÜKTE

Şu Vahhâbî mes’elesinin âlem-i İslâm’ın gelişen silsilesi i’tibâriyle nasıl ki üç esası var; öyle de insanlık âlemi i’tibâriyle de üç esâsı⁶⁰ vardır:

Birincisi: Ehl-i dünyânın ve maddî târihin nazarıyla, nev’-i beşerin hayat-ı ictimâiyesi noktasında bakılsa, görüldüyör ki, hayat-ı ictimâiye-i siyâsiye i’tibâriyle beşer birkaç devri geçirmiş. Birinci devri, vahşet ve bedevîlik devri. İkinci devri, memlûkiyet devri. Üçüncü devri, esîr devri. Dördüncüsü, ecîr devri. Beşincisi, mâlikîyet ve serbestiyet devridir. Vahşet devri dinlerle, hükûmetlerle tebdil edilmiş, nîm-medeniyet devri açılmış. Fakat nev’-i beşerin zekileri ve kavîleri, insanların bir kısmını abd ve memlûk ittihâz edip hayvan derecesine indirmişler. Sonra bu memlûkler dahi bir intibâha düşüp gayrete gelerek, o devri esîr devrine çevirmişler. Yani memlûkiyetten kurtulup, fakat اَلْحُكْمُ لِلْغَالِبِ olan zâlim düstûruyla, yine insanların kavîleri zaîflerine esîr muâmelesi yapmışlar. Sonra ihtilâl-i kebîr gibi çok inkılâblarla, o devir de ecîr devrine inkılâb

⁶⁰ Bediüzzaman Hazretleri, bu üç esastan ikisini açıklamıştır. Üçüncüsü için susmayı tercih etmiştir.

etmiş. Yani zenginler olan havâs tabakası, avâmı ve fukarâyı ücret mukâbilinde hizmetkârittihâz etmesi, yani sermaye sâhibleri ehl-i sa'y ve ameli küçük bir ücrete mukâbil istihdâm etmeleridir. Bu devirde sû'-i isti'mâlât o dereceye vardı ki, birsermayedâr kendi yerinde oturup, bankalar vâsıtasıyla bir günde bir milyon kazandığı halde, bir bîçâre amele sabahtan akşama kadar tahtelarz ma'denlerde çalışıp, kût-u lâyetmût derecesinde on kuruşluk bir ücret kazanıyor. Şu hâl, müdhiş bir kin, bir iğbirâr verdi ki, avâm tabakası havâssa i'lân-ı isyân etti. Şu asrın ta'biriyle sosyalistlik, bolşeviklik sûretinde, evvel Rusya'yı zîr u zeber edip, geçen harb-i umûmîden istifâde ederek her yerde kök saldılar. Şu bolşevizmin perdesi altındaki kıyâm-ı avâm, havâssa karşı bir kin ve bir tezyîffikrini verdiğinden, büyüklere ve havâssa âit medâr-ı şeref her şeyi kırmak için bir cesâret vermiş.

Birincisi: Ehl-i dünyanın ve maddî tarihin nazarıyla, nev-i beşerin toplumsal hayatı noktasında bakılsa görülüyor ki toplumsal siyâsi hayat i'tibâriyle, beşer, birkaç devri geçirmiş. Birinci devri vahşet ve bedevîlik devri; ikinci devri kölelik devri, üçüncü devri esir devri, dördüncüsü ecir devri; beşincisi mâlikîyet ve serbestiyet devridir. Vahşet devri dinlerle, hükümetlerle tebdil edilip değiştirilmiş; yarı medeniyet devri açılmış. Fakat nev-i beşerin zekîleri ve güçlülere, insanların bir kısmını kul ve köle yaparak hayvan derecesine indirmişler.

Sonra bu köleler dahi uyanıp gayrete gelerek, o devri esir devrine çevirmişler; yani, kölelikten kurtulup, fakat “el-hükm-ü li'l-galib” yani “hüküm üstün gelenindir” olan zâlim düsturuyla yine insanların güçlü olanları, zayıf olanlara esir muâmelesi yapmışlar.

Sonra, ihtilâl-i kebîr yani Fransa'daki büyük inkılap gibi çok inkılâplarla, o devir de ücretli çalışma devrine dönüşmüştür. Yani, zengin olan havas

tabakası, sıradan olan halkı ve fakirleri ücret karşılığında hizmetçi yapması, yani sermâye sahiplerinin, çalışanları ve amele-yi küçük bir ücret karşılığında çalıştırmalarıdır.

Bu devirde sû-i istimâlât o dereceye vardı ki, bir patron, kendi yerinde oturup bankalar vâsıtasıyla bir günde bir milyon kazandığı hâlde; çaresiz bir işçi, sabahtan akşama kadar, yer altındaki mâdenlerde, ölmeyecek kadar bir gelir karşılığında çalışıyor. Şu hâl, müthiş bir kin ve bir nefret verdi ki, fakirler zenginlere karşı isyan ilan ettiler. Şu asrın tâbiriyle, Sosyalistlik ve Komünizm sûretinde, ilk önce Rusya'yı yerle bir edip geçen Birinci Dünya Savaşı'ndan istifade ederek her yerde kök saldılar. Şu Kominizim perdesi altındaki halkın ayaklanması, ileri gelenlere karşı bir kin bir tahkir fikrini verdiğinden, büyüklere ve ileri gelenlere âit şan ve şeref vesîlesi olabilecek her şeyi kırmak için bir cesaret vermiş.

İkinci Esas: Şu asır, menfî milliyeti çok ileri sürdü. Anâsır-ı İslâmiye hiç muhtaç olmadığı hâlde, şu milliyet fikrine körü körüne sarıldılar. Menfî milliyet ise, mukaddesât-ı dîniyeye hürmetkâr olamıyor. Bahaneler buldukça ilişmek istiyor.

İkinci Esas: Şu asır, menfî milliyetçiliği yani yanlış ve zararlı olan ırkçılığı çok ileri sürdü. Müslüman milletler, hiç ihtiyaçları olmadığı hâlde, şu milliyet fikrine körü körüne sarıldılar. Irkçılık ise dini değerlere saygılı olamıyor; bahaneler buldukça ilişmek istiyor. (Şüphesiz ırkçılık kadar insanı dininden ve ibâdetinden uzaklaştıran başka bir sebep görülmemektedir.)

Üçüncü Nükte: Meslekler, mezhebler ne kadar bâtul da olsalar, içinde ukde-i hayatiyesi hükmünde bir hak, bir hakikat bulunur. Eğer âsârına ve neticelerine hükmeden hak ve hakikat ise ve menfî cihetleri müsbet cihetlerine mağlûb ise, o meslek haktır. Eğer içindeki hak ve hakikat,

neticelere hükmedemiyor ve menfî ciheti müsbet cihetine galebe ediyorsa, o meslek bâtıldır. Onun ehli, ehl-i bid'a vedalâlet olur. İşte bu kaideye binâen, âlem-i İslâmdaki ehl-i bid'a fırkalarına bakılsa görülüyor ki, her biri bir hakka istinâd edip gitmiş. Fakat menfî ciheti ya garazveya inâd gibi bir sebeble o mesleğin âsârı dalâlet hesabına çalışmıştır.

Meselâ, Şialar Kur'ân'ın emrine imtisâlen Ehl-i Beyt'in muhabbetini esas tutup, sonra intikam-ı millîye cihetinden bir garaz gelerek, meşrû' muhabbet-i Ehl-i Beyt'in âsârını zabt ederek, Sahâbe ve Şeyhayn'in buğzuna bina edip, âsâr göstermişler. لَالِحِبِّ عَلَيَّ بَلَّ لِبُغْضِ عُمَرَ olan darb-ı meseline mâsadak olmuşlar.

Hem meselâ, Vehhâbîler ve Hâricîler ise, nusûs-u şerîata ve sarîh-i âyâta ve zavâhir-i ehâdîse istinâd ederek, hâlis tevhide münâfî ve sanemperestliği imâ edecek her şeyi reddetmekliği kaide tutmuşlar. Fakat birinci nüktedeki üç esasta beyân edilen sebebler cihetinden gelen menfî garazlar, onları haktan çevirip dalâlete saptırmış ki, ifrât derecesinde tahrîbât yapıyorlar. Ve hâkezâ, Cebrî olsun, Mu'tezile olsun hangi fırka olursa olsun, böyle bir hakîkati mesleğinde görüp, onunla aldanıp, sonra dalâlete saplanır. Her ne ise; her bâtıl bir mesleğin her bir ciheti bâtıl olmak lâzım olmadığı gibi, her bir hak mesleğin dahi her bir ciheti hak olmak lâzım değildir. Buna binâen sâdâtan olan Şerîf-i Mekke, Ehl-i Sünnet ve Cemâat'ten iken zaaf gösterip, İngiliz siyâsetinin Haremeyn-i Şerîfeyn'e müstebidâne girmesine meydan verdi. Nass-ı âyetle küffârın girmesini kabul etmeyen Haremeyn-i Şerîfeyn'i, İngiliz siyâsetinin âlem-i İslâmı aldatacak bir sûrette merkez-i siyâsîsi hükmüne getirmesine yol verdiğiinden, ehl-i bid'attan olan Vehhâbîler, hâricîten medâr-ı istinâd aramayarak, filcümle nîm-müstakil

bir siyâset-i İslâmiye ta'kîb ettiklerinden, şu cihette haklı olarak o gibi Ehl-i Sünnet'e galebe ettiler, denilebilir.

ÜÇÜNCÜ NÜKTE

Meslekler, mezhebler ne kadar bâtil da olsalar, içinde hayatını devam ettiren düğüm hükmünde bir hak, bir hakikat bulunur. Eğer o mesleğin eserlerine ve neticelerine hükmeden hak ve hakikat ise ve yanlış yönleri doğru yönlerine mağlûp ise o meslek haktır. Eğer içindeki hak ve hakikat, neticelere hükmedemiyor ve yanlış yönleri doğru yönlerine üstün geliyorsa o meslek batıldır, yanlıştır. O meslekte gidenler bid'ate ve sapıklığa düşmüş kabul edilir.

İşte bu ölçüye göre, âlem-i İslâm'daki bidaya giren gruplara bakılsa görülüyor ki, her biri bir hakka dayanıp gitmiş. Fakat o batıl olan meslek ve mezhebin yanlış yönü ya garaz ya inat gibi bir sebeple, dalâlet hesâbına çalışmıştır. Meselâ, Şîalar Kur'ân'ın emrine uyararak Ehl-i Beyt'in sevgisini esas tutup sonra Fars milliyetçiliğinin intikamını almak gibi bir art niyetlilikle, şerîate uygun olan Ehl-i Beyt sevgisinin eserlerini zapt ederek; Sahâbe ve Şeyheyn'in yani Hazreti Ebu Bekir (ra) ve Hz. Ömer (ra)'in düşmanlığına binâ edip icrâât göstermişler;

“**لَا حُبَّ عَلَيٍّ بَلْ لِبُغْضِ عُمَرَ**” Hz. Ali (k.v)'yi sevmeleri Hz. Ömer (ra)'e kızdıklarındandır.” olan atasözünün ma'nâsını göstermişlerdir.

Hem meselâ, Vahhâbiler ve Hâricîler ise şerîatin kesin emirlerine ve âyetlerin açık ma'nâsına ve hadislerin görünüşteki ma'nâlarına istinâd ederek Allah'ın birliğini kabul etme sâfîyetine zıt olan putperestliği hissettirecek her şeyi reddetmeyi esas yapmışlar. Fakat birinci nüktedeki üç esasta beyân edilen sebepler cihetinden gelen art niyetler, onları haktan çevirip dalâlete saptırmış ki, ifrât yani aşırı derecede tahribât yapıyorlar.

Ve hâkezâ, Cebriye olsun, Mûtezile olsun, hangi fırka olursa olsun, böyle bir hakîkati, mesleğinde görüp onunla aldanıp sonra dalâlete saplanır.

Her ne ise... Her bâtıl bir mesleğin her bir ciheti bâtıl olmak lâzım olmadığı gibi, her bir hak mesleğin dahi her bir ciheti hak olmak lâzım değildir. Buna binâen, Peygamberimiz (asm)’in soyundan gelen Şerîf-i Mekke, Ehl-i Sünnet ve’l-cemâatten iken, zaaf gösterip, İngiliz siyâsetinin Haremeyn-i Şerîfeyn’e (Mekke ve Medine’ye) baskı yaparak girmesine meydan verdi. Âyetin kesin ifadesiyle kâfırların girmesini kabul etmeyen Haremeyn-i Şerîfeyn’i İngiliz siyâsetinin, alem-i İslâm’ı aldatacak bir sûrette, merkez-i siyâsiyesi hükmüne getirmesine yol verdiğiinden, ehl-i bid’attan olan Vahhâbîler, dışarıdan bir dayanak noktası aramayarak bir cihette yarı bağımsız bir İslâmî siyaset takip ettiklerinden, şu cihette haklı olarak o gibi Ehl-i Sünnete galebe ettiler denilebilir.

Dördüncü Nükte: Esbâb tahtında vücûda gelen hâdiseler, o esbâbın hâlis malı değil. Belki asıl o hâdisenin hakîkî sâhibi kaderdir. Kader ise, hikmet-i İlâhiye ile hükmeder. Öyle ise, bu Vehhâbî hâdisesine yalnız Vehhâbîler’in Ehl-i Sünnet’e karşı müfritâne bir tecâvüzü nazarıyla bakmayacağız. Belki Ehl-i Sünnet, bir sû’-i hareketiyle kadere fetvâ vermiş ki, Vehhâbîler’i Ehl-i Sünnet’e taslît etmiş. Vehhâbîler zulmeder. Çünkü hem çok müfritâne, hem intikamkârâne, hem Hâricîlik nâmına ettikleri için cinâyet ediyorlar. Fakat kader-i İlâhî “Üç Sebebe”binâen adâlet eder.

DÖRDÜNCÜ NÜKTE

Sebeplere bağılı olarak meydana gelen hâdiseler, o sebeplerin asıl malı değildir. Belki o hâdisenin hakîkî sahibi kaderdir. Kader ise hikmet-i İlâhiye ile hükmeder. Öyle ise bu Vahhâbî hâdisesine yalnız Vahhâbîlerin

Ehl-i Sünnete karşı aşırıya giderek bir tecâvüzü nazarıyla bakmayacağız. Belki Ehl-i Sünnet, bir yanlış hareketiyle kadere fetvâ vermiştir. Kader de Vehhâbîlerin Ehl-i Sünnete musallat olmasına müsâade etmiştir. Vehhâbîler zulmeder; çünkü hem çok aşırıya gidiyor hem Ehl-i Sünnetten intikam alıyor, hem Hâricîlik nâmına tahribat yaptıkları için, cinâyet işliyorlar. Fakat kader-i İlâhî, üç sebebe binâen adâlet eder:

Birincisi: Hadîs-i sahîh ile sâbit olan ziyâret-i kubûr ve makberistana hürmet-i şer'îye sû'-i isti'mâl edildi. Gayr-i meşrû' hâdiseler zuhûrageldi. Hususan evliyâların makberlerine karşı hürmet ise, ma'nâ-yı harfî cihetiyle kalmadı, ma'nâ-yı ismî derecesine çıktı. Yani sırf Cenâb-ı Hak hesabına makbûl bir abdi olduğuna ve şefâatine ve ma'nevî duâsına mazhar olmak için olan meşrû' hürmetten ziyâde, o kabir sâhibini âdetâ sâhib-i tasarruf ve kendi kendine meded verecek bir kudret sâhibi tasavvur edip, âmiyâne, câhilâne takdîs edildi. Hatta o dereceye varmış ki, namaz kılmayanlar, o ma'rûf ve meşhur türbelere kurban kesip ona yalvarıyordu. İşte bu müfritâne hâl, kadere fetvâ verdi ki, o muharribi onlara musallat etsin. Fakat o muharrib dahi onları ta'dîl etmek ve ifrâtlarını kırmak lâzım gelirken, öyle yapmayıp, bil'akis o da tefrît edip köküyle kesmeye başladı. Elbette سَيْفُ الظَّالِمِ سَيِّفُ اللَّهِ يَنْتَقِمُ بِهِ ثُمَّ يَنْتَقِمُ مِنْهُ kaidesine mazhar olur. Onlar da sonra cezâsını bulurlar.

Birincisi: Hadîs-i sahîh ile sâbit olan kabir ziyareti ve kabristana, şerîatin müsâade ettiği saygı, sû'-i istimâl edildi, kötüye kullanıldı. Şerîata uymayan hâdiseler meydana geldi. Hususan evliyâların kabirlerine karşı hürmet ise, ma'nâ-yı harfî cihetiyle yani Allah'ın müsâade ettiği şekilde kalmadı. Ma'nâ-yı ismi yani o evliyâları zâtları için sevmek derecesine çıktı. Yani, sırf Cenâb-ı Hak hesabına makbul bir kulu olduğuna ve şefâatini ve mânevî duâsını kazanmak için şerîate uygun olan hürmetten

ziyâde; o kabir sahibini âdetâ sahib-i tasarruf yani kendi kendine her şeyi yapar ve kendi kendine yardım edecek bir güç sahibi olduğunu düşünüp avamca, câhilcesine tapınır dereceye getirildi. Hattâ o dereceye varmış ki, namaz kılmayanlar, o bilinen meşhur türbelere kurban kesip ona yalvarıyordu. İşte bu aşırıya giden durum, kadere fetvâ verdi ki, o tahribat yapan Vahhâbîleri onlara musallat etsin. Fakat o tahribatçılar dahi, onları normal bir duruma getirmek ve ifratlarını kırmak lâzım gelirken, öyle yapmayıp bilâkis o da tefrît edip kabir ziyaretlerini kökünden kesmeye başladı. Elbette,

الظَّالِمُ سَيْفُ اللَّهِ يَنْتَقِمُ بِهِ ثُمَّ يَنْتَقِمُ مِنْهُ

“Zâlim, Allah’ın kılıcıdır; kendisine karşı gelenleri onunla cezâlandırır, sonra Allah da kendisi de bizzât o zâlime cezâsını verir.”⁶¹ kâidesine mazhar olur. Onlar da sonra cezâsını bulurlar.

İkincisi: Şu asırda maddî fikir galebe çalmış. Esbâb-ı zâhiriye hakikî telakkîediliyor. İnsanlar esbâba yapışıyor. Eğer esbâb-ı zâhiriye bir ayna hükmünden çıkıp, nazar-ı dikkati kendine celb etse, tevhîd-i hakikîye münâfî olur. İşte şu gâfil, maddî asırdaki insanlar, mütedeyyin de olsa, esbâba fazla sarılmalarına hikmet-i şer’iye müesâade etmiyor. İşte buna binâen evliyânın ve eâzım-ı İslâmiyenin türbelerine birer mukaddes ziyaretgâh nazarıyla bakmak, o hikmet-i şer’iyeye şu zamanda pek muvâfık düşmediğinden, kader-i İlâhî onu ta’dil etmek istedi ki, bunları musallat etti.

İkincisi: Şu asırda maddî fikir gâlip gelmiş. Görünen sebepler, gerçekten kendileri yapıyormuş gibi anlaşılıyor. İnsanlar sebeplere yapışıyor. Eğer görünen sebepler bir âyine hükmünden çıkıp nazar-ı dikkati kendisine

⁶¹ Aclûnî, Keşfu’l-Hafâ, C 2, s. 49.

çekse gerçek olan Allah'ın birliğini kabul etmeye ters düşer. İşte, şu gaflet ve maddeye önem verilen asırdaki insanlar, dindar da olsa, esbâba fazla sarılmalarına şerîatten gelen hikmet müsâade etmiyor. İşte buna binâen, evliyânın ve İslâm büyüklerinin türbelerine birer mukaddes ziyâretgâh nazarıyla bakmak, şerîatın o hikmetine uygun düşmediğinden, kader-i İlâhî onu normalleştirmek istedi ki, Vahhâbîleri Ehl-i Sünnete musallat etti.

Üçüncüsü: Şu asırda enâniyet o derece dizginini eline almış ki, çok insanlar birer küçük firavun ve birer küçük nemrûd hükmüne geçmişler. İşte ehl-i gaflet ve ehl-i dalâlet ve bu mağrur ehl-i enâniyet nazarında kıyâs-ı binnefs olarak, eâzım-ı İslâmiyenin nâmdârlarını, hâşâ enâniyetle ithâmettiklerinden, hem o ehl-i gaflet ve dalâlet, kendileri Allah'ı tanımadıkları için, çok şeylere, çok zâtlara birer nevi‘ rubûbiyet tahayyül ettikleri bir hengâmda ve sanemperestliğin başka bir nevi‘ olan heykelperestlerin ve sûretperestlerin gâyet müdhiş bir riyâkârlık ma‘nâsında olan şân ve şeref peşinde koştukları bir zamanda, eâzım-ı İslâmiyenin türbelerine câhilâne ve müfritâne bir sûrette avâmların takdîs derecesinde hürmetleri, elbette hikmet-i şer‘iye noktasında kader münâsib görmedi ki, bu muharribleri Ehl-i Sünnet’e taslît etti. Onlarla ta‘dîl edecek.

Fakat Vehhâbîler’in seyyiât ve tahrîbâtlarıyla beraber, medâr-ı şükrân bir cihetleri var ki, o çok mühimdir. Belki onların tahrîbkârâne olan seyyiâtlarına mukâbil o cihettir ki, onları şimdilik muvaffak ediyor. O cihet de şudur ki: Namaza çok dikkat ediyorlar. Şerîatın ahkâmına tatbîk-i harekete çalışıyorlar. Başkaları gibi lâkaydlık etmiyorlar. Güya dinin taassubu nâmına tecâvüz ediyorlar, başkalar gibi dinin ehemmiyetsizliğine binâen şerîat-i dîniyeyi tahrîb etmiyorlar.

Hem Vehhâbîlik az bir fırkadır. Koca âlem-i İslâmın havz-ı kebîri içinde ya erir, ya i'tidâle gelir. Çünkü menbaî hâriçte değil ki, âlem-i İslâmı bulandırır. Menbaî hâriçte olsaydı, çok düşündürecekti.

Üçüncüsü: Şu asırda enaniyet, benlik ve gurur o derece dizgini eline almış ki, çok insanlar birer küçük Firavun ve birer küçük Nemrud hükmüne geçmişler. Maalesef kendilerini öyle görüyorlar. İşte ehl-i gaflet ve ehl-i dalâlet ve bu Allah'ı tanımayan kibirli insanların bakış açısına göre herkesi kendine kıyas ederek, meşhur İslâm büyüklerini, hâşâ kendileri gibi gururlu olduklarını düşündüklerinden, hem o ehl-i gaflet ve dalâlet kendileri Allah'ı tanımadıkları için, çok şeylere, çok zâtlara hayalen bir çeşit ilahlık verdikleri bir zamanda puta tapmanın, başka bir nevi olan heykel ve resme düşkün olanların gâyet müthiş bir riyâkârlık ma'nâsında olan şan ve şeref peşinde koştukları bir zamanda, İslâm büyüklerinin türbelerine câhilcesine aşırı bir sûrette sıradan halkın tapar derecesinde hürmetleri, elbette şeriatin hikmeti noktasında kader münâsip görmedi ki; bu tahribatçıları Ehl-i Sünnete musallat etti. Onlarla normal hâle getirecek.

Fakat Vahhâbîlerin fenâlık ve tahribâtlarıyla beraber, medâr-ı şükran bir cihetleri var ki, o çok mühimdir. Belki onların tahripkârâne olan fenâlıklarına karşılık o cihetten dolayı, şimdilik muvaffak oluyorlar. O cihet de şudur ki: Namaza çok dikkat ediyorlar. Şeriatın hükümlerine uymaya çalışıyorlar. Başkaları gibi lâkaytlık etmiyorlar. Güyâ dînin taassubu nâmına tecâvüz ediyorlar, zarar veriyorlar. Başkaları gibi dine ehemmiyet vermedikleri için dini bildiren alametleri bile tahrip etmiyorlar.

Hem, Vahhâbîlik az bir fırkadır. Koca âlem-i İslâm'ın büyük havuzu içinde ya erir ya da normale dönüşür; çünkü kaynağı hâriçte değil ki,

âlem-i İslâm'ı bulandırırın. Menba'ı hariçte olsaydı, çok düşündürecekti... (Fakat maalesef şu anda dış düşmanlar, bir kısım grupları İslâmiyet'in aleyhine kullandıkları gibi, Mısır'daki askeri darbeye görüldüğü üzere, Vahhâbîleri de kullanmaktadır.)

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

“Sen’i her türlü noksanlıktan tenzih ederiz. Sen’in bize öğrettiğinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Sen her şeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın.”⁶²

⁶² Bakara Suresi, 32. âyet.

لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَمَّا خَلَقْتُ الْآفَاقَ

“(Habîbim ya Muhammed) Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri (âlemleri) yaratmazdım.”⁶³

Hadîs âlimlerinden Aclûnî gibi bir kısım âlimler, bu kelâmın lafız i’tibârıyla hadîs-i kudîsî olmadığını nakletmişse ⁶⁴ de bu kelâm ma’nâ yönünden sahihtir. Maalesef bir kısım tenkitçiler, bu kelâmın lafzının hadîs olmamasını bahâne ederek, Peygamberimiz (asm)’in manevî şahsiyetini rencide edecek derecede aşırıya gitmektedirler.

Bu kelâmın sahih olduğunu gösteren delillerden birkaçını zikredeceğiz.

1. وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ

“Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.”⁶⁵ Nasıl ki, yağmura rahmet denir. Hayat ve ruh sahiplerinin yaşamasına bir vesîledir. Bütün canlılar, yağmur ve suyun sayesinde vücut bularak Cenâb-ı Hakk’ın san’at mucizelerini gösterir. Onun isimlerinin nakışlarını, icrââtlarını yansıtır. Allah (cc)’ın varlıklara verdiği hadsiz ihsân ve nimetlerine karşı lisân-ı kal ve hâllerile O’na hamd ü senâ edereler. Yani bir kısım varlıklar dilleriyle bir kısım varlıklar da hâl dili denilen durumlarıyla, O Rahmân-ı Rahîme nihâyetsiz hamd ü senâda, tesbih ve ta’zimde bulunarak kıymet ve değer kazandıklarından ma’nen terakki ederler. Böylece su, bütün canlıların maddî olan cesetlerinin, manevî ve ruhî olan bütün gelişmelerinin ve mükemmelliklerinin kaynağı olmuştur. Bu noktadan denilebilir ki, “Eğer su olmasaydı, bu canlıların ve bu neticelerin hiçbirisi olmazdı.” Şüphesiz

⁶³ Aclunî, Keşfü’l-Hafa, C 2, s. 164.

⁶⁴ Aclunî, a.g.e.

⁶⁵ Enbiya Suresi, 107. âyet.

böyle bir iddiâda bulunan kişiye karşı itiraz edilmez. Ancak hak ve hakikatten uzak kişiler buna itiraz eder. Aynen öyle de Cenâb-ı Hak, Hz. Muhammed (asm)’e:

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ “Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.”⁶⁶ buyurarak Peygamberimiz (asm)’in da yağmur gibi bütün âlemlere rahmet olduğunu beyân eder.

Sanki bu emirle Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor: Ey Habîbim! Bütün âlemlerin vücut bulmaları, maddeten tekemmülleri, ma’nen gördükleri vazife olan ibâdet, hamd, tesbih ve ta’zimlerle terakkîleri, benim isimlerimin tecelli ve nakışlarıyla şeref ve kemâl kazanmaları ancak senin vesîlenledir.

Zirâ peygamberliği bir yağmur gibi kabul edersek onun menba’ı Cenâb-ı Hak’tır. Havuzu âlemin kendisiyle iftîhâr ettiği Peygamberimiz (asm)’dir. Ve o rahmeti, âlemin bütün bağ ve bahçelerine taşıyan kanallar ise diğer peygamberler ve onlara vâris olan âlimlerdir. Âlemlere rahmet olan bu yağmur, yalnız yeryüzündeki canlılara hayat bahşetmiyor. Belki bütün âlemlere ve içindeki varlıklara hayat veren bir rahmettir. Öyleyse diyebiliriz ki, eğer Hz. Muhammed (asm), dolayısıyla Peygamberlik olmasaydı, o âlemlerin hiç birisi olmazdı.

2. Bu dâvâyâ en büyük delillerden biri de şu hadîs-i şerîftir:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى لَا يُقَالَ فِي الْأَرْضِ اللَّهُ
اللَّهُ

⁶⁶ Enbiya Suresi, 107. âyet.

Peygamberimiz (asm) şöyle buyurmuştur, “Yeryüzünde Allah Allah demek terk edilmedikçe kıyamet kopmaz.”⁶⁷ Yani hak din devam ettikçe kıyamet kopmaz. Demek dünyada âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed (asm)’in getirdiği din hayata tatbik edilmediği zaman kıyamet kopacaktır.

Şöyle bir örnek verilebilir: Şüphesiz, bir okul ancak öğrencilere ders vermek için yapılır. Eğer ders verecek öğretmen bulunmazsa okulun yapılması da düşünülemez. Öyle de Cenâb-ı Hak bu âlemi bir okul suretinde yaratmıştır. O okulda ders vermek için peygamberleri ve onların vârisleri olan âlimleri ve hepsinin de reisi ve efendisi olan Hz. Muhammed (asm)’i öğretmen olarak görevlendirmiştir. Özellikle Hz. Muhammed (asm)’e; cinlere, insanlara ve meleklerle hatta bütün mahlûkata ders vermek için ezeli bir ders kitabı olan Kur’ân-ı Kerîm’i vermiştir. Nasıl ki, anaokulundan tâ lise son sınıfa kadar öğrencilerin yetiştirilmesi üniversiteye gidebilmek içindir. Aynen öyle de bütün peygamberlerin Hz. Muhammed (asm)’den önce gelmeleri, insanları ve ortamı onun teşriî ve İslâm dininin tatbik edilebilir hâle gelmesi içindir. Öyleyse diyebiliriz ki, Hz. Muhammed (asm) olmasaydı, bu âlem de olmazdı.

3. Bu dâ’vâya bir delil de Peygamberimiz (asm)’e getirilen salavat-ı şerîfeler olan duâdır. Bilindiği gibi duânın tesiri çok büyüktür. Husûsen duâ, büyük bir topluluk tarafından yapılırsa çoğunlukla, belki dâimî olarak kabul edilir. Hatta denilebilir ki, âlemin yaratılış sebeplerinden biri de yani kâinatın yaratılışından sonra başta insanlar ve onların başında İslâm âlemi ve onun başında da Hz. Muhammed (asm)’in muazzam ve büyük olan duâsıdır.

⁶⁷ Sahih-i Müslim, C 2, s. 198, Hadîs No: 234. (148.)

Yani âlemi yaratan Allah (cc), gelecekte o zât (asm)’ın bütün insanlar, belki varlıklar nâmına, ebedî sâadet isteyeceğini ve isimlerine en mükemmel ayna olmasını isteyeceğini bildiği için o duâyı kabul ederek kâinatı yaratmıştır.

Mâdem duânın bu derece büyük ehemmiyeti vardır. Hiç mümkün müdür ki, bin dört yüz kûsur senede her vakitte üç yüz milyondan ziyâde ümmetinin ve hadsiz meleklerin Hz. Muhammed (asm)’e Cenâb-ı Hak’tan büyük rahmet, ebedî sâadet ve bütün isteklerinin kabulü için yapmış oldukları duâ kabul olmasın. Özellikle âyet-i kerîme:

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

“Muhakkak ki Allah, melekleriyle Nebi Peygamber (asm)’e salât ederler (rahmet okurlar) ey îmân edenler! (Siz de) ona salât edin ve (ona) teslimiyetle selâm verin.”⁶⁸ emretmektedir.

Evet, âlem-i imkân denilen mülk-i İlâhînin genişliği bize göre nihâyetsiz sayılabilecek derecededir. Bu geniş mülk-i İlâhî ise bir karış kadar bile boş değildir. Hepsî Cenâb-ı Hakk’ın melekleriyle doludur. Demek bütün o melekler Peygamberimiz (asm)’in Cenâb-ı Hakk’ın en sevgili kulu olduğunu biliyorlar ki, onlar da ona muhabbet edip Allah ile birlikte ona salât ü selâm ediyorlar. Acaba, Cenâb-ı Hakk’ın da başında bulunduğu ve onların duâlarıyla birlikte rahmet ettiği, bütün melek ve ruhâniyatın, cin ve insan duâsının kabul olmaması mümkün müdür?

Mâdem Peygamberimiz (asm) hakkında yapılan duâ, bu kadar büyük ve geniş dâirede devam etmiş. Elbette bu duânın neticesinde O zât öyle bir

⁶⁸ Ahzab Suresi, 56. âyet.

makam ve mertebeye çıkmış ki, bütün akıllar toplanıp bir akıl olsalar, onun makam ve mertebesinin hakikatini anlayamazlar.

Buna binâen “Eğer böyle bir zât olmasaydı âlem olmazdı.” Sözü'nün ne kadar yerinde ve doğru olduğu anlaşılmaz mı?

Bu hadîs, “Eğer sen olmasaydın, sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım.” Ma'nâsını ifade eder. Mâdem Peygamberimiz (asm)'in nuru kâinat ağacının bir çekirdeği olmuş. Öyleyse o çekirdek olmasaydı âlem denilen ağaç da olmazdı.

4. Bu cümle'nin aynı ma'nâsını ifade eden hadîs-i kudsîler:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، قَالَ : “ أَوْحَى اللَّهُ إِلَى عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ : يَا عِيسَى ، أَمِنْ مُحَمَّدٍ وَأَمْرٍ مَنْ أَدْرَكَهُ مِنْ أُمَّتِكَ أَنْ يُؤْمِنُوا بِهِ ، فَلَوْلَا مُحَمَّدٌ مَا خَلَقْتُ آدَمَ ، وَلَوْلَا مُحَمَّدٌ مَا خَلَقْتُ الْجَنَّةَ وَلَا النَّارَ ، وَلَقَدْ خَلَقْتُ الْعَرْشَ عَلَى الْمَاءِ فَاضْطَرَبَ ، فَكَتَبْتُ عَلَيْهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ فَسَكَنَ ” ، هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ

Abdullah ibni Abbâs (ra) -Allah onlardan razı olsun- rivâyet etmiştir ki: Cenâb-ı Hak Îsâ (as)'ya vahiy ile buyurmuş: ‘Sen Hz. Muhammed (asm)’e îmân et. Senin ümmetinden ona kavuşanlara da ona îmân etmelerini emret. Eğer Muhammed (asm) olmasaydı Âdem’i yaratmayacaktım. Eğer o olmasaydı cenneti ve cehennemi yaratmazdım.

Su üzerinde arşı yarattığımda titremeye başladı. Onun üzerine **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ**

”مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ yazdım sükûnet buldu.”⁶⁹

⁶⁹ Hâkim, Müstedrek, C 2, s. 671 (Bu hadîs için Hâkim; Müslim ve Buhari'nin rivâyet etmediğini fakat sahih olduğunu söylemektedir.)

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَتَانِي جِبْرِيلُ فَقَالَ: «يَا مُحَمَّدُ لَوْلَاكَ مَا خَلَقْتُ
الْجَنَّةَ، وَلَوْلَاكَ مَا خَلَقْتُ النَّارَ» الدَّيْلَمِيُّ

İbni Abbâs'tan şöyle rivâyet edilmiştir: “Peygamberimiz (asm), ‘Cebrâil bana geldi. Ya Muhammed sen olmasaydın, cennet de cehennem de yaratılmazdı, dedi’ buyurdu.”⁷⁰

İbni Abbâs (ra) başka bir rivâyette de der ki: “Cenâb-ı Hak (Peygamberimiz (asm)’e hitâben) buyurmuş, “İzzetime ve celalime yemin ederim ki, sen olmasaydın cenneti yaratmazdım. Sen olmasaydın dünyayı yaratmazdım.”⁷¹

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ
وَسَلَّمَ: “لَمَّا افْتَرَفَ آدَمُ الْخَطِيئَةَ، قَالَ: يَا رَبِّ، أَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ لَمَّا غَفَرْتَ لِي،
فَقَالَ اللَّهُ: يَا آدَمُ، وَكَيْفَ عَرَفْتَ مُحَمَّدًا وَلَمْ أَخْلُقْهُ؟ قَالَ: يَا رَبِّ، لِأَنَّكَ لَمَّا خَلَقْتَنِي
بِيَدِكَ وَنَفَخْتَ فِيَّ مِنْ رُوحِكَ رَفَعْتَ رَأْسِي فَرَأَيْتُ عَلَى قَوَائِمِ الْعَرْشِ مَكْتُوبًا لَا إِلَهَ
إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ، فَعَلِمْتُ أَنَّكَ لَمْ تُضِفْ إِلَى اسْمِكَ إِلَّا أَحَبَّ الْخَلْقِ إِلَيْكَ،
فَقَالَ اللَّهُ: صَدَقْتَ يَا آدَمُ، إِنَّهُ لِأَحَبُّ الْخَلْقِ إِلَيَّ ادْعُنِي بِحَقِّهِ، فَقَدْ غَفَرْتُ لَكَ وَلَوْلَا
مُحَمَّدٌ مَا خَلَقْتُكَ”، هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ لِإِسْنَادِ

“Hâkim’in Müstedrek hadîs kitabında rivâyet ederek sahih dediği ve Taberânî, Ebû Nuaym, Beyhakî ve İbni Asâkir’de rivâyet edilen bir hadîs-i i şerifte Peygamberimiz (asm): ‘Âdem (as) o bilinen hatayı işleyince dedi ki: Ya Rab! ‘Muhammed (asm) hakkına beni affeyle.’ Cenâb-ı Hak hemen

⁷⁰ Kenzû'l-Ummal, C 11. s. 431, Hadîs No: 32025.

⁷¹ Deylemî, El-Firdevs Bi-Mesurî'l-Hitab, (Müşnedü'l-Firdevs), C 5, s. 227.

buyurdu ki: ‘Ben onu daha yaratmadığım hâlde sen Muhammed (asm)’i nasıl tanıdın?’ Âdem (as) dedi ki: ‘Ya Rab, sen kudretinle beni yarattığında, mahlûkun olan ruhu bana üflediğinde, başımı kaldırdım.

Arşın sütunlarında **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ** yazılı gördüm. Hemen anladım ki, isminin yanına mahlûkatın içinde ancak en sevdiğinin ismini yazarsın.’ Cenâb-ı Hak buyurdu ki: ‘Doğru söyledin ya Âdem! Şüphesiz bütün yarattıklarım içinde en sevdiğim odur. Eğer onun hakkına benden affını istiyorsan seni affettim. Eğer Muhammed (asm) olmasaydı. Seni yaratmazdım.”⁷²

Bu hadîsler ma’nâ itibariyle “Sen olmasaydın, sen olmasaydın, âlemleri yaratmazdım.” cümlesini ifade ederler. Zâten cumhur-ı ulemâyâ göre hadîsi, bil-ma’nâ rivâyet etmek câizdir. Bu “levlâke” cümlesi de lafız itibariyle hadîs olmasa bile geçen hadîs-i şerîflerde de ifâde edildiği gibi, ma’nâ cihetiyle hadîstir. Bu cümlemin doğruluğunu zikrettiğimiz âyet gibi birçok âyetin ma’nâsı tasdik eder. Birçok hadîs-i şerîf de bu kelâmın aynı ma’nâsını ifâde etmekle bil-ma’nâ hadîs olduğunu gösterir. Hem bir kısım Selef-i Sâlihîn’in ve müctehid derecesindeki âlimlerin hadîs-i kudsî olarak aynen kabul edip söylemeleri kabulümüz için yeterli bir delildir.

“Malûmdur ki; zâif şeyler içtima’ ettikçe kuvvetleşir. İncecik ipler topak yapılırsa, kuvvetli halat olur. Kuvvetli halatlar topak yapılırsa, kimse koparamaz.”⁷³ dolayısıyla “levlâke”nin ifâde ettiği hakîkate basîret sahibi olan hiçbir kimse itiraz edemez.

⁷² İmam Nevevî, Menasikü’l-Hacc. s. 452/ Celaledin Suyutî, Ed-Dürrü’l-Mensur Fî’t-Tefsîrî’l-Me’sur, Dârü’l-Fikr, C 1, s. 142.

⁷³ Bediüzzaman, Zülfikar, s. 252.

رَوَى عَبْدُ الرَّزَّاقُ فِي مُصَنَّفِهِ عَنْ جَابِرٍ، قَالَ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، " بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي، أَخْبِرْنِي عَنْ أَوَّلَ شَيْءٍ خَلَقَهُ اللَّهُ قَبْلَ الْأَشْيَاءِ، فَقَالَ: يَا جَابِرُ، إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ قَبْلَ الْأَشْيَاءِ نُورَ نَبِيِّكَ مِنْ نُورِهِ، فَجَعَلَ ذَلِكَ الثَّوْرَ يَدُورُ بِالْقُدْرَةِ حَيْثُ شَاءَ اللَّهُ، وَلَمْ يَكُنْ فِي ذَلِكَ الْوَقْتِ لَوْحٌ وَلَا قَلَمٌ، وَلَا جَنَّةٌ وَلَا نَارٌ، وَلَا مَلَكٌ، وَلَا سَمَاءٌ وَلَا أَرْضٌ، وَلَا شَمْسٌ وَلَا قَمَرٌ، وَلَا جَنِّي وَلَا إِنْسِي

Hadîs âlimlerinden Abdürrezzak'ın Hz. Câbir (ra)'den rivâyet ettiğine göre, Hz. Câbir: "Anam babam sana fedâ olsun ya Rasûllallah. Bütün varlıklardan önce Allah'ın yarattığı ilk varlığı bana haber verir misin?" dedi. Peygamberimiz (asm): "Ey Câbir, Cenâb-ı Hak eşyadan önce kendi nurundan senin peygamberinin nurunu yarattı."⁷⁴ buyurdu. Bu hadîs:

لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَمَّا خَلَقْتُ الْاَفْلاكَ

"Eğer sen olmasaydın, sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım." Ma'nâsını ifâde eder. Mâdem Peygamberimiz (asm)'in nuru kâinat ağacının bir çekirdeği olmuş. Öyleyse o çekirdek olmasaydı âlem denilen ağaç da olmazdı denilebilir.

Mi'râc Risâlesi'nde geçen bir parçada şöyle denilmiştir:

*O zât, nasıl şu kâinâtın çekirdeğidir? Dersiniz: 'Kâinât onun nûrundan halk olunmuş. Hem kâinâtın en âhir ve en münevver meyvesidir.' Bu ne demektir?*⁷⁵

⁷⁴ Acluni, Keşfü'l-Hafa, C 1, s. 265, Hadîs No: 827.

⁷⁵ Bediüzzaman, Sözlür, s. 257.

Ey makam-ı istimâ'daki insan! Şu ikinci işkâl ettiğin hakikat o kadar derindir, o kadar yüksektir ki, akıl ona ne ulaşır, ne de yanaşır. İllâ nûr-u îmân ile görünür. Fakat bazı temsîlât ile o hakîkatin vücûdu, fehme takrîb edilir. Öyle ise, bir nebze takrîbe çalışacağız.

Sual: “O zât (asm) nasıl şu kâinatın çekirdeğidir? Hem kâinat onun nurundan yaratılmıştır. Hem kâinatın en son ve en münevver meyvesidir.” dersiniz. Bu ne demektir.

Cevap: “Şu anlaşılmaz dediğin hakikat o kadar derindir, o kadar yüksektir ki, akıl kendi başına ona ne ulaşır ne de yanaşır. Ancak îmân nuru ile görünür. Fakat bazı örnekler ile o hakîkatin varlığı akla yaklaştırılır. Öyle ise bir nebze onu yaklaştırmaya çalışacağız.”

İşte şu kâinâta nazar-ı hikmetle bakıldığı vakit, azîm bir şecere ma'nâsında görünür. Ve şecerenin nasıl dalları, yaprakları, çiçekleri, meyveleri vardır. Şu şecere-i hilkatin de bir şıkkı olan âlem-i süflînin anâsır dalları, nebâtât ve eşcâr yaprakları, hayvanât çiçekleri, insan meyveleri hükmünde görünür. Sâni'-i Zülcelâl'in ağaçlar hakkında cârî olan bir kanunu, elbette şu şecere-i a'zamda da cârî olmak, muktezâ-yı ism-i Hakîm'dir. Öyle ise muktezâ-yı hikmet, şu şecere-i hilkatin de bir çekirdekten yapılmasıdır. Hem öyle bir çekirdek ki, âlem-i cismânîden başka, sâir âlemlerin numûnesini ve esâsâtını câmi' olsun. Çünkü binler muhtelif âlemleri tazammun eden kâinatın çekirdek-i aslîsi ve menşei, kuru bir madde olamaz. Madem şu şecere-i kâinâtta daha evvel, o nevi'den başka şecere yok. Öyle ise, ona menşe' ve çekirdek hükmünde olan ma'nâ ve nûr, elbette yine şecere-i kâinâtta bir meyve libâsının giydirilmesi, yine Hakîm isminin muktezâsıdır. Çünkü çekirdek dâimâ çıplak olamaz. Madem evvel-ifitratta meyveli bâsını giymemiş, elbette âhirde o libâsı giyecektir.

“Nasıl ki, bir ağacın kaynağının ve aslının ne olduğu, meyvesinin içindeki çekirdek ile anlaşılır. Zira onun netice verdiği çekirdek, o ağacın da başlangıcı ve esası öyle bir çekirdek olduğunu gösterir.

Öyle de şu kâinata hikmet nazarıyla bakıldığı zaman büyük bir ağaç olarak görünür. Ağacın nasıl ki dalları, yaprakları, çiçekleri, meyveleri vardır. Şu yaratılış ağacının kolu olan dünya âleminin, unsurlar yani; hava, su, toprak ve ateş dalları; bitkiler ve ağaçlar yaprakları, hayvanlar çiçekleri, insanlar ise meyveleri hükmünde görünür. Cenâb-ı Hakk’ın ağaçlar hakkında geçerli olan bir kanunu elbette şu kâinat denilen büyük ağaç için de geçerli olması Hakîm isminin bir gereğidir. Öyleyse hikmet gereği olarak her ağaç gibi, şu yaratılış ağacının da bir çekirdekten yaratılması icâb eder. Hem öyle bir çekirdek ki, maddî âlemin dışında, bütün âlemlerin de numûne ve esaslarını kendinde toplasın. Çünkü ayrı ayrı binler âlemleri içine alan kâinatın asıl olan çekirdeği ve kaynağı, kuru bir maddeden ibaret olamaz. Mâdem şu kâinat ağacının cinsinden başka ağaç yoktur. Öyleyse ona kaynak ve çekirdek hükmünde olan ma’nâ ve nur, elbette yine kâinat ağacının fihristi olarak bir meyve libasının giydirilmesi, Hakîm isminin gereğidir. Çünkü çekirdek dâimâ çıplak olamaz. Mâdem ilk yaratılıшта meyve libasını giymemiş. Elbette, ağacın yaratılışından sonra o libası giyecektir.”

Madem o meyve insandır. Ve madem insan içinde sâbıkan isbat edildiği üzere, en meşhur meyve ve en muhteşem semere ve umumun nazar-ı dikkatini celb eden ve arzın nısfını ve beşerin humsunun nazarını kendine hasreden ve mehâsin-i ma’nevîyesiyle âlemi ya nazar-ı muhabbet veya hayretle kendine baktıran meyve ise Zât-ı Muhammediye Aleyhissalâtü Vesselâm’dır. Elbette kâinatın teşekkülüne çekirdek olan nûr, onun zâtında cismini giyerek en âhir bir meyve suretinde görünecektir.

“Mâdem o meyve insandır. Ve mâdem insan içinde en meşhur ve en haşmetli meyve ve herkesin dikkatini çeken ve yeryüzünün yarısını ve insanların beşte birini hükmü altına alan ve manevî güzellikleriyle âlemi ve insanları ya muhabbetle ya da hayretle kendine baktıran meyve ise Peygamberimiz (asm)’dir. Elbette kâinatın oluşmasına çekirdek olan nur, onun zâtında cismini giyerek en son bir meyve suretinde görünecektir.”

Ey müstemi’! Şu acîb kâinât-ı azîme, bir insanın cüz’î mâhiyetinden halk olunmasını istib’âd etme. Bir nevi’ âlem gibi olan muazzam çam ağacını, buğday tanesi kadar bir çekirdekten halk eden Kadîr-i Zülcelâl, şu kâinâtı Nûr-u Muhammedî’den (asm) nasıl halketmesin veya edemesin? İşte şecere-i kâinât, şecere-i tûbâ gibi, gövdesi ve kökü yukarıda, dalları aşağıda olduğu için, aşağıdaki meyve makamından, tâ çekirdek-i aslî makamına kadar nûrânî bir hayt-ı münâsebet vardır.

“Ey dinleyen Arkadaş! Şu her cihetiyle harika büyük kâinatın, Peygamberimiz (asm) gibi bir insanın cüz’î olan maddî ve manevî nurundan yaratılmasını akıldan uzak görmemek gerekir. Bir çeşit âlem olan muazzam çam ağacını, buğday tanesi kadar bir çekirdekten yaratan her şeye gücü yeten Allah, şu kâinatı, maddî ve manevî “Nur-u Muhammedî (asm)’den nasıl yaratmasın veya yaratamasın?

İşte kâinat ağacı, cennetteki Tûbâ ağacı gibi, gövdesi ve kökü yukarıda, dalları aşağıda olduğu için; aşağıdaki meyve makamından, tâ yukarıdaki aslî çekirdek makamına kadar, nurânî bir münasebet bağı var.”

“İşte Mi’râc, o hayt-ı münâsebetin gılâfı ve sûretidir ki, Zât-ı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâm, o yolu açmış, velâyetiyle gitmiş, risâletiyle dönmüş. Ve kapıyı da açık bırakmış. Arkasındaki evliyâ-yı ümmeti, ruh ve kalb ile o cadde-i nûrânîde, Mi’râc-ı Nebvî’nin gölgesinde seyr ü sülûk edip isti’dâdlarına göre makamât-ı âliyeye çıkıyorlar.”

İşte mi'râc, meyve ile çekirdek arasındaki o münâsebet bağının kılıfı ve suretidir ki, zât-ı Ahmediye (asm), o yolu açmış; velâyetiyle gitmiş, peygamberliğiyle dönmüş, göklere ve manevî âlemlere açılan o kapıyı da açık bırakmış. Arkasındaki ümmetinin evliyâsı, ruh ve kalb ile o nurânî caddede, Peygamberimiz (asm)'in mi'râcî gölgesinde ibâdet ve zikir ile ma'neviyâtta yol alıp kabiliyet ve başarılarına göre yüce makamlara çıkıyorlar.⁷⁶

“Hem sâbikan isbat edildiği üzere, şu kâinâtın Sâni‘i, birinci işkâlin cevabında gösterilen makâsıd için şu kâinâtı, bir saray sûretinde yapmış ve tezyîn etmiştir. O makâsıdın medârı Zât-ı Ahmediye (asm) olduğu için, kâinâttan evvel Sâni‘i Kâinât’ın nazar-ı inâyetinde olması ve en evvel tecellîsine mazhar olmak lâzım geliyor. Çünkü bir şeyin neticesi, semeresievvel düşünülür. Demek vücûden en âhir, ma’nâda en evveldir. Hâlbuki Zât-ı Ahmediye, (asm) hem en mükemmel meyve, hem bütün meyvelerin medâr-ı kıymeti ve bütün maksadların medâr-ı zuhûru olduğundan, en evvel tecellî-i icâda mazhar, onun nûru olmak lâzım gelir.”

Öyleyse denilebilir nasıl ki, koca bir ağaç, küçülürse çekirdeğe dönüşür. Çekirdek büyürse ağaç olur. Aynen öyle de bu kâinat denilen büyük ağaç da küçülürse bir insan olur. İnsan dahi büyüse, âlem olur.

Hem ispat edildiği üzere, şu kâinatın san’atkârı, bu kâinatı, bir saray suretinde yapmış ve tezyîn etmiştir. Kâinatı yaratmakla arzu ettiği bütün gaye ve maksatların yerine gelmesine vesîle, zât-ı Ahmediye (asm) olduğu için, kâinattan evvel kâinatı yaratanın inâyeti altında bulunmak ve en önce tecellî eden muâmelelerine mazhar olmak lâzım geliyor. Çünkü bir şeyin neticesi, meyvesi; önceden düşünülür. Demek en son yaratılan, ma’nen en

⁷⁶ A.g.e., s. 259.

öndedir. Hâlbuki Peygamberimiz (asm) en mükemmel meyve ve kâinatın yaratılışında bulunan bütün maksatların ortaya çıkmasına vesîle olduğundan en önce yaratılması gereken onun nuru olmak lâzım gelir.”

İnsanın bu kâinatın hem çekirdeği hem de en mükemmel meyvesi olduğunu ispat eden delillerden biri de insanın yaratılışının câmiîyetidir. Nasıl ki; bir çekirdek büyüse ağaç, ağaç küçülse çekirdek olur. Öyle de insan, bütün kâinatı içinde toplayan bir çekirdek hükmündedir. Eğer insan büyüse kâinat, kâinat küçülse insan olur. Zirâ insan varlığı dört noktada câmiadır yani toplayıcıdır.

1. İnsan kudret-i İlâhiyenin bir mucizesi olarak maddî ve manevî varlığı ile bütün âlemi içinde toplayan bir çekirdek olmuştur. Âdetâ insan büyüse âlem, âlem küçülse insan olur. Meselâ, insanda bütün varlıkların oluşmasına vesîle olan dört unsur, yani; hava, su, toprak ve ateş bulunur. Öyle de Cenâb-ı Hak, insana verdiği ruh ile Âlem-i ervâhın, hayal ile Âlem-i misâlin, ebedî yaşama arzusu ile ebedî âlemlerin, kuvve-i hâfizayla Levh-i mahfûzun ve kalp ile de Arş-ı a'lânın numûnelerini onda toplamıştır.
2. İnsanların istidâdı câmiadır yani toplayıcı bir özelliğe sahiptir. Zirâ hayvanların kuvvelerine sınır konulduğu için ancak fitrî vazifelerini yaparlar, onun dışına çıkamazlar. Meselâ, bal arısı, bir kimyagerin yapamayacağı en güzel bal mühendisliğini yaptığı hâlde gâyet basit bir damla suyu getiremez. Fakat insan, kuvve ve duygularına sınır konulmayan her türlü kabiliyete sahip olarak yaratılmıştır. Meselâ; bir insan, doktor, kumandan veya mühendislik gibi her türlü mesleği öğrenip yapabilecek durumdadır. İşte insanlar, istidâd cihetiyle böyle geniş ve

toplayıcı bir surette yaratıldıkları için hayvanların bütün yeteneklerini ve bitkilerin neşv ü nema bulmak ve büyümek gibi bütün özelliklerini de içinde toplanmıştır.

3. İnsanların yaptığı ibâdet içinde bütün mahlûkatın ibâdeti toplamıştır. Özellikle insanın kıldığı namaz, bütün melâike ve ruhâniyatın ve mahlûkatın her çeşit ibâdet ve tesbihatlarının bir fihristi ve çekirdeğidir.
4. İnsan, Cenâb-ı Hakk'ın bütün Esmâ-yı Hüsnâ'sının yani güzel isimlerinin aynası olmuştur. O esmâdan Alîm, Hakîm gibi isimlerinin numûnelerini, acz ve fakri gideren Kadîr ve Rahmân gibi isimlerinin akslerini; suret ve güzelliği veren Musavvir ve Cemîl gibi isimlerinin de nakışlarını göstermekle bütün esmâ-yı İlâhiyenin tecellilerine ve icrââtlarına ayinedarlık eder. Nasıl ki; bazı âlimlere göre 'Allah' lafzı bütün isimleri içinde toplayan bir ism-i a'zamdır. Öyle de insan, Cenâb-ı Hakk'a karşı bütün varlıkların yaptıkları ayinedarlığı yalnız başına yapan bir ayna-yı a'zamdır yani en büyük bir aynadır. Ve insanlar içinde de en mükemmel zât, Peygamberimiz (asm)'dir. Öyleyse o zât bu âlemin hem çekirdeği hem de meyvesi olmuştur.

Zâten son zamanlardaki araştırmalar neticesinde bilim adamlarının da kabul ettikleri Big Bang denilen büyük patlama da bu hakîkati ispat etmektedir. Demek Peygamberimiz (asm)'in nurundan kâinat yaratıldığı gibi, kâinatın en mükemmel meyvesi de yine onun (asm) zâtı olmuştur. "Demek o olmasaydı, kâinat olmazdı." ifadesi hak ve hakîkattir.

Cenâb-ı Hak, Rasûl ü Ekrem (asm)'in kadir ve kıymetini hakkıyla bilmeyi ve ona (asm) lâyük ümmet olmayı hepimize nasîp eylesin. Âmin.

ALLAH'IN İNDİRDİĞİYLE HÜKMETMEYENLER, KÂFİRLERİN TA KENDİLERİDİR

بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ، فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ، فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

“Allah'ın indirdiğiyle hükmetmeyenler, kâfirlerin ta kendileridir.”⁷⁷ “İşte onlar zâlimlerin ta kendileridir.”⁷⁸ “İşte onlar fâsıkların ta kendileridir.”⁷⁹

Bu âyet-i kerîmeleri nasıl anlamalıyız?

Maalesef İslâmiyet'in sosyal hayata bakan yönlerini yanlış değerlendiren bazı kişiler, çok cesâretli oldukları için,

وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُوْمِنِينَ نُؤَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ
وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ ۖ وَسَاءَتْ مَصِيرًا

“Kim de kendisine hidâyet belli olduktan sonra, peygambere karşı gelir ve mü'minlerin yolundan başkasına tâbi' olursa, onu (kendi) tercih ettiğinde bırakırız ve kendisini cehenneme atarız! Ve (o) ne kötü varılacak yerdir!⁸⁰ âyetinin, ‘Ümmetin çoğunluğunun gittiği yolda gitmeyenler, cehenneme gider.’ tehdidini aldırıyorlar. Hem,

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَا يَجْمَعُ أُمَّتِي عَلَى ضَلَالَةٍ، وَ يَدُ اللَّهِ عَلَى الْجَمَاعَةِ وَمَنْ شَذَّ شَذَّ إِلَى النَّارِ

‘Benim ümmetim dalâlet üzerine birleşmez, Allah'ın eli (kudreti) cemâatle birlikte, ⁸¹ cemâatten ayrılan, cehenneme ayrılır.’ ⁸² Peygamberimiz (sav)'in bu emrini dikkate almıyorlar, hem de fetvâ veren

⁷⁷ Maide Suresi, 44. âyet.

⁷⁸ Maide Suresi, 45. âyet.

⁷⁹ Maide Suresi, 47. âyet.

⁸⁰ Nisa Suresi, 115. âyet.

⁸¹ Münâvî, Feyzü'l-Kadir, C 2, s. 271, Hadîs No: 1818.

⁸² Tirmizi, Fiten, 7; Heysemi, Mecmau'z-Zevaid ve Menbau'l Fevaid, C 5, s. 218.

bir insanın, ehil olması gerekliliğine ve kişisel görüşlere değil de “cumhur-u ülemânın görüşünü esas yapmak” lüzumuna dikkat etmiyorlar. Hem ihtilaflı mes’elelerde, âlimlerin görüşleri arasında, ümmetin maddî ve manevî çıkarlarını ve ittifaklarını ön plana alınmasının gerekliliğini fark etmiyorlar. Bu dar görüşlü kişiler yüce dinimizin bir kısım hüküm ve mes’elelerine sathî olarak baktıklarından hataya düşmekten kendilerini alamıyorlar. Özellikle, en tehlikeli olanı da işin ehli olmayıp birkaç âyet meâlini ezberlemekle her şeyi biliyormuş gibi, her hususta görüş beyân edip bütün ülemayı hatta sahâbeleri bile beğenmemek ve hadîs-i şerîfleri red ve inkâr etmek gibi câhilcesine cesâret gösteriyorlar. Açmış oldukları bu yanlış çığırâ başkalarını da sürüklediklerinden hata genişliyor, neticede zihinlerin karışmasına sebep oluyorlar.

Bu meselelerden birisi de:

وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ

“Kim Allah’ın indirdiği hükümlerle hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.”⁸³

Meâlindeki âyet-i kerîmeden çıkarılan hükümdür. Bu âyetin meâlinden hareket edenler, İlâhî hükümleri tatbik etmeyen kişilerin “kâfir” olduklarını, dolayısıyla bunların Müslüman sayılmayacağını söylemektedirler. Gariptir ki, bu âyet-i kerîme, İslâm’ın ilk yıllarında da tartışmaya konu teşkil etmiş, Hâriciler gibi sapık mezhepliler, günâh işleyen Müslümanları küfürle itham etmişlerdir. Hatta Hâriciler bu âyete dayanarak “Hakem Hâdisesi’nden” dolayı Hz. Ali (ra)’yi tekfîr etme cür’etini bile göstermişlerdir. Hâlbuki ümmetin cumhuru, imam ve

⁸³ Maide Suresi, 44. âyet.

müctehidleri, onların bu iddiâlarını çürütmüş ve bir Müslümanın günâh işlemesiyle kâfir olmayacağını açıklamışlardır.⁸⁴

Biz de o âlim ve müfessirlerin bir kısım açıklamalarını buraya alıyoruz.

Bu âyetlerin îzâhı **Kurtubî'nin Ahkamu'l-Kur'ân** tefsirinde şöyle geçer, bu âyet ile diğer iki âyette geçen kâfirler, zâlimler ve fâsıklar tâbirleri kâfirlere aittir. Çünkü bu âyetler onların hakkında nâzil olmuştur. Bu görüş Hazret-i Berrâ'dan rivâyet edilen Sahih-i Müslim'de geçen bir hadîs-i şerîfle de sabittir. Muazzam olan ümmetin cumhuru da bu fikir üzeredir. Fakat Müslüman büyük bir günâhı işlemiş olsa da kâfir olmaz. Bir görüşe göre de Allah'ın indirdiği Kur'ân'ı reddettiğinden ve Rasûlullah (sav)'in sözlerini inkâr ettiğinden onlarla hükmetmeyen kâfir olur. Bunu söyleyen İbni Abbas ve Mücâhid'dir. Bu görüşe göre âyet umûmîdir hem mü'minlere hem de kâfirlere bakar. İbni Mesud (ra) ile Hasan (ra) demişler bu âyet umûmîdir, Ma'nâsı da şöyledir. Allah'ın indirdiğiyle hükmetmeyenler ister Müslüman ister Yahudi ister kâfir olsun, yani Allah'ın indirdiği hükümlerin dışındaki hükümlere inanıp o hükümlerle hükmetmeyi helal kabul ederse (haramı helal ettiğinden), kâfir olur. Ama o hükümlerle hükmederken günâh işlediğine inanan Müslüman kâfir olmaz; ancak fâsık olur. Ve o günâh işleyen kişinin hakkındaki hüküm Allah'a kalmıştır; Allah isterse ona azab eder, isterse de mağfîret eder. Başka bir rivâyetinde de İbni Abbâs (ra) diyor ki: "Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyen bir Müslüman kâfirlerin yaptıkları işe benzer bir iş yapmış olur (kâfir olmaz)." Eş-Şa'bî (ra) demiş ki, "Bu âyetler Yahudilere mahsustur." En-Nuhâs (ra) da bu görüşü benimsemiştir ve demiştir ki: "Bu görüşü ispat eden üç delil vardır. Birincisi, bundan önce

⁸⁴ Fahr-i Razi, et-Tefsirû'l-Kebîr, C 6, s. 6, 7.

“Yahudi olanlara...” ifadesiyle Yahudi ismi zikredilmiştir. **هَمْ** zamiri onlara râcî’dir, onlara gider. İkincisi, âyetin gelişi de bunun Yahudilere ait olduğunu gösterir. Görmüyor musun? Bu âyetten hemen sonra **وَكُتِبْنَا عَلَيْهِمْ**

(onların üzerine yazdık) cümlesi geliyor. Buradaki **عَلَيْهِمْ** zamiri de Yahudilere râcî’ olduğu, bütün âlimler ittifak etmiştir. Üçüncüsü, bu âyetlerde söz konusu olan recim ve kısası inkâr edenler de yine Yahudilerdir.”

Hazreti Huzeyfe (ra)’ye, “Bu âyetler “Beni İsrâil hakkında mı inmiştir?” diye sorulduğunda o da “Evet onların hakkında inmiştir.” diye cevap vermiştir.

Davus (ra) ile aynı görüşte olan bir kısım âlimler de demişler ki, “Bu küfür kâfirlerin küfrü gibi mü’minleri dinden çıkaran bir küfür değildir.”

Bir kısım âlimlere göre de bu küfür, küfran-ı ni’met manasındadır. Dinden çıkarmayan bir küfürdür.

Allah’ın hükümleriyle hükmetmeyenlerin durumları farklı olur. Eğer, bir kişinin kendisine göre verdiği hükmü, “Bunlar Allah’ın hükümleridir.” diyerek iddiâ ederse Allah’ın hükümlerini değiştirdiğinden dolayı kâfir olur. Yoksa o hükümlerin Allah’a ait olmadığına inanıp nefsanî arzularına uyup bile bile günâh işlediğini kabul ederse, günâhkâr olur.

Ehl-i sünnet ve’l-cemâatin inanç ve i’tikâdına göre ‘Allah dilerse günâhkârları mağfiret eder.’ hükmüne binâen o adam da o mağfiret edileceklerin zümresine dâhil olur.

Kuşeyrî (r. aleyh) demiş ki: “Hâricîlerin mezhebine göre her kim ki aldığı rüşvete binâen Allah’ın indirdiklerinden başka hükümlerle

hükmederse kâfir olur.”⁸⁵ Maalesef şu anda âlem-i İslâm’daki bütün anarşiliğin ve katliamların temelinde bu görüş vardır.

Beyzâvî tefsirinde de “Her kim hafife alarak inkâr ederek Allah’ın indirdikleriyle değil başka hükümlerle hükmediyorsa onlar kâfirlerin ta kendileridir.” Bunun için Cenâb-ı Hak o inkârcıları; kâfirler, zâlimler ve fâsıkların özellikleriyle vasıflandırıyor. Kâfirdirler; çünkü Allah’ın hükümlerini inkâr ediyorlar, zâlimdirler; zira başka hükümlerle hükmediyorlar, o hükümlerin dışına çıktıkları için de fâsık olurlar.⁸⁶ Netice olarak diyebiliriz ki, kâfir olan hem zâlimdir hem fâsıktır, zâlim olan hem zâlimdir hem fâsıktır, fâsık ise zulüm ve küfre girmede ise yalnız fâsıktır. Demek zulme ve küfre girmeyen fâsık bulunduğu gibi, küfre girmeyen zâlim de bulunabilir.⁸⁷

Râzî tefsiri, bu âyetle (Mâide), 45. ve 47. âyetlerde geçen “kâfirler, zâlimler ve fâsıklar” sıfatlarından birincisi, inkâr edenleri; diğer ikisi ise îmânî olduğu hâlde bunun gereğini yapmayan kimseleri ifâde eder. Zîrâ Hz. İkrime (ra)’den gelen rivâyete göre, “Onlar kâfirlerin ta kendileridir” ta‘biri, hem kalben hem de lisânen İlâhî hükümleri inkâr edenleri içine alır. Hâlbuki Allah’ın hükümlerini kalbiyle bilip lisânıyla da bunu ikrâr ettiği hâlde, buna zıt olan amelleri işleyen kimseler yâni zâlimler ve fâsıklar, aslında Allah’ın indirdiği ile hükmetmiş ama onu bi’l-fiil yapmamış olurlar. Dolayısıyla böyle kimseler sırf bu amellerinden dolayı kâfirler sınıfına dâhil olmazlar.⁸⁸

Hak Dini Kur’ân Dili tefsirinde bu mes’ele şu şekilde açıklanmıştır: “Çünkü her kim Allah’ın indirdiği kitap ile hükmetmez, onun hakimiyetini

⁸⁵ Kurtubî, Camiü li ahkâmî’l-Kuran, (Maide Suresi), 44-47. âyetler. C 6, s. 190.

⁸⁶ Tefsiru’l-Beyzavî, (Maide Suresi), 44-47. âyetler. C 1, s. 268.

⁸⁷ A.g.e., C 2, s. 295.

⁸⁸ Fahr-i Râzî, Tefsirü’l-Kebir, C 6, s. 12-13.

tanımazsa, (yani Allah (cc)’ın hakimiyetini tanımayıp hükümlerini inkâr ederse) işte bunlar o kâfirlerdir. Ki bunlar için elem verici azap, devamlı azap vardır. Bunlar ateşten çıkmak isteseler de çıkamazlar.”⁸⁹

Ömer Nasûhî Bilmen de: “(Ve her kim Allah Teâlâ’nın indirmiş olduğu şer’î hükümler (ile hükmetmez ise) onu inkâr, ona ihânet eder veya onun uygun olmadığına inanarak aksine hüküm vermeye cür’et eyler ise (işte onlar) o gibi cür’ette bulunanlar (kâfirlerdir), artık Allah’ın hükümlerine muhâlifetin ne kadar mes’ûliyeti gerektiren bir hareket olduğunu düşünmelidir. İşte Tevrat’taki hükümleri kasten bozmuş ve değiştirmiş olanlar hakkında böyle bir İlâhî tehdid gelmiş bulunmaktadır.

Tefsîr-i Kebîr’de ve ‘Essırac’ül Münir’de yazılı olduğu üzere bir kimse Allah’ın hükmünü kalben kabul etmez onu bile bile diliyle inkâr ederse o takdirde kâfir olur. Fakat onu kalben tasdik ettiği hâlde terk eylerse kâfir olmaz, günâhkâr olur. Nitekim büyük âlim İkrime (ra) da demiştir ki: Her kim Allah Teâlâ’nın hükmettiği ile onu bilerek inkâr ettiği hâlde hükmetmezse kâfir olur. Fakat her kim onu ikrar ettiği hâlde onunla hükmetmezse o fasıktır, zâlimdir, yoksa kâfir değildir. Bu husustaki üç âyeti kerîme böyle yorumlanmaktadır. Zâhir olan da budur.”⁹⁰

Bediüzzaman Hazretleri, bu âyet hakkında şöyle der: Bir kısım ifrât edenler, o kadar ileriye gitti ki; ehl-i kânûnu tekfir ederdi, otuz sene evvel olan Kânûn-u Esâsî’yi ve hürriyetin ilânını tekfîre (küfürlerine) delil gösterirdi ve Allah’ın hükümleriyle hükmetmeyen ‘kâfirlerin ta kendisidir’ âyetini (kendilerine) hüccet (dayanak) ederdi. (Bu) bîçare (zavallı kısım) bilmezdi ki; ‘Allah’ın hükümleriyle hükmetmemek’ demek, o hükümleri tasdik etmemek manasındadır. Yani birisi, Allah’ın

⁸⁹ Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur’ân Dili, Maide, 44. âyet tefsiri.

⁹⁰ Ömer Nasuhi Bilmen, Kur’ân-ı Kerîm’in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri, İstanbul, C 2, s. 772.

hükümlerine inanmadığı için onlarla hükmetmiyorsa kâfir olur, yoksa onları tasdik edip inandığı hâlde onlarla hükmetmese kâfir olmaz ancak günâhkâr olur.⁹¹

Bediüzzaman Hazretleri; On İkinci Lem'a eserinin Beşinci İşaret'inde: Cenâb-ı Hak kütüb-i semâviyede, beşere karşı cennet gibi azîm (büyük) mükâfâtı ve cehennem gibi dehşetli mücâzâtı göstermekle beraber beşeri (insanları) pek çok irşâd ve îkâz, ihtâr ve tehdîd ve teşvîk ettiği hâlde, ehl-i îmânın, bu kadar esbâb-ı hidâyet ve istikâmet (sebepleri) varken, hizbü's-şeytanın mükâfâtsız, çirkin desîselerine karşı mağlûb olmaları, bir zaman beni çok düşündürüyordu. Acaba îmân varken, Cenâb-ı Hakk'ın o kadar şiddetli tehdidâtına ehemmiyet vermemek nasıl oluyor? Nasıl îmân gitmiyor? Nasıl **إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا** sırrıyla şeytanın gâyet zayıf

desîselerine kapılıp, Allah'a isyan ediyor? Hatta benim arkadaşlarımdan bazıları, yüz hakikat dersini benden işittiği ve kalben tasdikle beraber, bana karşı da fazla hüsn-ü zannı ve irtibâtı varken, kalbsiz ve bozuk bir adamın ehemmiyetsiz ve riyâkârâne iltifâtına kapıldı. Onun lehinde, benim aleyhimde bir vaz'iyete geldi. "Fesühbânallâh!" dedim. "İnsanda bu derece sukût olabilir mi? Ne kadar hakikatsiz bir insan idi" diye o bîcâreyi gıybet ettim, günâha girdim. Sonra önceki işaretlerdeki hakikat inkişâf etti, karanlıklı çok noktalar aydınlandı. O nûr ile lillâhilhamd hem Kur'ân-ı Azîmüşşân'ın azîm tergîbât ve teşvîkâtı tam yerinde olduğunu, hem ehl-i îmânın desâis-i şeytâniyeye (şeytanın desîselerine) kapılmaları, îmânsızlıktan ve îmânın zayıflığından olmadığını hem günâh-ı kebâiri (büyük günâhları) işlemekle küfre girmediklerini, hem Mu'tezile mezhebi ve bir kısım Hâricîye mezhebi, "Günâh-ı kebâiri irtikâb eden (işleyen)

⁹¹ Bediüzzaman, Mektubat 2, s. 422.

kâfir olur veya îmân ve küfür ortasında kalır” diye hükümlerinde hatâ ettiklerini hem benim o biçâre arkadaşımın yüz ders-i hakîkati, bir herifin (bozuk bir adamın) iltifâtına fedâ etmesi, düşündüğüm gibi çok sukût ve dehşetli alçaklık olmadığını anladım. Cenâb-ı Hakk’a şükrettim ve o vartadan (tehlikeden) kurtuldum. Çünkü sâbikan (önceden) dediğimiz gibi, şeytan cüz’î bir emr-i ademî (iyilik adına, îmân ve namaz gibi bir farzı yaptırmamak) ile insanı mühim tehlikelere atar. Hem insandaki nefis ise şeytanı her vakit dinler. İnsandaki kuvve-i şehevîye (şehvet duygusu) ve gadabiye (öfke, kızma duygusu) ise şeytan desîselerine hem kâbile, (alıcı) hem nâkile (verici) iki cihaz hükmündedirler.

İşte bunun içindir ki: Cenâb-ı Hakk’ın Gafûr ve Rahîm gibi iki ismi, tecellî-i a’zamları (en büyük tecellî ile) ehl-i îmâna teveccüh ediyor (yöneliyor). Ve Kur’ân-ı Hakîm’de peygamberlere en mühim ihsânı, mağfîret olduğunu gösteriyor ve onları, istiğfâr etmelerine da’vet ediyor.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ kelime-i kudsîyesini her sûre başında tekrar ile ve her mübârek işlerde zikrini emretmesiyle, kâinâtı ihâta eden (kuşatan) rahmet-i vâsiasını (geniş rahmetini) melce’(dayanak) ve tahassungâh (sığınak) gösteriyor ve الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ فَاسْتَعِذْ emriyle kelimesini siper yapıyor.⁹² şeklinde îzâh getirmiştir.

Hülâsat’ül Beyân tefsirinde şu îzâh getirilmiştir, âyetin sonunda “Allah’ın hükümlerine razı olmayanların kâfir olduklarını” açıklamakla; “Zinâ edenler hakkında Tevrat’taki açık hükmü değiştiren Yahûdiler’in kâfir olduklarını” beyân etmektir. Zira açık olan âyetin kesin ifadesini ve hükümlerini inkâr etmek, bütün peygamberlerin şerîatlarında da küfürdür.

⁹² Bediüzzaman, Lem’alar, s. 74-75.

Buna binâen; Allah'ın indirdiği hükümleriyle hükmetmeyip değiştirenlerin, î mân ismine lâıyk ve müstehak olmadıklarını açıklar ve o hükümleri değiştirmenin cezâsı pek ağır olduğuna işaret olunmuştur. Bu âyetin açık ifadesine bakılırsa fâsığın kâfir olması lâzım gelir. Zirâ; “Fâsık işlediği günâhta ahkâm-ı İlâhiyeye muhâlif olan hükümleri tercih etmiştir.” Buna binâen Hâriciler (ve şu anda da aynı düşüncede bulunanlar) günâh işleyenin küfrüne bu âyetle delil getirmişlerse de Fahr-i Râzî'nin açıklamasına göre onlara şöylece cevap verilmiştir: “Her ne kadar fâsık işlediği günâhla, Allah'ın hükümlerine muhâlefet ettiyse de bu, dilinde ve zâhirde olanıdır kalbiyle o ahkâmın hakkâniyetini tasdik ve işlediği fıskın günâh olduğunu i'tikâd edip inandığından kâfir olmaz. Çünkü, küfür; hak olan hükümleri kalbiyle inkâr ve diliyle reddetmektir. Fâsık kalbiyle tasdik ettiği için mü'mindir, fakat şeriat hükümlerine inandığı hâlde onları bırakıp başka hükümlerle hükmetmek herhangi bir günâhı işlemiş gibidir. Şu hâlde yüce âyetin hükmünü “Her yönüyle inkâr etmek ve bunu Allah'ın hükmü olduğunu reddetmekle beraber ona zıt bir tarzda hükmederse kâfir olur.” demektir.

Bu âyete birçok ma'nâ verildiyse de en sahih ve en doğru olan, yukarıda delillerini getirdiğimiz şekildedir. Eğer âyetten maksat bu olmasa Kur'ân'ın yasak ettiği günâhları işleyen her ferdin kâfir olması lâzım gelirdi. Hâlbuki; Kur'ân'ın emir ve yasaklarının hak olduğuna î mânla beraber onlara uymamak küfür değildir ve olamaz. Çünkü bütün günâhlar Kur'ân'a muhâlif ve zıttır. Hâlbuki peygamberlerden başka hatasız günâhsız hiçbir insan bulunamaz. Eğer her günâhı işleyen kâfir olsa âlemde hiçbir mü'minin bulunmaması icab eder, bu ise bâtil fikirdir.

Buna binâen; **Ebussuûd Efendi** (r. aleyh)'nin tefsiriyle **Feth-ül Beyân**'da Allah'ın indirdikleriyle hükmetmemek hafife almak veya haram olan

hükümleri helal kabul etmek veya Allah'ın hükümlerini inkâr yoluyla başka hükümleri kabul etmenin inkâr olacağı, fakat Allah'ın hükümlerinin hak olduğunu tasdik ve ikrarla beraber, başka hükümlerle hükmetmenin küfür olmadığı beyân olunmuştur.⁹³

Ne gariptir ki; bir kısım şaşkın insanlar da bu âyetin idarecilere baktığını, onların Allah'ın hükümleriyle hükmetmediklerinden dolayı kâfir olduklarını söylerler. Seçimlerde gidip oy kullanmak ve o idarecilere oy vermenin küfür olduğunu iddiâ ederler. Onların bu düşüncesi kendilerine mahsustur zirâ âyet umûmîdir. 'Her kim, Allah'ın herhangi bir hükmü ile hükmetmezse' ma'nâsını ifade ediyor. Hülâstü'l-Beyânda da ifade edildiği gibi bu düşünceye göre, günâh işleyen bütün mü'minlerin kâfir olduklarını kabul etmek icâb eder. Bunun ise istikâmet ve şefkat dini olan İslâmiyet'le hiçbir alakası yoktur ve onunla taban tabana zıt bir düşüncedir. Maalesef şu anda düşmanlarımız "böl parçala yut" felsefesini icrâ ederken firâk-ı dâlle olan bu düşünce sahiplerinden istifâde etmektedirler. Hem dikkat ettiğimizde bu düşünceye sahip olanlar, İslâmiyet'e düşmanlık edip dini yok etmeye çalışan devletlerle savaşmadıkları gibi, yeri gelince Müslümanlara karşı onlarla ittifak ederler. Mısır ve Suriye'deki Müslümanlara karşı İsrâil, Rusya vs. ile ittifakları gibi.

Cenâb-ı Hak bizleri muhafaza eylesin. Âmin.

⁹³ Mehmed Vehbi Efendi, Hülâstü'l-Beyân (Maide Suresi, 44-47. âyetlerin tefsiri.)

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ

“Cinleri ve insanları ancak bana ibâdet etsinler diye yarattım.”⁹⁴

Bu âyet-i kerîmenin ifade ettiği gibi, îmân ve ibâdet insanı, gerçek insan eder. Hatta insanı bütün varlıkların sultânı hâline getirir. Zira Allah’a kul ve köle olana, bütün varlıklar hizmetkâr olur. Allah’ı inkâr ise insanı, hastalık ve ölüm gibi düşmanlara karşı gelemeyen gâyet âciz fakat tahribat noktasında canavar bir hayvan hâline getirir.

Acaba bütün varlık âlemini canlılara hizmetkâr, canlıları da insanın hizmetine vererek onu varlıklara sultân ve yeryüzüne halîfe yapan Allah’ın, o insana kendini tanıttırmaması ve bildirmemesi mümkün müdür? İşte bunun için Cenâb-ı Hak, insanın vicdanında, insanı Allah’a bağlayan iki bağ ve ona açılan iki pencere vermiştir.

Birincisi, insandaki nihâyetsiz âcizlik, diğeri ise sonsuz fakirliktir. Gerçekten insan âciz olduğundan, aşırı soğuk ve sıcaktan tut, dünyadaki bütün musîbet, belâ, ölümler ve kendisini istemeyen bir kısım insanlardan tâ nefis ve şeytana kadar onu rahatsız eden hadsiz düşmanları bulunur.

İnsan bu düşmanlardan dolayı sıkıntıya düştüğü anda, o düşmanlarına karşı âcizliğini defedecek bir güce sığınır. Buna en bâriz delil ise her sıkıntıya düşenin ağlayıp sızlaması, feryad edip başkalarından yardım dilemesi ve her hastanın doktora müracâât etmesidir. Evet, düşmekte olan bir uçakta, batmak üzere olan bir gemide hiçbir ateist bulunmaz. Hatta Firavun’un bile boğulmak üzere iken “Mûsâ’nın Rabbine inandım.” demesi buna güzel bir örnektir.

⁹⁴ Zariyat Suresi, 56. âyet.

Bu âcizlikle beraber insanda nihâyetsiz bir ihtiyaç ve fakirlik de bulunur. Yokluktan varlığa çıkmaya, hayatını devam ettirmek için vücudundaki bütün a'zâ ve cihazlara, teneffüs ettiği havaya, içtiği suya ve yediklerinden tut tâ cennetteki ebedî saadet ve Cemalullahı görmeye kadar, maddî ve manevî nihâyetsiz ihtiyaçları bulunur. Hâlbuki bu ihtiyaçlarını gideremeyen bir cüz-i ihtiyâriden başka hiçbir sermayesi de bulunmuyor. İnsan; sebepler ve tabiat gibi varlıklara da baktığında onların da başkasının yardımına muhtaç ve kendisi gibi âciz ve fakir olduğunu görür. Öyle ise bu durumdaki insan, ancak nihâyetsiz kudret ve rahmet sahibi bir zâtın yardımıyla ihtiyacını giderebilir. O yardıma ulaşmak, âyet-i kerîmede ifâde edildiği gibi, ancak ibâdet ve duâ ile mümkündür.

Bu hususta birkaç esasî beyân etmeye çalışacağız.

1. Malumdur ki, canlıların arasında insana verilen nihâyetsiz âcizlik ve fakirlik, onun perişan ve hakir bir duruma düşmesi için değildir.

Belki insan o nihâyetsiz âcizlik ve fakirliğini anlayarak nihâyetsiz kudret ve rahmet sahibi olan Cenâb-ı Hak'a sığınmakla, varlıkların en şerefli hâline gelmesi için verilmiştir. Buna binâen yaratılışımız Allah'a yalvarıp ibâdet etmemizi gerektirdiği gibi, îmân dahi acz ve fakrımızın giderilmesi için duâ ve ibâdet etmemizi kat'î bir vesîle olarak ister.

Cenâb-ı Hak dahi, **قُلْ مَا يَعْزُبُ عَنْكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ** (Ey Rasûlüm!) De ki:

‘Eğer duânız olmasa, Rabbim size ne diye ehemmiyet versin?’⁹⁵ ferman ediyor.

Hem, **وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ** Rabbiniz buyurdu ki: ‘Bana

duâ edin, size icâbet edeyim (duânıza cevap vereyim)!⁹⁶ Emretmekle

⁹⁵ Furkan Suresi, 77. âyet.

⁹⁶ Mü'min Suresi, 60. âyet.

insanın, ancak duâ ve ibâdet ile insanlığını muhafaza edip bir değer ve kıymete sahip olabileceğini kesin olarak ifâde eder. Bundan anlaşıldığı gibi gerçek hürriyet ve özgürlük ancak Allah’a hakkıyla kul olmaklardır. Allah’a kulluk vazifesini ihmal eden o nisbette nefis ve şeytana esir düşer.

2. Âlemde iki alan vardır. Birincisi, Rububiyet alanıdır. Yani her şeyi yaratıp yararlı hâle getirmek, muhtaç olanları rızıkla besleyerek büyütüp terbiye etmektir. Bu alandaki bütün işler, âlemlerin Rabbine mahsustur. Hakikat noktasında her şeyi yaratan ve yapan ancak O’dur. Zira Cenâb-ı Hak’ın birliği ve celâli böyle gerektirir. Evet, kâinatta gerçek tesir sahibi olacak ancak O’dur. O’ndan başka yaratan, rızık veren ve terbiye eden yoktur.

İkincisi de ubûdiyet alanıdır. Bütün varlıkların kendilerini yaratıp terbiye eden âlemlerin Rabbine karşı **الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ** yani başlangıçsızlıktan sonsuzluğa kadar, her kimin her kime karşı övgü, teşekkür ve itâati varsa bütün âlemdeki o ibâdetlerin, duâların ve yapılan vazifelerin hepsinin Cenâb-ı Hak için yapıldığını ve yapılması gerektiğini bilmektir.

İşte Kur’ân’ın vazifesi, bu rubûbiyet alanındaki bütün icrââtları ve mükemmellikleri, beşere ders verip anlatmak olduğu gibi, aynı zamanda ubûdiyet alanındaki cinlerin ve insanların, Cenâb-ı Hakk’a karşı ne yapmaları ve O’nu nasıl tanımaları lâzım geldiğini ve bütün varlıkların asıl vazifelerinin ne olduğunu îzâh etmektir.

Bediüzzaman Hazretleri de bu hakîkati şu şekilde anlatır:

“Gâfil olan insan, kendi vazifesini terk eder; Allah’ın vazifesiyle meşgul olur. Evet, insan gafletten dolayı gücünün yettiği kolay olan ubudiyet vazifesinin terkiyle, zayıf kalbiyle ağır olan rubûbiyet vazifesinin altına

girer ve onun altında ezilir. Ve aynı zamanda bütün istirahatını kaybetmekle âsi, şakî, hâin adamların zümresine dâhil olur.

Evet, insan bir askerdir. Askerlik vazifesi başka, hükûmetin vazifesi başkadır. Askerlik vazifesi ta'lîm, cihâd gibi din ve vatanı koruyacak işlerdir. Hükûmetin vazifesi ise (askerlerin) erzakını, libasını, silâhını vermektir. Binâenaleyh erzakını te'mîn için askerliğe ait vazifesini terk etse... Meselâ, ticaretle iştigal eden bir asker, eşkıya ve hâin olur. Bu itibarla insanın Allah'a karşı vazifesi ubûdiyettir. Terk-i kebâir (büyük günâhları terk etmek) takvadır. Nefis ve şeytanla uğraşması, cihâddır.

Ama gerek nefsine gerek evlâd ve taallukâtına hayat malzemesini tedârik etmek Allah'ın vazifesidir. Evet, madem hayatı veren O'dur. O hayatı koruyacak ve ona lâzım olacak şeyleri de O verecektir. Yalnız, hükûmetin asker için depolarda cem'ettiği (topladığı) erzakı askerlere taşıttırdığı, temizlettirdiği, öğüttürdüğü, pişirttirdiği gibi, Cenâb-ı Hak da hayat için lâzım olan levâzımatı küre-i arz deposunda yaratıp cem'ettikten sonra, o erzakın toplanmasını ve sâir ahvâlini insana yaptırır ki, insana bir meşguliyet, bir eğlence olsun, atalet ve boş durmak azabından kurtulsun.

Ey insan! Anne karnında iken, tıfıl iken, ihtiyâr ve iktidardan mahrum bir vaziyette iken, seni pek leziz rızıklar ile besleyen Allah, sen hayatta kaldıkça o rızkı verecektir. Baksana! Her bahar mevsiminde yeryüzünde yaratılan enva'-ı erzakı kim yaratıyor ve kimler için yaratıyor? Senin ağzına getirip sokacak değil ya! Yahu eğlencelere, bahçelere gidip dallarda sallanan o güleç yüzlü leziz meyveleri koparıp yemek zahmet midir? Allah sana insaf versin!

Hülâsa: Allah'ı ittiham etmekle işini terk edip Allah'ın işine karışma ki nankör ve âsiler defterine kaydolmayasın.”⁹⁷

3. Malumdur ki, İslâmiyet’e göre iki daire vardır.

Birincisi: i’tikâd dairesidir ki, her şeyi Cenâb-ı Hak’tan bilmektir. Yani Allah'ın icâdatında ve terbiye ediciliğinde şeriki ve ortağı olmadığı gibi, icrââtında ve işlerinde dahi ortağı olamaz. Evet, âlemde hakiki tesir yalnız O’nundur; kâinatta hiçbir varlığın ve sebebin zerre kadar tesiri yoktur. Nasıl ki güneşe karşı tutulan bir ayna, kendi kabiliyetine göre güneşin suretini içine alır, ışığını karşıya yansıtır. Hiçbir zaman o ayna, karşıya yansıttığı ışığın zerresine bile sahip olamaz. Belki o ışığın asıl kaynağı ve sahibi güneştir. Aynen öyle de bütün sebepler vâsıtasıyla bize gelen her şeyin asıl kaynağı ve hakiki sahibi Cenâb-ı Hakk’tır. Sebepler ancak birer aynadır; onlar yaptıkları işlerin bir cüz’üne bile sahip olamazlar.

Meselâ, bir ağaca baktığımızda o ağacın yaprak ve çiçek açtığını, meyve verdiğini ve onun içindeki çekirdekte bütün ağacın plan ve projesini yazdığını görüyoruz. Hâlbuki bu işleri, değil o akılsız ve şuursuz ağacın yapması, belki bütün insanlar Eflatun kadar zeki olsalar ve bir araya gelseler ve en son teknolojiyi de kullansalar yine o ağacın yaptığı o mükemmel işleri yapamazlar. Demek o ağaç, yapılan işlerin asıl sahibi değildir; belki o bir aynadır. Ona akseden kudret-i İlâhiye, bütün o işleri yapıp o ağaç vâsıtası ile bizlere yansıtır.

Buna kıyâsen insanlardan gelen konuşma ve iyilikler, evliyâlardan gelen feyiz ve bereket, âlimlerden gelen ilim ve ma’rifet hatta peygamberlerden gelen îmân ve hidâyet, onların asıl malları değildir. Onlar o işlerin en küçüğüne bile sahip olamazlar. Neuzübillah, onları yaptıkları işlerin asıl sahibi kabul etmek, şirk ve dalâlet olur.

⁹⁷ Bediüzzaman, Mesnevî-i Nuriye, s. 214.

Evet, i'tikâdın gereği olarak **إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** yani “yalnız ve yalnız Senden

yardım dileriz.” **‘إِيَّاكَ’** kelimesinin takdimi yani öne alınması, insanın

Cenâb-ı Hakk’a yaptığı şerefli ibâdet ve hizmetiyle nisbet edilip O’na bağlanması; o insanın Allah’tan başka Rab olarak hiçbir şeyi tanımadığını ifade eder. Böylece i'tikâd ve vicdan dâiresinin hükmü tecelli eder. Yani her şeyi yaratan ve gerçek tesir sahibi olan ancak O’dur. Kim de hakıyla Cenâb-ı Hakk’ın hizmetkârı olduğunu kabul etmezse zillet içinde vâsıtalara hizmetkâr olur. Fakat kul sebepler dairesinde iken sebepleri yerine getirmesi lazımdır. Gerektiği yerde sebep ve vesileleri terk eden, Cenâb-ı Hakk’ın hikmet ve iradesiyle kâinata yerleştirdiği intizama yani adet kanunlarına karşı temerrüd yani inat edip muhâlefet etmiş olur. Çünkü bir insan sebepler dairesinde iken sebepleri yerine getirmemezse tembellik etmiş olur.⁹⁸ Zirâ sebepleri yerine getirmek fiili duâdır.

Öyleyse hikmetin gereği olarak sebeplere mürâcaat etsek de onlar, görünen birer perde olduklarından, biz mü'minler onların arkasındaki kudreti Rabbimizden bildiğimizden ‘her şeyi yapan sensin ve dolayısıyla yine o yardımlar senden geliyor’ diye inanıyoruz. Öyleyse Cenâb-ı Hak’tan değil de başkasından yardım isterken o yardımın onların asıl malı olduğunu kabul etmek ve onlara vermek şirk olur.

İkincisi, esbap dâiresidir. Dünya hikmet yeri olduğundan Cenâb-ı Hakk’ın âdet kanunlarının gereği olarak her bir neticeyi elde etmek için bir sebep yaratmıştır.

Âyet-i kerîmede:

⁹⁸ Bediüzzaman, İşaratü'l-İcaz fi Mezani'l-İcaz, s. 20.

إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَاتَّيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا * فَاتَّبَعِ سَبَبًا

“Şübhesiz ki biz, ona (Zülkarneyn’e) yeryüzünde imkân verdik ve kendisine (istediği) her şeyden bir sebep (ulaşması için bir yol) verdik. Böylece (o da batıya doğru, bir yol) bir sebep ta’kib etti.”⁹⁹

“Sonra bir sebep (bir yol daha) tuttu.”¹⁰⁰ buyrulmuştur. Görüldüğü gibi burada bir âyet, sebeplere sarılmanın ve yapışmanın önemine işaret etmek için, aynı surede üç defa tekrar edilmiştir.

Râgıb (r. aleyh) bu âyetin anlamını şöyle açıklıyor: “Yüce Allah Zülkarneyn’e, neticeye ulaşması için sebep olabilecek her türlü bilgi ve vâsıtayı vermiş; o da bu vâsitalardan birine başvurmuştur. Öyleyse sebep bir şeyin oluşmasına vesîle olandır.”¹⁰¹

Meselâ, ilaçlar şifâyâ sebep olduğu gibi; su içmek, yemek yemek, havayı teneffüs etmek de yaşamının sebepleridir. Sonbahar ve kış mevsimleri birçok bitkilerin ve hayvanların ölümüne sebep olduğu gibi ilkbahar ve yaz da onlardan birçoğunun yaratılmasına sebeptir. Çalışmak, ticaret yapıp iş yapmak, maişetin ve gelirin sebepleri olduğu gibi; kendisinden herhangi bir maddî yardım istediğimiz kişiler de bize gelen o yardımlara birer sebep ve vesîledirler. Aynı zamanda peygamberler, evliyâlar ve âlimler de onların vesîlesi ile bize gelen manevî feyiz, bereket ve öğrendiğimiz ilimlere birer sebeptirler. Zirâ Cenâb-ı Hakk’ın izzeti her şeye üstün gelmesi ve azameti, büyüklüğü ister ki sebepler, kudret-i İlâhiye ile yapılan işler arasında perde olsun tâ ki aklın zâhirine göre çirkin görünen şeyler, doğrudan doğruya Allah’ın kudretine verilmesin.

⁹⁹ Kehf Suresi, 84-85. âyetler.

¹⁰⁰ Kehf Suresi, 92. âyet.

¹⁰¹ Ragıb el-İsfahani, Kur’ân Kavramları Sözlüğü, s. 473.

Dünya hikmet yeri olduğundan her işte sebeplerin perde olması ile beraber, o işin asıl sahibi olan ve yapan ise kudret-i İlâhiyedir. Evet, bu hakikati en güzel şekilde îzâh eden şu âyet-i kerîmedir:

فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى

“İşte onları (Bedir’de aslında, siz) öldürmediniz, velâkin onları Allah öldürdü! (O bir avuç toprağı) attığın zaman da (sen) atmadın, fakat Allah attı!”¹⁰²

Sebepler noktasında baktığımızda, sahâbeler o müşrikleri öldürdüğü ve Peygamberimiz (asm) bir avuç toprağı düşmanların yüzüne attığı hâlde, i’tikâd cihetinde Cenâb-ı Hak, açık bir şekilde müşrikleri öldüren de toprağı atan da kendisi olduğunu kat’î olarak ifâde eder. Gerçek te’sirin kendisine ait olduğunu, kendisinden başkasına verilmemesi gerektiğini ve böyle i’tikâd etmemiz ve inanmamız lâzım geldiğini bize ders verir. Demek bu âyette hem sebepler boyutu hem de i’tikâd boyutu vardır. Peygamberimiz (asm) “nasıl olsa toprağı Allah atıyor” diye toprak atmayı ihmal etmediği gibi, sahâbeler de “hakikat noktasında madem müşrikleri öldüren Allah’tır” diyerek savaşı ihmal etmemişlerdir. Zirâ sebeplere riâyet etmek fiilî bir duâdır. Onun için bu dünyada, imtihan gereği olarak kudret-i İlâhiye, bir varlığı ancak gereken sebep ve şartların oluşmasıyla yaratır.

إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ yani “maddî olsun manevî olsun yalnız senden yardım

diliyoruz” “iyyake” kelimesinin önde gelmesi, hasrı yani “ister maddî ister manevî olsun hiçbir varlıktan yardım dilemeyiz. Ey Rabbimiz, ancak Senden yardım dileriz” ma’nâsını ifâde eder. Hem

¹⁰² Enfal Suresi, 17. âyet.

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ

“Bilmez misiniz ki, göklerin ve yerin saltanatı Allah’ındır ve sizin için Allah’tan başka bir dost ve yardımcı yoktur.”¹⁰³

Bu âyet-i kerîme’de de ifade edildiği gibi, bize yardım edecek Allah’tan başka hiçbir dost ve yardımcımız bulunmuyor. Bu ve buna benzer âyetlerin açık ifadelerine bakarsak ister yaşayan ister ölen ister maddî ister manevî olsun hiçbir varlıktan yardım beklenmez. Buna göre bir insanın çocuğundan su istemesi veyahut doktordan ve ilaçtan tedavi beklemesi gibi, herhangi bir sebepten yardım beklemek dahi, şirk sayılır. Hâlbuki başka âyet ve hadislerde de şöyle ifade edilmektedir.

وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ

“İyilikte ve kötülükten sakınmakta birbirinizle yardımlaşın; günâh ve düşmanlıkta yardımlaşmayın.”¹⁰⁴

Burada “İyilikte yardımlaşın; günâh ve düşmanlıkta yardımlaşmayın.” demekle gelen yardımı insanlara vermektedir.

Hadis-i şerîfte ise Peygamber Efendimiz (asm)’e:

¹⁰³ Bakara Suresi, 107. âyet.

¹⁰⁴ Maide Suresi, 2. âyet.

عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَالَ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ: صَدَقَةٌ فَقَالُوا يَا نَبِيَّ اللَّهِ فَمَنْ لَمْ
يَجِدْ قَالَ يَعْمَلُ بِيَدِهِ فَيَنْفَعُ نَفْسَهُ وَيَتَصَدَّقُ قَالُوا فَإِنْ لَمْ يَجِدْ قَالَ يُعِينُ ذَا الْحَاجَةِ
الْمَلْهُوفَ قَالُوا فَإِنْ لَمْ يَجِدْ قَالَ فَلْيَعْمَلْ بِالْمَعْرُوفِ وَلْيُمْسِكِ عَنِ الشَّرِّ فَإِنَّهَا لَهُ صَدَقَةٌ.

Peygamberimiz (asm) şöyle buyurdu:

- Sadaka vermek her Müslüman için gereklidir, buyurdu.
- Oradakiler:
- Yâ Rasûlüllah! Eğer sadaka olarak verecek bir şey bulamazsa ne yapar, söyler misiniz? dediler.
- Çalışır, elinin emeği ile kazandığını hem kendisi harcar hem de sadaka olarak verir, buyurdu.
- Buna gücü yetmezse ne yapar, ne dersiniz? denildi.
- Sıkıntıya düşmüş ihtiyaç sahibine yardım eder, buyurdu.
- Buna da gücü yetmezse? denildi.
- İyilik ile yahut hayır ile emreder, buyurdu.
- Bunu yapmaya da kudreti yetmezse? denildi.
- İyiliği yapsın, kötülükten kendisini sakındırsın bu da onun için bir sadakadır, buyurdu.¹⁰⁵

Yine Rasûlulllah (asm) şöyle buyurmuştur:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ مَشَى فِي حَاجَةِ أَخِيهِ أَظَلَّهُ اللَّهُ بِخَمْسَةِ
وَسَبْعِينَ أَلْفَ مَلَكٍ حَتَّى يَقْرَعَ فَأَذْفَرَغَ كَتَبَ لَهُ أَجْرُ حَجَّةٍ وَعُمْرَةٍ

“Kim kardeşinin yardımına koşarsa, Allah yetmiş beş bin meleği, tâ o işi bitirinceye kadar ona gölge yapar. Bitirdikten sonra da ona bir hacc ve umre sevabını yazar.”¹⁰⁶

¹⁰⁵ İbn Hacer el-Askalânî, Fethu'l-Bari, Şerhu'l-Sahihu'l-Buhari, C 3, s. 388, Hadîs No: 1445.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَاللَّهِ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ مَا كَانَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ

Rasûlullah (asm), “Din kardeşine yardım edenin yardımcısı, Allahü Teâlâ’dır.”¹⁰⁷ buyurmuştur.

Bu âyet ve hadîsler gibi birçok âyet ve hadîslerde “Ancak Allah’tan yardım dilenir.” cümlesinin zâhirine muhâlif ma’nâlar ifade edilmektedir. Demek bunların arasında farklılığı ifâde eden hakîkati anlamamız gerekir.

O hakikat ise şudur: “Yardım ancak Allah’tan dilenir.” ifadesi, nasıl inanmamız ve i’tikâd etmemiz gerektiğini ifâde eder. Yani ister sebepler vesîlesiyle gelsin ister doğrudan Cenâb-ı Hak’tan gelsin, bütün yardımların hepsi Allah’tandır ve onların asıl sahibi de O’dur. Herhangi bir sebepten dahi vesîle olması cihetiyle, bir yardım dilesek yine o sebebin bir perde olduğunu ve onun arkasında doğrudan doğruya kudret-i İlâhiyeyi görüp yardımın ondan geldiğine inanmak gerekir. Ehl-i sünnet ve’l-cemâatin yaptığı da budur.

Ama sebeplere mürâcaat ise fiilî bir duâdır. Yoksa vesîle olarak sebeplere mürâcaat etmek sebeplerle meydana gelen neticeyi yaratmak için değildir. Belki sebeplere riâyet edilmesi neticeleri Cenâb-ı Hak’tan istemek için Allah’ın rızasına uygun bir vaziyet almaktır. Hatta çift sürmek dahi, saban ile rahmet hazinesinin kapısını çalmak ma’nâsındadır. Yapılan bu çeşit duâlar, Cenâb-ı Hakk’ın isim ve sıfatlarına yönelik olduğundan, çoğunlukla kabul olur.

Yukarıda îzâh edildiği gibi, i’tikâd dâiresi ile esbab dâiresini karıştırmamak icâb eder. Kur’ân-ı Kerîm’in emrettiği üzere, her şeyin asıl sahibinin Allah olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Zirâ sebeplere

¹⁰⁶ Ali el-Müttaki, Kenzü'l-Ummal, C 6, s. 446, Hadîs No: 16474.

¹⁰⁷ Sahih-i Müslim, Kitabu’z-Zikr, C 6, s. 26, Hadîs No: 2699.

hakiki tesir vermek şirk ve dalâlet olur. Ancak onları tamamen devre dışı bırakmak, onlara sebeplik vazifesini vermemek de hatadır; Kur’ân-ı Kerîm’e muhâlefettir. Öyleyse şirk ve dalâlete düşmemek için, sebeplere mürâaat etmekle beraber, neticeleri de Cenâb-ı Hak’tan bilmemiz gerekmektedir.

Bediüzzaman Hazretleri de sebepler mes’elesini şu meâlde açıklamaktadır:

Sebepler, kudret-i İlâhiye ile kudretin yaptıkları arasında bir perdedir. Çünkü Cenâb-ı Hakk’ın izzeti ve büyüklüğü onu gerektirir. Fakat o sebeplerin perdesi arkasında iş gören Allah’ın kudretidir. Çünkü Allah’ın birliği ve celâli öyle olmasını ister. Cenâb-ı Hakk’ın memurları ise onun saltanatının idâresinde icrââtçı değildirler.

Ancak o saltanata dellallık yaparlar. Rubûbiyet-i İlâhiyenin yaptığı haşmetli icrââtı temaşa ederler. Sebepler denilen o memurların varlığı, kudretin izzetini ve rububiyetin şaşaasını göstermek içindir. Tâ ki bizzât, görünüşte çirkin ve pis işlerle, kudretin teması görünmesin. Cenâb-ı Hak, âciz ve fakir pâdişâhlar gibi, âcizliğini ve fakirliğini gidermek için o memurları idâresine ortak yapmamıştır. Demek sebeplerin varlığı, aklın zâhiren çirkin gördüğü şeylerden, kudretin muhâfazası içindir. Zirâ aynanın ön ve arkası gibi, her şeyin bir mülk ciheti vardır ki, aynanın arka yüzüne benzer; hangi renk ile boyanırsa onu gösterir. Diğeri ise meleküttür ki, aynanın parlak yüzüne benzer. Mülk ve zâhir yani eşyanın görünen yüzünde kudret-i İlâhiyenin izzetine ve kemaline zıt düşen durumlar vardır. Sebeplerin perde olarak varlığı, o zıt düşen durumların onlara verilmesi içindir.

Fakat melekütiyet yani eşyanın görünmeyen yüzünde ve hakikat cihetinde, her şey şeffaf ve güzeldir. Kudretin bizzât yapmasına

münasıptır. İzzetine zıt düşecek bir durum yoktur. Onun için sebepler sadece görünüşte vardır. Hakikat noktasında gerçek tesirleri yoktur.

Hem zâhirî sebeplerin diğer bir hikmeti de şudur ki: haksız şikâyetler ve batıl itirazlar, adaletle iş gören Allah'a değil de o sebeplere gitsin. Çünkü kusur onlarındır. Ve onların kabiliyetsizliğinden ileri gelmektedir. Bu hikmete latif ve manevî bir misal suretinde rivâyet ediliyor ki: Hazret-i Azrâil (as), Cenâb-ı Hakk'a demiş ki: "Ruhları almak vazifesinde Sen'in kulların benden şikâyet edecekler." Cenâb-ı Hak hikmet lisânıyla ona demiş ki, "Senin ile kullarımın arasına musibetler, hastalıklar perdesini bırakacağım tâ ki şikâyetleri onlara gidip senden küsmesinler."¹⁰⁸ Evet, nasıl ki, hastalıklar perdedir. Ve ölümden tevhehhüm edilen fenâlıklar da o hastalıklara verilir. Ruhların alınmasında, gerçek olarak tahakkuk eden hikmet ve güzellik ise Azrâil (as)'in vazifesine aittir. Öyle de Hazreti Azrâil dahi bir perdedir; ruhların alınmasında zâhiren merhametsiz görünen ve rahmetin kemâline münâsip düşmeyen bazı hâllere merci' olmak içindir.

Evet, izzet ve azamet ister ki, esbap, perdedâr-ı dest-i kudret ola aklın nazarında...

Tevhid ve celâl ister ki; esbap, ellerini çeksinler tesir-i hakikiden..."¹⁰⁹

4. Yaşayanlardan ve ölenlerden bir şey dilemek veyahut onları şefâatçi yapmanın dinimize göre ölçüsü nasıl olmalıdır?

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

¹⁰⁸ Suyutî, Tefsir Ed-Dürr-ül Mensur, C 5, s. 173-174; İsmail Hakkı Burusevî, Tefsir-i Ruh'ul Beyân, C 7, s. 114

¹⁰⁹ Bediüzzaman, Tilsimler, s. 48.

“Ey îmân edenler, Allah’tan korkun, O’na yaklařmaya vesîle arayın, O’nun yolunda cihâd edin ki, mutluluğa erebilesiniz.”¹¹⁰

“Dilimizde bilindiği üzere “vesîle” kendisiyle bir gâyeye ulaşılan, yani yaklaşılan sebep, yaklaşma sebebi demektir. Nitekim Selef tefsircilerinden Hasen, Mücâhid, Atâ, Abdullah b. Kesîr gibi birçok zâtlar vesîleyi “yakınlık” diye tefsir etmişlerdir.

řu hâlde ma’nânın özeti: “Biz mü’miniz, Allah bizi yalnız îmân ile sever deyip de ihmalkâr olmayınız, Allah’tan korkunuz, kötü ahlâktan ve çirkin amelden sakınınız sonra yalnız korkmak ve sakınmakla da kalmayınız, irâdenizi sarf edip gerekli sebeplere de teşebbüs ediniz, Allah’ın emirlerini yerine getiriniz ve bununla da kalmayınız, Allah’a yaklaşmak için dâimâ vesîle arayınız, her fırsattan istifâde ile kendi gönlünüz ve isteğinizle farzlar ve vacipler dışında güzel işler ve Allah’ın rızasına uygun ameller yaparak kendi tarafınızdan da kendinizi Allah’a sevdirmek isteyiniz, isteyerek yalvararak çalışınız ve uğraşınız.” demektir.

Kısaca vesîle, lâzımdır. Ve onu bulmak için isteyip aramak ve başvurmak da gereklidir. Çünkü vesîlenin vesîlesi de îmân ve Allah korkusu ile istek ve irâdedir. Ve řu hâlde vesîleden asıl maksat, Allah’a yaklaşma kastı ve sevme arzusudur. Ve işte bu kast ve niyet ile sebepleri araştırma, güzel ahlâk ve amel gibi Allah’ın rızasına uygun hoş vesîleler hâzırlamakla kulluk için koşmayı emretmektedir. Ve bunun içindir ki, buna, mücâhede

¹¹⁰ Maide, 35. âyet.

emri katılmıştır. İmân, Allah korkusu ile; Allah korkusu, vesîleyi aramakla; vesîleyi arama da mücâhede ile tamam olur.”¹¹¹

Vesîlenin çeşitleri vardır:

A) SALİH AMELİ VESİLE YAPMAK

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ

“Ey îmân edenler! Sabır ve namaz ile (Allah’dan) yardım isteyin!”¹¹² âyeti ile sabittir. Sabır ve namaz vesîle olabildiği gibi, diğer sâlih ameller de vesîle olabilirler. Zira bir hadîs-i şerîfte Rasûlullâh (sav), İsrâiloğullarından üç kişiden şöyle bahsetmektedir:

(حدیث مرفوع) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الْمُسَيَّبِيُّ ، حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ أَبَا ضَمْرَةَ ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، أَنَّهُ قَالَ : " بَيْنَمَا ثَلَاثَةٌ نَفَرٍ يَتَمَشُّونَ أَخَذَهُمُ الْمَطَرُ ، فَأَوُّوا إِلَى غَارٍ فِي جَبَلٍ ، فَأَحْطَطَتْ عَلَى فَمِ غَارِهِمْ صَخْرَةٌ مِنَ الْجَبَلِ ، فَأَنْطَبَقَتْ عَلَيْهِمْ ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ : انْظُرُوا أَعْمَالًا عَمِلْتُمُوهَا صَالِحَةً لِلَّهِ فَادْعُوا اللَّهَ تَعَالَى بِهَا لَعَلَّ اللَّهَ يَفْرُجُهَا عَنْكُمْ ، فَقَالَ : أَحَدُهُمُ اللَّهُمَّ إِنَّهُ كَانَ لِي وَالِدَانِ شَيْخَانِ كَبِيرَانِ وَأَمْرَاتِي وَلِي صَبِيَّةٌ صِغَارٌ أَرْعَى عَلَيْهِمْ ، فَإِذَا أَرَحْتُ عَلَيْهِمْ حَلَبْتُ فَبَدَأْتُ بِوَالِدَيْ ، فَسَقَيْتُهُمَا قَبْلَ بَنِي ، وَأَنَّهُ نَأَى بِي ذَاتَ يَوْمٍ الشَّجَرِ ، فَلَمْ آتِ حَتَّى أَمْسَيْتُ

¹¹¹ Elmalılı Tefsiri, Maide, 35. âyet.

¹¹² Bakara, 153. âyet.

فَوَجَدْتُهُمَا قَدْ نَامَا ، فَحَلَبْتُ كَمَا كُنْتُ أَحْلُبُ ، فَجِئْتُ بِالْحِلَابِ فَقُمْتُ عِنْدَ رُءُوسِهِمَا أَكْرَهُ أَنْ أُوقِظَهُمَا مِنْ نَوْمِهِمَا ، وَأَكْرَهُ أَنْ أَسْقِيَ الصَّبِيَّةَ قَبْلَهُمَا وَالصَّبِيَّةَ يَتَضَاعَوْنَ عِنْدَ قَدَمَيَّ ، فَلَمْ يَزَلْ ذَلِكَ دَائِي وَدَابَّهُمْ حَتَّى طَلَعَ الْفَجْرُ ، فَإِنْ كُنْتُ تَعْلَمُ أَنِّي فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ ، فَأَفْرُجْ لَنَا مِنْهَا فُرْجَةً نَرَى مِنْهَا السَّمَاءَ ، فَفَرَجَ اللَّهُ مِنْهَا فُرْجَةً فَرَأَوْا مِنْهَا السَّمَاءَ ، وَقَالَ الْآخَرُ : االلَّهُمَّ إِنَّهُ كَانَتْ لِي ابْنَةٌ عَمِّ أَحْبَبْتُهَا كَأَشَدِّ مَا يُحِبُّ الرِّجَالُ النِّسَاءَ ، وَطَلَبْتُ إِلَيْهَا نَفْسَهَا ، فَأَبَتْ حَتَّى آتَيْهَا مِائَةَ دِينَارٍ ، فَتَعَبْتُ حَتَّى جَمَعْتُ مِائَةَ دِينَارٍ ، فَجِئْتُهَا بِهَا فَلَمَّا وَقَعْتُ بَيْنَ رِجْلَيْهَا ، قَالَتْ : يَا عَبْدَ اللَّهِ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تَفْتَحِ الْخَاتَمَ إِلَّا بِحَقِّهِ ، فَقُمْتُ عَنْهَا فَإِنْ كُنْتُ تَعْلَمُ أَنِّي فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ ، فَأَفْرُجْ لَنَا مِنْهَا فُرْجَةً فَفَرَجَ لَهُمْ ، وَقَالَ الْآخَرُ : االلَّهُمَّ إِنِّي كُنْتُ اسْتَأْجَرْتُ أَجِيرًا بِفَرَقِ أَرْزٍ ، فَلَمَّا قَضَى عَمَلَهُ ، قَالَ : أَعْطِنِي حَقِّي ، فَعَرَضْتُ عَلَيْهِ فَرَقَهُ فَرَعِبَ عَنْهُ ، فَلَمْ أَزَلْ أَزْرَعُهُ حَتَّى جَمَعْتُ مِنْهُ بَقَرًا وَرِعَاءَهَا فَجَاءَنِي ، فَقَالَ : ااتَّقِ اللَّهَ وَلَا تَظْلِمْنِي حَقِّي ، قُلْتُ : اإِذْهَبْ إِلَى تِلْكَ الْبَقَرِ وَرِعَائِهَا فَخُذْهَا ، فَقَالَ : ااتَّقِ اللَّهَ وَلَا تَسْتَهْزِئْ بِي ، فَقُلْتُ : إِنِّي لَا أَسْتَهْزِئُ بِكَ خُذْ ذَلِكَ الْبَقَرِ وَرِعَاءَهَا ، فَأَخَذَهُ فَذَهَبَ بِهِ ، فَإِنْ كُنْتُ تَعْلَمُ أَنِّي فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَأَفْرُجْ لَنَا مَا بَقِيَ

فَفَرَجَ اللَّهُ مَا بَقِيَ "

“Sizden evvel geçenlerden üç kişi yola çıktılar. Geceyi geçirmek için bir mağaraya girdiler. Derken dağdan bir taş yuvarlandı ve mağaranın ağzını kapattı. Bunun üzerine şöyle dediler:

- İyi amellerimizle duâ etmekten başka bizi buradan hiçbir şey kurtaramaz!

İçlerinden birisi şöyle duâ etti:

- Allah'ım! Benim çok ihtiyâr bir annem ve babam vardı. Onlardan evvel ne çocuklarıma ne de hayvanlarıma bir şey yedirip içirmezdim. Günün birinde odun toplamak için uzaklara gitmiştim. Onlar uyuyuncaya kadar dönemedim. Akşam yemeklerini hazırladım; fakat onları uyumuş buldum. Onları uyandırmayı ve onlardan evvel âilece süt içmeyi hoş görmedim. Çanak elimde olduğu hâlde onların uyanmalarını bekledim. Nihâyet gün ağarmaya başladı. Çocuklar ayaklarımın altında açlıktan ağlıyorlardı. Derken, annem ve babam uyandılar ve sütlerini içtiler. Allah'ım! Eğer bu işi Sen'in rızân için yapmışsam, bu taştan çektiğimiz belâyı bizden uzaklaştır! Bunun üzerine taş bir parça açıldı, lâkin çıkılacak gibi değildi.

İkincisi şöyle yalvardı:

- İlâhî! Amcamın bir kızı vardı ki, onu herkesten ziyâde seviyordum. (Bir rivâyete göre: Bir erkek, bir kadını ne kadar sevebilirse ben de o kadar seviyordum.) Onunla beraber olmak istedim. Lâkin teklîfimi kabul etmedi. Birkaç sene sonra bir kıtlığa uğrayınca bana başvurdu. Kendisini bana teslim etmesi şartıyla ona yüz dirhem vereceğimi söyledim.” (Çâresiz) kabûl etti. Bu sûrette fırsat elverince, (kendisine el uzatacağım sırada o):

- Allah’tan kork da haksız olarak mührümü bozma! dedi. Ben de:
- (Allah’tan korkarak) bu çok sevdiğim kadından (o bana teslim olmak zorunda kaldığı hâlde) uzaklaştım. Verdiğim paraları da ona hibe ettim. Allah’ım! Eğer bu işi sırf Sen’in rızânı kazanmak için yapmış isem, içinde bulunduğumuz belâyı üzerimizden gider!” Mağaranın kapısı bir parça daha açıldı, (ancak) yine çıkılabilecek derecede değildi.

Üçüncü şahıs da şöyle duâ etti:

- Allah’ım! Ücretle birkaç amele tuttum ve ücretlerini verdim. Lâkin biri ücretini almadan bıraktı gitti. Onun ücretini ürettim. Onun hesabına mal çoğaldı. Bir müddet sonra o adam yanıma gelerek:
- Ücretimi ver! dedi. Ben de:

Şu gördüğün deve, öküz, koyun vs. senin ücretinden çoğalmıştır, al hepsini götür! dedim. O da:

- Ey Allah’ın kulu! Benimle alay etme! dedi.
- Seninle alay etmiyorum, hakîkatî söylüyorum. dedim. Bunun üzerine malları aldı ve hepsini sürüp götürdü. Hiçbir şey bırakmadı. İlâhî! Eğer bunu Sen’in rızân için yapmışsam, içinde bulunduğumuz belâyı üzerimizden defet! (Nihâyet) taş, mağaranın ağzından kaydı, onlar da mağaradan çıkarak yollarına devâm ettiler.” ¹¹³

¹¹³ İbn Hacer el-Askalânî, Fethu’l-Bari Şerhu’l-Sahihu’l-Buhari, C 4, s. 516, Hadîs No: 2215.

B) HAYATTA OLANLARI VESİLE YAPMAK

Hiz. Enes (ra) anlatıyor: Hiz. Ömer, kuraklık ve kıtlık olduğunda -halkla birlikte- yağmur duâsına çıktığı her seferinde Hiz. Abbâs'ı vesîle yapar ve şöyle duâ ederdi:

“Allah'ım! Biz daha önce Peygamberimiz (asm)'i vesîle yaparak Sen'den yağmur istiyorduk ve Sen de bize yağmur veriyordun. Şimdi ise – Peygamberimiz (asm) aramızda yok– onun amcasını vesîle kılarak Sen'den yağmur istiyoruz ne olur bize yağmur ver.” derdi ve hemen yağmur yağmaya başladı.¹¹⁴

عَنْ عُمَانَ بْنِ حُثَيْفٍ ، أَنَّ رَجُلًا ضَرِيرًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقَالَ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ ، ادْعُ اللَّهَ أَنْ يُعَافِيَنِي ، فَقَالَ : " إِنْ شِئْتَ أُخَرْتُ ذَلِكَ ، فَهُوَ أَفْضَلُ لِأَخْرَجَتَكَ ، وَإِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ لَكَ " ، قَالَ : لَا ، بَلْ ادْعُ اللَّهَ لِي ، فَأَمَرَهُ أَنْ يَتَوَضَّأَ ، وَأَنْ يُصَلِّيَ رَكَعَتَيْنِ ، وَأَنْ يَدْعُوَ بِهَذَا الدُّعَاءِ : " اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَأَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ ، يَا مُحَمَّدُ إِنِّي أَتَوَجَّهُ بِكَ إِلَى رَبِّي فِي حَاجَتِي هَذِهِ فَتَقْضِ ، وَتُشَفِّعْهُ فِيَّ " ، قَالَ : فَفَعَلَ الرَّجُلُ ، فَبَرَأَ

Osman İbni Huneyf (ra)'in rivâyetine göre, gözünden muzdarip olan a'mâ bir adam Hiz. Peygamber (asm)'e gelerek kendisi için duâ etmesini istedi. Hiz. Peygamber (asm), ona: “İstersen senin için bunu tehir edeyim ki, âhiretin için hayırlı olur (Tirmizi'de: istersen sabredersin); istersen sana duâ edeceğim.” dedi. Adam, duâ etmesini isteyince, Hiz. Peygamber (asm), ona güzelce abdest almasını, sonra iki rek'at namaz kılmasını ve

¹¹⁴ Buharî, Kitâbü'l-İstiska, 3. Bab.

ardından da şöyle duâ etmesini emretti: “Allah’ım! Sen’in rahmet peygamberin olan Muhammed (asm)’i vesîle kılarak Sen’den istiyor ve sana yöneliyorum. Ya Muhammed (asm)! Bu ihtiyacımın giderilmesi için seni vesîle ederek Rabbime yöneliyorum. Allah’ım! Onun hakkımdaki şefâatini kabul buyur! Ve ihtiyacımı yerine getir.” Adam bunu yapınca şifa buldu.¹¹⁵

C) VEFÂT EDENLERİ VESÎLE YAPMAK

Buna delil ise aşağıda gelecek âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîflerdir.

وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ

“O duvar ise işte o şehirde bulunan iki yetim erkek çocuğa âit idi ve onun (o duvarın) altında, kendilerine âit bir hazîne vardı; babaları da sâlih bir kimseydi. Böylece Rabbin, onların (o iki çocuğun) güçlerinin kemâle ermesini ve Rabbinden bir rahmet olarak (o yaşa geldiklerinde) kendi hazînelerini çıkarmalarını diledi!”¹¹⁶

Bu âyet gösteriyor ki şüphesiz ki Cenâb-ı Hak, sâlih bir insanın her ne kadar onunla evlâdı arasında uzaklık da bulunsa hem kendisini hem de evlâdını muhâfaza eder. Yine rivâyet edilmiş ki: “Allah (cc) sâlih olanın evlâtlarından yedinci torununa kadar olanı muhâfaza eder. Hatta bir

¹¹⁵ Tirmizi, Kitabu'd- Daavat, 119; Ahmed bin Hanbel, Müsned, C 13, s. 315, Hadîs No: 17175.

¹¹⁶ Kehf Suresi 82. âyet

rivâyete göre: “O iki yetim çocukların sâlih olan dedelerinin yedincisidir.”¹¹⁷

Görüldüğü gibi Cenâb-ı Hakk’ın o yetim iki çocuğa yaptığı merhametin vesîlesi içinde babalarının sâlih olduğunu da nazara veriyor. Demek Allah katında, vefât edenin dahi vesîle yapılmasında bir beis yoktur.

قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ : لَمَّا مَاتَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ أَسَدِ بْنِ هَاشِمٍ أُمِّ عَلِيٍّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - دَخَلَ عَلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَجَلَسَ عِنْدَ رَأْسِهَا ، فَقَالَ : " رَحِمَكَ اللَّهُ يَا أُمِّي ، كُنْتُ أُمِّي بَعْدَ أُمِّي ، جُوعِينَ وَتَشْبَعِينَ ، وَنَعْرِينَ وَتَكْسِينَ ، وَنَمْنَعِينَ نَفْسَكَ طَيِّبًا وَتُطْعِمِينِي ، تُرِيدِينَ بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ وَالِدَارَ الْآخِرَةَ . " ثُمَّ أَمَرَ أَنْ تُغَسَّلَ ثَلَاثًا ، فَلَمَّا بَلَغَ الْمَاءَ الَّذِي فِيهِ الْكَافُورُ سَكَبَهُ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِيَدِهِ ، ثُمَّ خَلَعَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَمِيصَهُ فَأَلْبَسَهَا إِيَّاهُ ، وَكَفَّنَهَا بِبُرْدٍ فَوْقَهُ ، ثُمَّ دَعَا رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ ، وَأَبَا أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيَّ ، وَعُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ، وَغُلَامًا أَسْوَدَ يَحْفَرُونَ ، فَحَفَرُوا قَبْرَهَا ، فَلَمَّا بَلَّغُوا اللَّحْدَ حَفَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِيَدِهِ ، وَأَخْرَجَ ثُرَابَهُ بِيَدِهِ ، فَلَمَّا فَرَغَ دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَاضْطَجَعَ فِيهِ ، فَقَالَ : " اللَّهُ الَّذِي يُحْيِي وَيَمِيتُ ، وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ ، اغْفِرْ لِأُمِّي فَاطِمَةَ بِنْتُ أَسَدٍ ، وَلَقِّنْهَا حُجَّتَهَا ، وَوَسِّعْ عَلَيْهَا مَدْخَلَهَا بِحَقِّ نَبِيِّكَ وَالْأَنْبِيَاءِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِي ؛ فَإِنَّكَ أَرْحَمُ

¹¹⁷ Kurtubî, El-Câmi li-Ahkâmi'l-Kur'ân, C 11, s. 38.

الرَّاحِمِينَ " . وَكَبَّرَ عَلَيْهَا أَرْبَعًا ، وَأَدْخَلُوهَا اللَّحْدَ هُوَ ، وَالْعَبَّاسُ ، وَأَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ
- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ -

Hem Enes bin Mâlik (ra) der ki, “Hz. Ali (ra)’nin annesi Fâtıma binti Esed bin Hâşim vefât ettiği zaman, Rasûlullah (asm) yanına girdi baş ucuna oturdu, dedi, ‘Ey annem Allah sana rahmet eylesin. Annmeden sonraki annemdin. Aç kalıdırdım, beni tok ederdin. Giyinmezdin beni giydirdirdin. En güzel yiyecekleri yemez, bana yedirirdin. Bununla da Allah’ın rızasını ve âhireti isterdin.’ Sonra onun üç kerre yıkanmasını emretti. Kâfurlu suyu eliyle üzerine döktü. Sonra gömleklerini çıkararak onu giydirdiler. Üstünden bir cübbe ile de kefenlediler. Sonra Rasûlullah (asm) ona duâ etti. Üsâme bin Zeyd, Ebû Eyyüb el-Ensârî, Ömer bin Hattâb ve iki esmer hizmetçi kabir kazıyorlarken lahde (cenazenin konulduğu kısma) gelince, ondan sonrasını Rasûlullah (asm) eliyle kazıp toprağını da bizzât mübârek elleriyle çıkardılar. Bitirdiğinde Rasûlullah (asm) oraya girdi ve uzandı sonra buyurdu, ‘Allah öyle bir Zâttır ki, diriltir, öldürür. O ise diridir, ölmeyecektir.’

‘(Allah’ım!) Nebî’nin ve önceki peygamberlerin yüzü suyu hürmetine annem, Fâtıma binti Esed’i mağfîret eyle. Ona hüccetini (delilini) söyleyebilmesini ihsân eyle, kabrini geniş eyle. Sen merhamet edenlerin en merhametlisisin.’ buyurarak üzerine dört tekbir getirdi. Namazdan sonra Rasûlullah (asm) Hz. Abbâs ve Hz. Ebubekir (r. anhumâ) onu kabre koydular.”

Peygamberimiz (asm), Fâtıma binti Esed’i hayırla yâdettikten sonra şu duâyı etti:

“Ey Rabbim! Annem, Fâtıma binti Esed’i mağfiret et! Ona hüccet ve delilini öğret. Girdiği yerini genişlet! Benden önceki peygamberlerinin hakkı için duâmı kabul buyur. Ey merhametlilerin en merhametlisi olan Allah!” diye duâ etti. Bu duâda da kendi duâsının kabulü için Peygamberimiz (asm) önceki peygamberleri vesîle yapmıştır.

İmâm-ı Suyûtî’nin Kabir Âlemi kitabında el-hak ruhların ahvâlini gâyet mükemmel bir şekilde îzâh ve ispat etmektedir. Bu hususta o kitaba mürâcaat edilebilir.

İmâm Ahmed, Hâkim-i Tirmizî Nevâdirül-Usûl’de ve ibn-i Mende, Enes (ra)’den rivâyet ettiklerine göre Rasûlullah (asm) şöyle buyurdu:

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « إِنَّ أَعْمَالَكُمْ تُعْرَضُ عَلَى أَقَارِبِكُمْ وَعَشَائِرِكُمْ مِنَ الْأَمْوَاتِ فَإِنْ كَانَ خَيْرًا اسْتَبَشَرُوا بِهِ وَإِنْ كَانَ غَيْرَ ذَلِكَ قَالُوا اللَّهُمَّ لَا تَنْتَهُمْ حَتَّى تَهْدِيَهُمْ كَمَا هَدَيْتَنَا »

Amelleriniz, ölü, akraba ve yakınlarınıza arz edilir. Ameliniz hayırlı ise müjdelenirler değilse, “Yâ Rabbi, bize hidâyet verdiğin gibi, hidâyet vermeden onları öldürme diyerek.” duâ ederler.

İbn-i Ebi’-d-Dünya, Ebû Bekir bin Ayyaş tarikiyle Esed kabilesinden olan bir kabir kazıcısından rivâyet ettiğine göre, şöyle demiştir:

Bir gece kabristanda idim. Birden kabrin birinden; “Yâ Abdullah!” diye bir ses geldi. Öbür kabirden; “Ne istiyorsun ya Câbir” dedi. Câbir dedi ki:

“Yarın anam bize gelecek. Fakat ne yazık ki bize kavuşamayacak. Babam ona kızmış, namazını kılmamak için yemin etmiş.”

Sabahleyin bir adam geldi, ses işittiğim, “Şu iki kabir arasında bana bir kabir kaz” dedi. Ben “Bunun ismi Câbir, diğerinin de Abdullah’tır” dedim, akşamleyin işittiğimi ona anlattım. Meğerki o adam, Cabir’in babasıymış, bana “evet hanımım öldü, fakat ben namazını kılmamak için yemin ettim. Madem Câbir öyle demiş, kefaretimi ödeyip namazını kılacağım.” dedi.¹¹⁸

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَا مِنْ رَجُلٍ يَزُورُ قَبْرَ أَخِيهِ وَيَجْلِسُ عِنْدَهُ إِلَّا اسْتَأْنَسَ بِهِ وَرَدَّ عَلَيْهِ ، حَتَّى يَمُوتَ "

Kitabü'l-Kubur'da İbn-i Ebi'd-Dünya, Hz. Âişe Vâlidemizin hadîsinden rivâyet eder. Peygamberimiz (asm) buyurmuş ki: “Kardeşinin kabrini ziyâret eden ve yanında oturan adamla o kabir sahibi ünsiyet eder ve kalkıncaya kadar onun bütün söylediklerini kendine îade eder.”¹¹⁹

İstizkar ve Temhid kitabında ibni Abdulberr, İbni Abbâs (ra)’ın hadîsini rivâyet eder. Peygamberimiz (asm) buyurmuş:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا مِنْ أَحَدٍ مَرَّ بِقَبْرِ أَخِيهِ الْمُؤْمِنِ كَانَ يَعْرِفُهُ فِي الدُّنْيَا فَسَلَّمَ عَلَيْهِ إِلَّا عَرَفَهُ وَرَدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ

“Herhangi bir kişi dünyada tanıdığı mü’min kardeşinin kabrinin yanından geçip selâm verince illâ o kabir sahibi onu tanır ve selâmına cevap verir.” Ebu Muhammed Abdülhak bu hadîse sahih demiştir.¹²⁰

¹¹⁸ Celaleddin Suyutî, Kabir Âlemi, s. 357.

¹¹⁹ Celaleddin Suyutî, İhya-yı Fedâi'l-i Ehl-i Beyt, s. 58.

¹²⁰ Celaleddin Suyutî, El Havi Li'l-Fetavi, C 2, s. 170.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنَّ أَعْمَالَكُمْ تُعْرَضُ عَلَى أَقَارِبِكُمْ وَعَشَائِرِكُمْ مِنَ الْأَمْوَاتِ ، فَإِنْ كَانَ خَيْرًا اسْتَبَشَرُوا بِهِ ، وَإِنْ كَانَ غَيْرَ ذَلِكَ ، قَالُوا : اللَّهُمَّ لَا تُثَبِّتْهُمْ ، حَتَّى تَهْدِيَهُمْ كَمَا هَدَيْتَنَا

Rasûlullah (asm) şöyle buyuruyor: “Şüphesiz ki amelleriniz ölmüş aşiretiniz ve akrabınıza arz edilir. Eğer hayır ise müjdelenirler. Eğer hayır değilse ya Rabbi! Bize hidâyet verdiğin gibi onlara da hidâyet vermeden onları vefât ettirme.” bir rivâyette de “Ya Rab! Sana itâat etmekle amel etmeyi onlara ilham eyle.” derler.¹²¹

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : وَإِنَّ أَعْمَالَكُمْ تُعْرَضُ عَلَى أَقَارِبِكُمْ وَعَشَائِرِكُمْ مِنْ أَهْلِ الْأَخِرَةِ ، فَإِنْ كَانَ خَيْرًا فَرَحُوا وَاسْتَبَشَرُوا ، وَقَالُوا : اللَّهُمَّ هَذَا فَضْلُكَ وَرَحْمَتُكَ فَأَنْعَمْ نِعْمَتَكَ عَلَيْهِ ، وَأَمِنْهُ عَلَيْهَا وَيَعْرِضُ عَلَيْهِمْ عَمَلُ الْمُسِيِّءِ ، فَيَقُولُونَ : اللَّهُمَّ أَهْمُهُ عَمَلًا صَالِحًا تَرْضَى بِهِ عَنْهُ وَتُقَرِّبُهُ إِلَيْكَ .

Yine Peygamberimiz (asm) buyuruyor: “Sizin amelleriniz âhirete giden akraba ve aşiretinize arz edilir. Eğer hayır ise sevinirler müjdelenirler. Ve derler ki: “Bu Sen’in fazlın ve rahmetindir. Ona nimetini tamamla. Ve o nimet üzere vefât ettir. Ve onlara kötü amelleriniz de arz edilir.” onlar hemen derler ki: ‘Bunu sana yaklaştıracak ve Sen’in rızana vesîle olacak sâlih ameller ilham eyle.’ diye duâ ederler.¹²²

Hem Bedir Savaşı’nda Kalib kuyusuna atılan müşrikler hakkında Eba Talha (ra)’dan şöyle rivâyet edilmiş,

¹²¹ A.g.e., s. 170.

¹²² A.g.e.

عَنْ أَبِي طَلْحَةَ ، أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَكَانَ إِذَا أَظْهَرَ عَلَى قَوْمٍ أَقَامَ بِالْعَرَصَةِ ثَلَاثَ لَيَالٍ فَلَمَّا كَانَ بَيْدَرِ الْيَوْمِ الثَّالِثِ أَمَرَ بِرِاحِلَتِهِ فَشَدَّ عَلَيْهَا رَحْلَهَا ، ثُمَّ مَشَى وَاتَّبَعَهُ أَصْحَابُهُ حَتَّى قَامَ عَلَى شَفَةِ الرَّكِيِّ فَجَعَلَ يُنَادِيهِمْ بِأَسْمَائِهِمْ يَا فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ ; أَيَسْرُكُمُ أَنْتُمْ أَطْعَمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ فَإِنَّا قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدْنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا فَقَالَ عُمَرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا تُكَلِّمُ مِنْ أَجْسَادٍ لَا أَرْوَاحَ لَهَا قَالَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ مَا أَنْتُمْ بِأَسْمَعَ لِمَا أَقُولُ مِنْهُمْ وَلَكِنْ لَا يُجِيبُونَ . مَتَّفَقٌ عَلَيْهِ وَزَادَ الْبُخَارِيُّ قَالَ قَتَادَةُ أَحْيَاهُمْ اللَّهُ حَتَّى أَسْمَعَهُمْ قَوْلَهُ تَوْبِيخًا وَتَضْغِيرًا وَنَقْمَةً وَحَسْرَةً وَنَدَمًا

“Rasûlullah (asm) düşmana gâlip geldiğinde, o bölgenin açık bir sahasında üç gün kalırdı. Bedir Savaşı’nın üçüncü günü olunca da devesinin getirilmesini emir buyurdu ve sırtına yükü bağlandı. Sonra Allah Rasûlü yaya olarak yürümeye başladı. Ashâbı da peşi sıra yürüdüler. Nihâyet Peygamberimiz müşriklerin atıldığı kuyunun kenarında durdu ve onlara isimleriyle seslenerek,

“Ey filanın oğlu filan. Allah’a ve Rasûlü’ne itâat etmiş olsaydınız bu sizi sevindirmez miydi? Biz, Rabbimizin bize va’dettiği şeyi hak ve gerçek bulduk! Siz de Rabbinizin size va’dettiğini hak olarak buldunuz mu?” buyurdu.

Hiz. Ömer (ra):

“Yâ Rasûlallah! Ruhsuz cesetlere mi konuşuyorsunuz?! Onlar kokmuş et hâline geldikten sonra nasıl duyup da size cevap versinler?” dedi.

Peygamber Efendimiz (sav):

“Muhammed’in nefsi kudret elinde bulunan Zâta yemin ederim ki, siz benim söylediklerimi onlardan daha iyi işitir değilsiniz! Fakat onlar cevap vermeye kâdir olamazlar!” buyurdu.”¹²³

عَنْ عُبَيْدِ بْنِ مَرْزُوقٍ ، قَالَ: كَانَتْ بِالْمَدِينَةِ امْرَأَةٌ يُقَالُ لَهَا: أُمُّ مُحَجِّجٍ ، تَقُمُ الْمَسْجِدَ ، فَمَاتَتْ ، فَلَمْ يَعْلَمْ بِهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَرَّ عَلَى قَبْرِهَا ، فَقَالَ: "مَا هَذَا الْقَبْرُ؟" قَالُوا: أُمُّ مُحَجِّجٍ . فَقَالَ: "الَّتِي كَانَتْ تَقُمُ الْمَسْجِدَ؟" قَالُوا: نَعَمْ. فَصَفَّ النَّاسُ ، وَصَلَّى عَلَيْهَا ، ثُمَّ قَالَ: "أَيُّ الْعَمَلِ وَجَدْتَ أَفْضَلَ؟" قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَتَسْمَعُ؟ قَالَ: "مَا أَنْتُمْ بِأَسْمَعَ مِنْهَا" فَذَكَرَ أَنَّهَا أَجَابَتْهُ: قَمَّ الْمَسْجِدَ .

Hem Ubeyd bin Merzûk (ra)’un rivâyetine göre, Medine’de, câmiye bakan bir kadın vardı vefât etti. Peygamber (asm)’in haberi olmadı. Kabri yanından geçerken “Bu kabir nedir?” diye sordu. Ona “Ümmü Mihcen’in kabridir” dediler: Rasûlullah (asm),

“Câmiye bakan kadın mı?” dedi. “Evet” dediler. Rasûlullah (asm) hemen cemâati saflaştırdı, cenâze namazını kıldı. Sonra ölen kadına seslenerek: “Hangi ameli daha hayırlı buldun?” deyince, sahâbeler: “O işitir mi yâ Rasûlullah?” dediler. “Siz ondan daha fazla işitir değilsiniz. dedi. Ve onun, câmiye bakmak cevabını verdiğini söyledi.”¹²⁴

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصَلِّي عَلَى إِلَّا صَلَّتْ عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ مَا دَامَ صَلَّى عَلَى ، فَلْيُتِلَّ الْعَبْدُ مِنْ ذَلِكَ ، أَوْ لِيَكْثُرْ . "

¹²³ Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Neşriyat, Kitabü'l-Megazi, C 8, s. 3727, Hadis No: 27.

¹²⁴ İbni Recep, Fethu'l-Bari Şerhu'l-Sahihu'l-Buhari, Kitabü's-salat, C 1, s. 528, Hadis No: 458.

Hem Peygamberimiz (asm): “Bir Müslüman bana (rahmet ma’nâsında) salavat getirdiğinde melekler de ona Allah’tan rahmet dilerler, o kul ister az çok salavat getirsin.”¹²⁵

Her ne kadar hadîs-i şerîfte ‘İster az ister çok getirsin’ buyurulsa da çok getirmek daha tercih edilir.

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا مِنْ أَحَدٍ يُسَلِّمُ عَلَيَّ إِلَّا رَدَّ اللَّهُ عَلَيَّ رُوحِي حَتَّى
أَرُدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ

“Bir Müslüman bana salat ü selâm getirdiğinde Allah bana ruhumu iâde eder. Ben de onun selâmına karşılık veririm”¹²⁶

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: صَلُّوا عَلَيَّ فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ تَبْلُغُنِي حَيْثُ كُنْتُمْ

“Bana salavat getirin. Çünkü nerede olursanız olun sizin salavatınız bana ulaşır.”¹²⁷

Bilindiği gibi bütün ruhlar aynı özelliğe sahiptir. Peygamberimiz (asm)’in ruhu veyahut bedelinde melekler kendine salât ü selâm verene karşılık veriyorsa şüpheless ki bir kısım hadîslerde de geçtiği gibi, diğer ruhlardan da fayda gelebilir. Bu hakîkati inkâr etmek veyahut “şirktir” demenin hiçbir dayanağı bulunmadığı gibi böyle bir iddiâda bulunanın da şirke düşme tehlikesi vardır. Zirâ “Müşrik olmayana müşrik demek” sözü sahibini bulur.

¹²⁵ İbni Mace, Sünen, Kitabu İkametus-Salat, Daru’l-Hazartü C 1, s. 139, Hadîs No: 907.

¹²⁶ Suyuti, El-Câmi’ u’s-sağir, C 5, s. 467, Hadîs No: 7986.

¹²⁷ Ebu Davud, Sünen, C 3, s. 385, Hadîs No: 2042.

Bu âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîflerden de anlaşıldığı gibi, vefât edenleri vesîle yapmaya hiçbir mâni' yoktur. Teşehhüdde: **اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ**

“Allah’ın selâmı üzerine olsun ey Allah’ın Rasûlü” demekle Peygamberimiz (asm)’e bizzât hitap ederek onunla konuştuğumuz gibi, vefât edenlerle de konuşulabilir. Vefât edenlerin bize cevap vermemeleri, bizim onlarla konuşmamızı anlamadıkları manasına gelmez.

Evet, vefât edenler hakkında “İşitmezler, bilmezler, şefaathçi olmazlar, vesîle edilmezler, onlardan vesîle olarak meded beklemek şirktir.” demenin İslâmiyet’te yeri yoktur.

D) CÂMİD VARLIKLARI VESÎLE YAPMAK

Tâbiînden Zührî (ra) diyor ki: “Doğruluğundan şüphe duymadığım Ensar’dan bir kişi bana şöyle anlattı:

- Rasûlullah (asm) abdest aldığı zaman sahâbeler hemen koşuşur; onun abdest suyunun arta kalanından ve sıçrayanlardan alarak yüzlerine ve bedenlerine sürerlerdi. Yine bir defasında Rasûlullah (asm) abdest almıştı; sahâbeler de onun abdest suyunu almak için koşuşturmuşlardı. Rasûlullah (asm) onlara:
- Niçin böyle yapıyorsunuz? diye sorunca sahâbeler:
- Bununla hayır ve bereket umuyoruz, demişlerdi. Rasûlullah (asm) onların böyle yapmalarına kızmamıştı, ancak şöyle buyurdu:

**قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُحِبَّهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ فَلْيَصْدُقِ
الْحَدِيثَ ، وَلْيُؤَدِّ الْأَمَانَةَ ، وَلَا يُؤْذِ جَارَهُ**

— Kim, Allah ve Rasûlü'nün kendisini sevmesini istiyorsa doğru konuşsun, kendisine verilen emâneti yerine versin (hıyânet etmesin) ve komşusuna eziyet vermesin.¹²⁸

Hem rivâyet olunduğuna göre Hâlid b. Velîd (ra) Yermuk Savaşı'nda sarığını kaybetti. Askerlerine 'Onu arayın' diye emretti. Aradılar bulamadılar. Aramaları için tekrar emredince bu sefer buldular. Baktılar ki eski bir sarık imiş. Bunun üzerine Hz. Hâlid (ra) şunları söyledi: "Rasûlullah (asm) saçını kesmişti. Ashâb saçlarını aldılar, ben de perçeminden birkaç kıl aldım, bu sarığın içine koydum. Bunu yanıma alarak girdiğim bütün savaşları kazandım."¹²⁹

İbrahim b. Abdurrahman b. Abdülkârî (ra) anlatıyor: "Bir defasında Abdullah b. Ömer (ra)'i gördüm; Rasûlullah'ın minberde oturduğu yere elini sürüyor, sonra da yüzünü sıvazlıyordu."¹³⁰

Yezîd b. Abdullah b. Kusayt (ra) anlatıyor: "Rasûlullah'ın sahâbelerinden bazılarını görüyordum; mescid boşaldıktan sonra Rasûlullah (asm)'ın sağlığında iken oturduğu minberin Ravza-i Mutahhara tarafında olan kısmını sağ elleriyle tutuyorlar, sonra kibleye yönelerek duâ ediyorlardı."¹³¹

Hudeybiye barış antlaşması yapılmadan önce Mekkelileri temsilen gönderilen Urve b. Mes'ûd, dönüşünde Rasûlullah'ın ashâbında gördüklerini Mekkelilere şöyle anlatmıştır:

¹²⁸ Suyuti, El-Câmi' u's-sağîr, C 9, s. 439, Hadîs No: 19966; Abdürrezzak, El-Musannef, s. 356, Hadîs No: 43353; El-Hindî, Kenzu'l-Ummal, C 16, s. 220, Hadîs No: 44293.

¹²⁹ Muhammed Yûsuf Kandehevî, Hayatu's-Sahâbe, C 4, s. 449, 450.

¹³⁰ İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ, C 1, s. 254.

¹³¹ A.g.e.

“Bu ne ta’zîm, bu ne hürmet! Vallahi Rasûlullah ağzından bir şey atsa bu muhakkak sahâbelerinden bir adamın avucuna düşüyor ve o adam bunu yüzüne ve bedenine sürüp ovalıyor. Onlara bir şey emredince sahâbeleri derhâl emrini yerine getirmeye koşuyorlar. Abdest aldığı zaman da abdest suyunun artanını almak için birbirleriyle yarışıyorlar. Peygamber bir söz söylediği zaman, huzurundaki bütün sahâbeler seslerini alçaltıyorlar. Onu tazim için yüzüne dikkatle bakmıyorlardı. Ey kavmim! Vallahi ben vaktiyle birçok meliklerin huzuruna sefir (elçi) olarak çıktım. Rûm meliki Kayser’in, Fars meliki Kısra’nın, Habeş meliki Necâşi’nin dîvânlarına elçilik sıfatıyla girdim. Vallahi hiçbir melikin adamlarının, Muhammed’in sahâbelerinin ona ta’zîm ettikleri gibi ta’zîm gösterdiklerini görmedim.”¹³²

Ve bunlara benzer birçok misal bulunur. Bilindiği gibi zayıf şeyler birleştikçe kuvvetleşir. İncecik ipler bir araya getirilse kopmaz kuvvetli bir halat olur. İşte, anlattığımız örnekler ve benzerleri zayıf da olsalar bir araya gelince manevî tevatür hükmünde kopmaz bir halat olurlar. Üstelik bu rivâyetlerin bir kısmı Sahih-i Buhari gibi muteber hadîs kitaplarında geçmektedir.

Rasûlullah (asm)’ın buyurduğu gibi Allah ve Rasûlünün sevgisini kazanmak ancak doğru konuşmak, emânete hıyânet etmemek ve komşusuna eziyet etmemekle olur. Allah Rasûlü bunu bizden isterken sahâbelerin bu yaptıklarına da engel olmamıştır.

O sahâbeler ki, haklarında Rasûlullah (asm):

أَصْحَابِي كَالنُّجُومِ بَيْنَهُمْ أَقْتَدَيْتُمْ اهْتَدَيْتُمْ

¹³² Buhari, Kitabu’ş-Şurut, 15.Bab.

“Ashâbım gökteki yıldızlar gibidir; hangisine uyarsanız hidâyet bulursunuz.”¹³³ buyurmuştur. Evet, onların her birisi mezhep sahibi birer müctehîd gibidir. Anlatılan bu davranışlara “bid’at” veya “şirk” demek çok ağır bir ithamdır. Bu itham dinin direği hükmünde olan o sahâbelere kadar gider. Böyle ithamlardan Allah’a sığınırız.

Cenâb-ı Hak bizleri ve bütün ehl-i îmânı büyük bir cinâyet hükmüne geçen böyle ithamlardan muhafaza eylesin.

En önemli olanı da şudur: “Şefaât ya Rasûlallah!” “Himmet ya Şeyh Abdülkâdir Geylânî” “Ya Bilal-i Habeşî!” “Ya Hazreti Mevlânâ!” gibi peygamberlerden ve evliyâlardan şefâat ve himmet dilemektir. Bir kısım âyet ve hadîslerin zâhirine göre hüküm veren katı kurallı insanlar, bu tâbirleri “şirk” diyerek mü’minleri küfürle itham etmektedirler. Ortaya koydukları delil ise, Fâtiha Suresi’ndeki “Yalnız ve yalnız Sen’den yardım dileriz.” gibi âyetlerdir. Hâlbuki onların dedikleri gibi olursa, “Ya veled, yani ey evlâdım bana su getir” veyahut “Ya tabib yani ey doktor bana ilaç ver.” ifâdeleri dahi şirk olur. Dolayısıyla herhangi bir varlıktan bir şey dilemenin şirk olduğunu kabul etmek icâb eder. Çünkü âyet umuma bakar, “Yalnız peygamberlerden, ölenlerden bir şey dilenmez. Ancak canlılardan bir şey dilenir.” diye bir ayırım yapmamaktadır. Bilindiği gibi herhangi bir insandan maddî menfaat gibi bir şey istemenin, doktordan tedavi ve ilaç beklemenin, şirk olduğunu akl-ı selim sahibi hiçbir insan düşünemez.

Zirâ biz biliyoruz ki; yardım alanlardan sorsak: “Bu yardım, yardım edenlerin asıl malı mıdır yoksa Allah’ın bir ihsânı mıdır?” Elbette Allah’ın ihsânı olduğunu söyleyeceklerdir. Yoksa o yardımın asıl

¹³³ El-İshâm bi Beyâni Menhec İbn Hazm fî Ta’lîl-i-Ahbâr, s. 59.

sahibinin, yardım edenler olduğuna inanılırsa, şirk olur. Aynen öyle de peygamberlerden, ölmüş evliyâlardan ve Allah katında makbul olduğuna inandıklarımızdan yardım dilemenin, yaşayan insanlardan yardım dilemekten hiçbir farkı yoktur.

Hem biz Müslümanlar hüsn-ü zanla memuruz. Bu şekilde ister hayatta olanlardan ister vefât edenlerden olsun, yardım dileyenler hakkında, o kişileri vesîle yaptıklarını düşünmek bize düşer. Onlar için su-i zanda bulunmak câiz değildir. Eğer bu su-i zannı yapıyorsak, o zaman o yardım dileyenlerden sormamız icâb eder: “Siz bu yardımı o sebeplerin asıl malı mı, yoksa onları vesîle olarak mı kabul ediyorsunuz? Eğer onlar: “Biz bu yardımı o vesîlelerin asıl malı olduğunu kabul ediyoruz.” derlerse, o zaman onlara: “Şirke girdiniz.” diyebiliriz. Eğer “Biz onları vesîle kabul ediyoruz.” derlerse zâten problem yoktur.

Asıl problem “Yardım yalnız Cenâb-ı Hak’tan dilenir. Başkasından dilemek şirktir.” iddiâsıdır. Zirâ böyle inanan bir insan, başkasından yardım dilerse, dünyevî bir ihtiyaç bile olsa, şirke düşer. Çünkü, Cenâb-ı Hak kişinin i’tikâdına göre muâmele eder. Mesela, Hanbelî mezhebine göre “Namazı terk eden kâfir olur.” i’tikâdı esastır. O mezhebe mensub olan bir insan, namazı terk ederse, kâfir olarak muâmele görür. Fakat diğer üç mezhebe göre de namazı terk etmek günâh-ı kebâir olarak kabul edildiğinden, o mezheb mensublarının namazı terk etmeleri onları günâhkâr eder. Ve Cenâb-ı Hak onlara küfür muâmelesini yapmaz. Demek her mükellef, i’tikâdına göre muâmele görecektir.

Bu hususta başımdan geçen bir hakîkati de anlatmadan geçemeyeceğim. Medine-i Münevvere’de sahibinin üzerine salât ü selâmlar olsun, birisi ile karşılaştım. Şöyle dedi:

- Türkiye’ye gittim. Câmileri mescidleri gâyet muhteşem gördüm. Maalesef o yerlerdeki cemâati şirk içinde buldum. Çünkü câmilerin duvarlarına “Ya Rasûlallah, Ya Bilal-i Habeşî” gibi yazılar yazılmış. Başkalarından meded istemek şirktir.

Ben de ona hitâben:

- Senin kaldıramayacağın bir yükün olsa, o yükü kaldırmak için benden yardım istmez misin? dedim.
- Evet, isterim, dedi.
- Pekâlâ, sana yaptığım yardımın asıl sahibi ben miyim? Yoksa Cenâb-ı Hak mıdır?
- O yardımın asıl sahibi sensin, diye cevap verdi. Ben de:
- İşte şimdi müşrik oldun. Kelime-i şehâdet getir. Tecdîd-i îmân et. dedim. Şirkten çok korkan o zât hemen kelime-i şehâdet getirdi. Ona dedim ki:
- Biz Ehl-i sünnet ve’l-cemâat olarak varlıklardan bir şey dilesek bile, yine o yardımın asıl sahibinin Allah olduğuna inanıyoruz. Hatta peygamberlerden gelen îmân ve hidâyet; evliyâlardan gelen feyiz ve bereket, âlimlerden gelen ilim ve ma’rifetin Cenâb-ı Hak’tan geldiğine, onların ise birer vesîle olduğuna inanırız, tarzında konuştum.

O zât ehl-i insaf olduğundan:

— Gerçekten sizin akideniz doğru imiş. Tevhîd-i İlâhî ancak bu şekilde olur, diyerek kabul etti.

Yine buna benzer “Yağmur yağdı.”, “Bahar geldi.”, “Kış gitti.” gibi tâbirlerle: yağma, gelme ve gitme fiillerini; yağmura, bahara ve kışa nisbet ediyoruz. Hâlbuki bu fiillerin asıl sahibi Allah’tır. Ancak mecâzî olarak bu fiiller, o varlıklara nispet edilir. Gerçekten asıl malları olarak bu fiiller, onlara nispet edildiği takdirde, şirk olur. Ama bunu söyleyen mü’minlerin hiçbirinin, şirk olarak bu fiilleri o varlıklara verdiklerini düşünemeyiz.

Bilindiği gibi “Şekk ile yakîn zâil olmaz.” Yani bir mes’ele hakkındaki şüphe, o mes’elenin kesin olduğuna dâir bilgimize, zarar vermez, kaidesine binâen bir mü’minin, başkasından yardım istemesi, su-i zanlı insanların yanında onun îmânına şüphe getirse bile kelime-i şehâdet getirmesi, ibâdet yapması ve sorduğumuzda, o yardımın asıl sahibi Cenâb-ı Hak olduğunu kabul etmesi, îmânının var olduğunu kesin olarak ispat eder. Öyleyse o şüphe bu yakîni olan îmânı izâle edemez.

Kabul edilen bir kaidedir ki: لَا عِبْرَةَ لِلْإِخْتِمَالِ الْغَيْرِ النَّاشِئِ عَنْ دَلِيلٍ Yani, “Bir delilden neşet etmeyen şüphenin bir önemi yoktur.”

Hem bir kısım mü’minler “Peygamberlerden ve evliyâlardan Allah katında bize şefâatçi olsunlar diye yardım bekliyoruz.” dediklerinde, bazı cesâretli zâhirperest insanlar: “Müşrikler de ‘putlar bizi Allah’a yakınlaştırıyor’ diye tapıyorlardı. Sizin onlardan ne farkınız var.” derler.

Hatta bir mecliste “Ya Şeyh Abdülkâdir Geylânî” ifâdesi gibi bir ifâde kullanan zâta, bir başkası: “Allah’tan başkasından yardım dilenmez, sen müşrik oldun.” dedi. Ona: “Bu zât Şeyh Abülkâdir Geylânî’yi şefâatçi yapmak gâyesiyle bunu söylüyor.” dedim. O da: “Müşrikler de ‘putlar bizi Allah’a yakınlaştırıyor’ diye tapıyorlardı.” dedi. Ona vesîlenin tapmak

gibi şirk olmadığını, onu şirk kabul edenin kendisi şirke düştüğünü söyleyince pişman oldu. Hakikatin böyle olduğunu bilmediğinden bunu söylediğini itiraf etti.

Maalesef bu düşüncede olanlar, böyle fâsid ve yanlış bir kıyas ile mü'minleri şirkle itham ediyorlar. Hâlbuki Kur'ân-ı Azimüşşan:

وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ

“O’na yaklaşılmaya vesîle arayın.”¹³⁴ emrettiği gibi

وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا

“Ve Allah’a ibâdet edin, hem O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın”¹³⁵ diyerek başkasına tapmayı şirk olarak yasaklar. Cenâb-ı Hak, biz ehl-i îmânı böyle bir hataya düşmekten muhâfaza eylesin.

Bu husus Riyazü’s-Sâlihîn kitabında şöyle açıklanmıştır:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا قَالَ الرَّجُلُ لِأَخِيهِ: يَا كَافِرُ، فَقَدْ بَاءَ بِهَا أَحَدَهُمَا، فَإِنْ كَانَ كَمَا قَالَ وَإِلَّا رَجَعَتْ عَلَيْهِ»

Rasûlullah (asm) şöyle buyurdu: “Bir adam din kardeşine, ey kâfir derse, bu söz ikisinden birine döner. Eğer böyle denilen kişi söylenildiği gibi ise söz doğrudur; yerini bulmuş olur. Aksi takdirde bu söz söyleyene geri döner.”¹³⁶

¹³⁴ Maide Suresi, 35. âyet.

¹³⁵ Nisa Suresi, 36. âyet.

¹³⁶ İmam Nevevî, Riyâzûs-Sâlihîn, s. 465, Hadîs No: 1732.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ دَعَا رَجُلًا بِالْكَفْرِ ، أَوْ قَالَ : عَدُوَّ اللَّهِ ،
وَلَيْسَ كَذَلِكَ إِلَّا حَارَ عَلَيْهِ»

Rasûlullah (asm) şöyle buyurdu: “Kim bir adamı ‘ey kâfir’ diye çağırır veya ona ‘ey Allah’ın düşmanı’ derse, o adam da böyle değilse bu söz, söyleyenin kendisine döner.”¹³⁷

“Bir Müslümana kâfir demek yasaklanmış olup böyle bir sözü söylemek câiz olmadığı gibi bu şekilde inanmak en büyük günâhlardan sayılır. Bu sebeple ülema bu hadîsi müşkil, anlaşılması ve bazı rivâyetlerle uzlaştırılması zor hadîslerden sayar.

Çünkü büyük günâh işleyen insan veya öldüren veyahut zinâ yapan kimse bile kâfir sayılmaz. İslâm dinini kabul etmeyen, bâtlı sayan ve dalâlet ehlinde olanlar dışında Müslüman olduğunu söyleyen hiç kimse kâfir olarak nitelendirilmez. Bu sebeple hadîsin ifâde ettiği ma’nâ, din kardeşine kâfir demeyi helâl sayan kimse olarak yorumlanmıştır. Çünkü bir Müslümana kâfir demeyi câiz gören, kendisi küfre düşmüş olur. Daha insafî bir yaklaşım ise din kardeşine isnad ettiği noksanlık ve ona kâfir demenin günâhı kendisine döner, şeklindedir.

Günümüz Müslümanlarının bir kısmında da gördüğümüz gibi, tarih boyunca Müslüman kişileri tekfire meraklı olan ve bu sorumsuzlukları yüzünden toplumda birlik ve beraberliğin, kardeşlik ve dostluğun yaygınlaşmasını engelleyen, bu bilgisizlikleri ve kindarlıkları sebebiyle İslâm düşmanlarına hizmet ettiklerinin farkında olmayan bir kısım Müslümanlar var ola gelmiştir.

¹³⁷ A.g.e. Hadîs No: 1733.

Çünkü Müslüman bir insana kâfir demek, o kişiyi İslâm toplumundan dışlamak anlamına gelir. Kendisine böyle bir söz söylenen kişi, bu sebeple Müslümanlardan uzaklaşıp kâfir sayılan insanlara yaklaşabilir. Ve aynı zamanda kendisi de küfür isnad ettiği kişiden uzaklaşıp birlik ve beraberliği bozar. Bütün bunlara vesîle olan insan da büyük vebâle girmiş olur. Müslümanın vazifesi, Müslümanım diyen bir insanı dışlamak değil, hata ve günâhı varsa onu kardeşçe ve İslâm âdâbına uygun bir tarzda uyarmak, hata ve günâhlarından kurtulmasına vesîle olmaktır. İşte Peygamber Efendimiz (asm)’in bu hadîsiyle bizden istediği hassasiyet, Müslüman bir kimseye asla kâfir denmemesi, kendine kâfir denilen kimse gerçekten kâfir değilse, o sözün kendisine geri döneceğini bilmesidir.”

Maalesef Müslümanların birbirlerini itham etmesinin ne kadar zararlı olduğunu gösteren şöyle bir hadîse yaşadım. Biz altı-yedi kişi umreye gitmiştik. Kadir Gecesi’nde Mescid-i Haram’ın üçüncü katında ibâdet ile meşguldük. Kadı ve muallim olan bir grup yanımıza geldiler. Onlardan birisi Hizb’ül Hakâiki’n-Nûriye’yi (Büyük Cevşen’i) eline aldı. Son tarafında Bediüzzaman Hazretleri’nin “Ya Rab! Şeyh Abdülkâdir Geylânî (Kuddise Sırruhu)’nin yalvarmasıyla sana yalvarıyorum.” cümlesini okudu. Bize dedi ki: “Siz buna inanıyor musunuz?” “Evet.” dedik, “Bu şirktir.” dedi. Ona cevaben “Bu gece Kadir Gecesi’dir. Harem-i Şerîf’te en az üç buçuk dört milyon cemâat var. İmam Efendi duâsında: “Ya Rab! Peygamberimiz (asm)’in ve sâlih kullarının Sen’den istediklerini biz de Sen’den istiyoruz.” dedi. Bütün cemâat de, “Âmîn.” dedi. Bediüzzaman Hazretleri’nin söylediği ile imamın duâsı arasında hiçbir fark yoktur. Eğer bunu şirk kabul ederseniz, sizler de dâhil olmak üzere bütün bu cemâat imamla beraber şirke girmiş olur.” dedim. İmâmın niyeti ile bizim niyetimizin farklı olduğunu söyledi. “Şeriat zâhire göre hükmeder. Aynı

zamanda niyetimizin farklı olmadığını söylüyoruz. Neye binâen böyle hükmediyorsunuz?” dedim. Ve kendilerine “Kardeşlerim, âlem-i İslâm’ın bölünüp parçalanmasından dolayı görüyorsunuz her yerde Müslümanlar eziliyor. Müslümanlara saldıran düşmanlara karşı birbirimizin kusurunu görüp uğraşmak, düşmanlara yardım hükmüne geçer. Bunu yapmayalım. İttifak edelim.” dedim. Onlar da, “Zâten siz kâfirsiniz onun için sizinle uğraşıyoruz.” dediler. Kendime hâkim olamayacak hâle geldim. Ve onlara dedim ki: “Sizlerin Müslümanlara musallat olmanız, cehennem azabına ihtiyaç bırakmıyor.” hâlet-i ruhiyemin çok değiştiğini ve bir sıkıntının olacağını anlayınca etrafımızdan dağıldılar. İşte neden biz Müslümanların böyle perişan hâle düştüğünü, bu hadîse vesîlesiyle daha iyi anlamak mümkündür.

Şunu da bilmeliyiz ki, gâyemiz bu gibi mes’elelerde ifrât ve tefrîten kurtulmaktır. Zirâ bir kısım câhiller, makbul zâtlara ma’nâ-yı ismiyle bakıyor; yani o makbul insanları, zâtları hesabına taparcasına takdis ederek ifrâta kaçıyorlar. Bir kısım zâhirperest insanlar ise, “Cenâb-ı Hak’tan başkasından bir şey dilemek şîrktir.” diyerek o vesîlelere mecaz veya vesîlelik noktasında bile onlara bir şey nisbet etmeyi reddederler. Ehl-i sünnet ve’l-cemâat ise ifrât ve tefrîten sakınarak esbab ve vesîlelere ma’nâ-yı harfî ile bakar. Onların vesîle oldukları neticelere menba’ ve kaynak olmadıklarını kabul eder. Ancak o neticeleri mecaz veya sebep olma noktasında bu vesîlelere nisbet ederler.

Vesîle konusunda, Şâfiî mezhebinde en muteber kabul edilen meşhur ibni Hacer fıkıh kitabının sahibi olan ibni Hacer el-Heytemî’nin fetvâsı ve görüşü şu şekildedir: “Selef-i Sâlihîn denilen peygamberlerin, evliyâların

ve o yolda gidenlerin sîret ve yaşantıları, Peygamberimiz (asm)’i vesîle yapmayı ispat eder:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: لَمَّا افْتَرَفَ آدَمُ الْخُطِيئَةَ، قَالَ: يَا رَبِّ،
أَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ لَمَّا غَفَرْتَ لِي، فَقَالَ اللَّهُ: يَا آدَمُ، وَكَيْفَ عَرَفْتَ مُحَمَّدًا وَلَمْ أَخْلُقْهُ؟
قَالَ: يَا رَبِّ، لِأَنَّكَ لَمَّا خَلَقْتَنِي بِيَدِكَ وَنَفَخْتَ فِي مِنْ رُوحِكَ رَفَعْتَ رَأْسِي فَرَأَيْتُ
عَلَى قَوَائِمِ الْعَرْشِ مَكْتُوبًا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ، فَعَلِمْتُ أَنَّكَ لَمْ تَضِفْ إِلَيَّ
اسْمِكَ إِلَّا أَحَبَّ الْخَلْقِ إِلَيْكَ، فَقَالَ اللَّهُ: صَدَقْتَ يَا آدَمُ، إِنَّهُ لِأَحَبُّ الْخَلْقِ إِلَيَّ ادْعُنِي
بِحَقِّهِ، فَقَدْ غَفَرْتُ لَكَ وَلَوْلَا مُحَمَّدٌ مَا خَلَقْتُكَ، هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ لِإِسْنَادِ

“Hâkim’in Müstedrek hadîs kitabında rivâyet ederek sahih dediği ve Taberânî, Ebû Nuaym, Beyhakî ve İbni Asâkîr’de rivâyet edilen bir hadîs-i şerifte Peygamberimiz, ‘Âdem (as) o bilinen hatayı işleyince dedi ki: ‘Ya Rab! Muhammed (asm) hakkına beni affeyle.’ Cenâb-ı Hak hemen buyurdu ki: ‘Ben onu daha yaratmadığım hâlde sen Muhammed (asm)’i nasıl tanıdın?’ Âdem (as) dedi ki: ‘Ya Rab, Sen kudretinle beni yarattığında, mahlûkun olan ruhu bana üflediğinde, başımı kaldırdım.

Arşın sütunlarında ‘لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ’ yazılı gördüm. Hemen

anladım ki, isminin yanına mahlûkatın içinde ancak en sevdiğinin ismini yazarsın.’ Cenâb-ı Hak buyurdu ki: ‘Doğru söyledin ya Âdem! Şüphesiz bütün yarattıklarım içinde en sevdiğim odur. Eğer onun hakkına benden affını istiyorsan seni affettim. Eğer Muhammed (asm) olmasaydı. Seni yaratmazdım.”¹³⁸

¹³⁸ İmam Nevevî, Menasikü'l-Hacc, s. 452./ Celaledin Suyutî, Ed-Dürri'l-Mensur Fi't-Tefsîri'l-Me'sur, C 1, s. 142.

Bu hadîste de görüldüğü gibi Peygamberimiz (asm) daha yaratılmadan Âdem (as), kendi affına vesîle yaptığı hâlde Peygamberimiz (asm) yaratılıp âhirete gittikten sonra, bizim gibi hatalılar için onu vesîle yapmak ne derece ma’kul ve münâsîp olduğu anlaşılmaz mı?

Hem Nesâî’nin rivâyet ettiği ve Tirmizî’nin de sahih kabul ettiği (yukarıda da geçen bir) bir hadîs-i şerîfte: “Gözleri görmediği için sıkıntıda olan bir adam Peygamberimiz (asm)’e gelerek der ki: ‘Sıhhat ve âfiyetim için bana duâ et.’ Peygamberimiz (asm) ‘İstersen duâ edeyim, istersen sabret. Fakat sabretmen senin için daha hayırlıdır.’ O adam: ‘Bana duâ et’ dedi. Peygamberimiz (asm) ona buyurdu ki: ‘Git güzelce bir abdest al. İki rek’at namaz kıl. Ondan sonra şu duâyı yap, Ya Rab! Rahmet Nebîsi olan Sen’in Peygamberin Muhammed (asm) ile Sana yöneliyorum ve Sen’den istiyorum. Ya Muhammed! Bu ihtiyacım için şüphesiz ki seninle Rabbime yöneliyorum. Tâ ki o ihtiyacımı gidersin. Ya Rab! Muhammed (asm)’i benim için şefâatçi kıl.” Bu hadîs-i şerîfi Beyhakî de sahih olarak rivâyet eder ve şunu da ekler, “O âmâ adam gören birisi olarak kalktı.” Taberânî de güzel bir senet ile şöyle rivâyet eder, “Peygamberimiz (asm), ‘Nebin hakkına ve benden önceki peygamberler hakkına’ diye duâ ederdi.”

Peygamberimiz (asm)’i veya diğer peygamberleri (as) vesîle yapmak, istiğase denilen yardım dilemek, şefâatçi yapmak ve onlarla teveccüh etmenin arasında bir fark yoktur. İmam Sübkî’nin de muvâfık gördüğü gibi, evliyâlar da peygamberler gibidir. Çünkü sâlih amelleri vesîle yapmanın câiz olduğu rivâyetlerde vardır. Hâlbuki o ameller, arızî olup maddî vücutları olmayan sonradan yapılan şeylerdir. Bunlar vesîle yapılıyorsa elbette zâtî olan, vücutları bulunanları vesîle yapmak daha münâsîptir.

Hem Hz. Ömer (ra), Hz. Abbâs (ra)’ı yağmura vesîle yaptığı hâlde Ashâb-ı Kirâm’dan hiçbir kimse itiraz etmemiştir. Hem Peygamberimiz (asm)’i vesîle yapmak, ondan duâ talep etmek ma’nâsına da gelir. Zira o kabrinde hayydır. Kendisinden bir şey isteyen ne istediğini bilir. Çünkü uzun ve sahih bir hâdisede geçtiği üzere, Hz. Ömer (ra) zamanında, insanlara kıtlık musallat olur. Bir adam Peygamberimiz (asm)’in kabrine gelir. ‘Ey Allah’ın Rasûlü! Ümmetin için yağmur dile. Geceleyin rüyasında Peygamberimiz (asm) ona, ‘Allah sizlere yağmur verecek der.’ Ve gerçekten de öyle olur.’¹³⁹

Vesîle mes’elesinde imam Sübkî de şunu ifade eder: “Allah katında Peygamberimiz (asm)’i vesîle yapmak, onunla yardım dilemek ve onu şefâatçi yapmak güzeldir. İbni Teymiye’ye gelinceye kadar Selef-i Sâlihîn’den ve hâleften hiçbir âlim itiraz edip bunu inkâr etmemiştir. O doğru yoldan ayrılarak bunu inkâr etti. Kendisinden evvel hiçbir âlimin söylemediği bu bid’ayı ortaya attı. Müslümanlar arasında ibretlik bir örnek oldu. ¹⁴⁰ ” yine kendi fikrimizi karıştırmadan İbni Teymiye hakkındaki şu görüşü de alıyoruz.

İbni Hacer-i Mekkeî Heytemî diyor ki, İbni Teymiye’nin Peygamberimiz (sav)’in kabrinin ziyâretini inkâr etmesi seni aldatmasın. Kâdî’l-Kudât (Kadıların Kadısı) El İz-binül Cemâ’a’nın dediği gibi “Şüphesiz İbni Teymiye Allah (cc)’in dalâlete götürdüğü bir kuldur.” İmam Sübkî, Şifa-üs-Sikam fi Ziyâreti-Hayri’l-Enam isimli kitabında geniş bir şekilde onu reddetmiştir. İbni Hacer diyor ki; “Peygamberimiz (sav)’in hukukuna girmesi çok şaşılacak acayip bir şey değildir. Şüphesiz o, Cenâb-ı Hakk’ın

¹³⁹ İmam Nevevî, Menasikü’l-Hacc, s. 452.

¹⁴⁰ Abdurrauf el-Münavî, Feyzü’l-Kadir, C 2, s. 135.

hukukuna da girmiştir.” ve şöyle demiştir: “Muhakkak ki Allah için yön, el, ayak, göz vardır demekle a’zâ ve kemikler gibi birçok çirkinlikleri Allah (cc)’a nispet etmiştir. Hâlbuki Cenâb-ı Hak zâlimlerin ve inkârcıların dediklerinden münezzehtir ve büyük bir derecede yücedir. İbni Hacer der ki: “Kesinlikle âlimlerin çoğu İbni Teymiye’yi tekfir etmiştir. Allah (cc) adâleti ile ona muâmele etsin. Ve parlak şerîata olan iftirasında ona yardım ederek ona tâbi olanları rezil eylesin.”¹⁴¹

Maalesef lüb ile kabuğu, ma’nâ ile maddeyi birbirinden ayırmayan bir kısım insanlar, ölümden sonraki hayatı çok basit düşünerek onlardan herhangi bir menfaatin veya zararın gelmediğini iddiâ ederler. Ma’nânın ve âlem-i gaybın esas olduğunu, maddenin ve âlem-i şehâdetin buna nispeten basit bir kabuk olduğunu düşünmüyorlar. Hâlbuki nasıl ki kelimenin kıymeti ve değeri ma’nâsına göredir; Cesedin de kıymet ve değeri ruh ile dir. Cesed, ruh ile kâimdir yani varlıkta durur. Ruh çıkınca ceset yıkılmaya ve dağılmaya mahkûmdur. Aynen öyle de şu dünyanın ve âlem-i şehâdetin kıymeti ve değeri âhirete, âlem-i gayba ve âlem-i ma’nâyâ göredir. Birisinin dünyası ki, cenneti kendisine kazandırmıyorsa ve Cenâb-ı Hakk’ın rızasına ve cemâline vesîle olmuyorsa, o dünyanın beş kuruş kadar kıymeti ve değeri olmaz. O kişinin ölümü ile birlikte dünyası da başına yıkılmış olur. Ancak günâhını ve mes’ûliyetini o kişinin boynuna takarak ondan ayrılır.

Âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîflerden de anlaşıldığı gibi bütün ehl-i tahkik olan araştırmacıların ittifak ile kabul ettikleri şudur: Dünyanın bin sene mes’ûdâne hayatı cennetin bir saatine mukâbil gelmediği gibi cennetin de bin sene hayatı Cemâlullah’ı görmenin bir saatine mukâbil gelmez.

¹⁴¹ İbn-i Hacer-i Mekki Heytemî, Ala Şerhi’l-İzâhi Fi Manasiki’l-Hacc, s. 442, 443.

Bediüzzaman Hazretleri'nin de ifâde ettiği gibi maddî vücut ile âlem-i şehâdet; âlem-i ma'nâ ile âlem-i gaybın üzerinde tenteneli bir perdedir. Hakikat ve asıl olanı o perdenin arkasında bulunanlardır. Evet her şey mükemmele doğru gidiyor. Nasıl ki anne rahminde yaşayan bir çocuk oradan ayrılırken yok olmuyor. Belki bir saati o anne rahminde bin sene yaşamaktan daha üstün olan dünya hayatına kavuşuyor. Öyle de o insan, dünyadan ayrılırken de yok olmuyor. Belki bir saati, yaşadığı dünya hayatının bin senesinden üstün olan âhiret hayatına kavuşuyor. Zâten her şeyin mükemmele doğru gitmesi âlemde cârî olan İlâhî bir kanundur. Bütün bu açıklamalardan da anlaşıldığı gibi ölüp bu dünyadan ayrılmak; hiçliğe, yokluğa gitmekten ibâret değildir. Belki daha mükemmel olan berzah hayatına, daha güzel olan cennete ve bekâya ve bütün saâdetlerin esâsı ve temeli olan Cenâb-ı Hakk'a kavuşmak Cemalullah'ı görmektir.

Netice olarak herhangi bir mes'elede ümmetin makbulü olan bir müctehîdin ictihâdına uymak bizleri inşaallah kurtarır. Hâlbuki bu mes'elede birçok müctehîdin âyet ve hadîslere istinâden yaptıkları ictihâd ve ittifak, onları taklid edenlerin kurtulmalarına yeterli bir sebeptir. Maalesef, ictihâd edecek seviyede âlimlerin nâdir bulunduğu böyle bir zamanda, taklidi kabul etmeyip herkesi ictihâda zorlamak bir musibet olduğu gibi hakkıyla dinini yaşamayıp bir kısım âfâkî malumat ile de Selef-i Sâlihîn'den hiç kimseyi beğenmeyip ictihâda yeltenenlerin çoğalması da başka bir belâdır.

Rabbimize malumdur ki, bütün bu yazıdan maksat, başkalarını tenkid etmek veya ihtilaf çıkartmak değildir. Ancak haksız olarak ihtilaf vesîlesi olabilecek bir kısım itirazlara, aklî ve naklî olan açıklamalarla ihtilafı giderecek cevaplar vermek ve insafın uyanmasına vesîle olmakla ifrât ve

tefrîte düşmekten kurtulmaktır. Bu yaptığımız izahta tevessül meselesi ayetlerle sabit olduğu için o ayetlerin izahı mahiyetinde olan aynı hakikati zikreden hadisleri de getirmiş olduk. Bu hadislerden bir kısmı zayıftır denilerek bu hakikate itiraz edilmez. Özellikle bu hususa dikkat etmek gerekir.

RİSÂLE-İ NUR IŞIĞINDA MİLLİYETÇİLİK

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ
لِتَعَارَفُوا

Yani, “Birbirinizi tanımanız (ve sosyal hayata âit olan ilişkilerinizi bilmeniz) için sizi tâife tâife, millet millet, kabile kabile yarattım.”¹⁴²

لِتَعَارَفُوا مُنَاسَبَاتِ الْحَيَاةِ الْإِجْتِمَاعِيَّةِ فَتَعَاوَنُوا عَلَيْهَا لَا تَتَّكِرُوا فَنَخَاصِمُوا

Yoksa birbirinizi inkâr edip yabancı gibi bakmanız ve düşmanlık etmeniz için sizi kabile kabile yaratmadım. Bu âyet-i kerîmenin ifâde ettiği tanışma ve yardımlaşma düstûrunu, Risâle-i Nûrlardaki açıklamalara göre şöyle ifâde edebiliriz:

Nasıl ki bir ordu kolordulara, tümenlere, tugaylara, alaylara, taburlara, bölüklere, takımlara, mangalara ayrılır. Tâ ki her askerin ayrı ayrı ve birçok ilişkileri ve o ilişkilere göre görevleri tanınsın ve bilinsin. Ve o ordunun fertleri yardımlaşma düstûruyla devlet ve millet için gerçek bir vazifeyi yerine getirsin. Bu sayede toplum hayatı düşmanın saldırısından kurtulsun. Yoksa ordunun böylece kısımlara ayrılması, bir bölüğün diğer

¹⁴² Hucurât Suresi, 13. âyet.

bir bölüğe karşı rekâbet etmesi ve bir taburun diğer bir tabura düşmanlık etmesi için değildir.

Aynen bunun gibi İslâmi toplum, milletlere ve kabilelere ayrılmış büyük bir ordudur. O orduyu birbirine bağlayan birlik ve beraberliklerini oluşturan birçok bağlar vardır. Öyleyse ey Müslümanlar; Hâlıkınız bir, Mâlikiniz bir, Mabudunuz bir, Râzıkınız bir... Bir bir, bine kadar bir bir. Hem Peygamberiniz (asm) bir, dininiz bir, kıbleniz bir... Bir bir, yüze kadar bir bir. Sonra köyünüz bir, devletiniz bir, memleketiniz bir... Ona kadar bir bir. Bu kadar bir birler vahdet ve tevhidi, birlik ve beraberliği, vifak ve ittifakı uyum içinde kaynaşmayı muhabbet ve uhuvveti kardeşliği iktiza ettiği ve kâinatı ve küreleri birbirine bağlayacak manevî zincirler bulundukları hâlde; şikak ve nifaka, bölünüp parçalanmaya kin ve adâvete sebebiyet veren örümcek ağı gibi ehemmiyetsiz ve sebatsız devam etmeyen şeyleri tercih edip mü'mine karşı hakikî adâvet etmek ve kin bağlamak; ne kadar o rabita-i vahdete birlik bağlarına bir hürmetsizlik ve o esbab-ı muhabbete sevginin sebeplerine karşı bir istihfaf, onları hafife almak ve o münasebat-ı uhuvvete kardeşlik bağlarına karşı ne derece bir zulüm ve i'tisaf onları hiçe saymak olduğunu kalbin ölmemiş ise aklın sönmemiş ise anlarsın!¹⁴³

İşte bu kadar ortak noktaları oluşturan birlik bağları, mü'minler arasındaki kardeşliği, muhabbeti ve birliği gerektirir. Demek Müslümanların kabile ve taifelere ayrılmaları, yukarıdaki âyetin ilan ettiği gibi tanışmak ve yardımlaşmak içindir. Birbirini inkâr etmek ve birbirine düşman olmak için değildir.

¹⁴³ Bediüzzaman, Mektubat 1, s. 110.

Evet, ihtilaf ve düşmanlığı netice veren çakıl taşları gibi ehemmiyetsiz sebeplere binâen, mü'minler arasındaki muhabbeti, birlik ve beraberliği ve din kardeşliğini bozmak, bütün bu birlik bağlarını hiçe saymaktır. Aynı zamanda ehemmiyetsiz olan sebepleri îmân ve İslâmiyet gibi birlik ve beraberliği gerektiren sebeplerden üstün tutarak o bağlara karşı bir hürmetsizlik ve isyan etmektir.

Maalesef bu zamanda milliyetçilik fikri çok ileri gitmiş. Özellikle aldatıcı Avrupa zâlimleri bu fikri Müslümanlar arasında menfî ve zararlı bir şekilde çokça uyandırıyorlar. Tâ ki Müslümanları parçalayıp yutsunlar. Tarihte bunun çok örnekleri olmakla beraber, hâlihâzırda içler acısı bir durumda bulunan Irak ve Suriye gibi devletler, insanlığını kaybetmeyenler için çok ibret verici bir örnektir. Onlar aralarındaki sinek ısırması sayılabilecek sıkıntıdan kaçarak düşmanları ülkelerine davet etmekle yılanların ve ejderhâların ağızına hem kendilerini hem milletlerini attılar. Düşmanlarının bile yapmayacağı kötülüğü kendilerine yaptılar. Bu noktada düşmanların oyununa gelmemek için Müslümanlar olarak çok dikkat etmemiz gerektiğine inanıyorum.

Milliyetçilik fikri iki kısma ayrılmaktadır. Birincisi, İslâmiyet'in kabul etmediği ırkçılıktan ibâret olan menfî milliyetçiliktir. Bu kısım uğursuz ve zararlıdır. Başkasını yutmakla beslenip kuvvet alır. Diğer milletlere düşmanlık ederek hayatını devam ettirir. Uyanık davranır. Böylesine bir milliyetçilik ihtilafa ve karışıklığa sebep olur. Onun içindir ki, hadîs-i şeriflerde ferman edilmiş ki,

الْإِسْلَامِيَّةُ جَبَّتِ الْعَصِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةَ

Yani “İslâmiyet kendinden önceki câhiliye denilen şîrk ve küfür dönemine ait ırkçılığı kökünden kesip atmıştır.”¹⁴⁴

وَعَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَيْسَ مِنَّا مَنْ دَعَا إِلَى عَصِيَّةٍ ، وَلَيْسَ مِنَّا مَنْ قَاتَلَ عَلَى عَصِيَّةٍ ، وَلَيْسَ مِنَّا مَنْ مَاتَ عَلَى عَصِيَّةٍ

“İrkçılığa davet eden bizden değildir. İrkçılık üzere savaşıyan bizden değildir. İrkçılık üzere ölen bizden değildir.”¹⁴⁵

Âlimler bu hadis-i şerîflerde geçen “İrkçılık yapan bizden değildir” ifadesini şöyle îzâh etmişler: “Buradaki ırkçılıktan maksat kişinin kavmine ister haklı ister haksız olsun, yardım etmesidir. Haksızlık noktasında yardım etmek haram olduğundan, eğer o haramı helal kabul ederek ırkçılık yaparsa dinden çıkar. Yoksa ırkçılığın haram olduğunu kabul ederek bile onu yaparsa günâh-ı kebâiri işler. Kâmil bir mü’min olarak Peygamberimiz (sav)’in yolundan hakkıyla gitmemiş olur.” demişlerdir.

Kur’ân-ı Kerîm’de ferman edilmiş ki,

إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحُمَةَ الْجَاهِلِيَّةَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالزَّمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا

“Kâfirler, kalplerine câhiliyet taassubundan (menfî milliyetçilikten) ibâret olan o gayreti yerleştirdiklerinde, Allah, Rasûlünün ve mü’minlerin

¹⁴⁴ İbn Hacer el-Askalânî, Fethu'l-Bari Şerh-i Sahih-i Buhari, Kitâbu İstîtâbeti'l-Mürteddîn Ve'l-Muânidîn ve Kitâlihîm, C 12, s.333. Bu arabî ibare, hadis-i şerîflerden iktibas edilmiştir, bu ma'nâyı te'yid eden vedâ

hutbesinde geçen bir cümle (وإن مآثر الجاهلية موضوعة) Ashâbım! Dikkat ediniz, câhiliyeden kalma bütün

âdetler kaldırılmıştır.)

¹⁴⁵ Sünen-i Ebu Davud, C 5, s. 214, Hadîs No: 5121.

üzerine (kalplere huzur veren) sükûnet ve emniyetini indirdi ve onları takvâ sözüne (kelime-i şehâdete) bağlı kıldı. Zâten onlar buna çok lââyık ve ehil kimselerdi. Allah ise her şeyi hakkıyla bilendir.”¹⁴⁶

İşte yukarıda geçen hadis-i şerifler ile âyet-i kerîme, kesin bir şekilde menfî milliyeti ve ırkçılık fikrini açıkça reddeder, kabul etmez. Çünkü ikinci kısım kabul edilen İslâm milliyeti ona ihtiyaç bırakmıyor.

Evet, hangi ırk var ki, bir buçuk milyar ferdi bulunsun? Ve o ırkçılık fikri, sahibine İslâmiyet yerine, bu kadar insanların ebedî kardeşliğini kazandırır?

Bir zaman tıp fakültesinde okuyan Ali isminde bir kardeşimiz, arkadaşlarıyla birlikte bize misâfir olarak geldi. Sohbet esnasında:

“Ağabey ben süper bir milliyetçiyim. Ona göre konuşup sohbet edelim.” dedi.

Mert konuşmasından dolayı kendisini takdir ederek:

“Dine, vatana ve millete düşman birisi de olabilirdin. Allah’a şükür ki böyle birisi değilsin.” dedim. Sohbetimize devam ederken dedim ki:

“Ali kardeş, pazarcılık yapan bir ticaret erbâbını düşünelim. Aynı günde iki semtte pazar var. O pazarcı, ikisinden birisine gitmek mecburiyetindedir. Birisine gitse günde ancak 300 lira kazanabilecek. Diğerine gitse bin beş yüz lira kazanacaktır. İkisinden birisini tercih etmeye mecburdur. Sen o pazarcının yerinde olsan ne yaparsın?” dedi ki: “Ağabey akıl var mantık var. Elbette bin beş yüz lira kâr getiren pazar tercih edilir.” ben de:

¹⁴⁶ Fetih Suresi, 26. âyet.

“Gerçekten akıllı başında olan bir kimse 300 lira kârı, bin beş yüz liraya hiç tercih eder mi? dedim.

“Hayır, asla etmez.” dedi.

“Acaba dünyada safkan Türk olarak kaç milyon insan vardır?” dedim. O da:

“300 milyon civarında vardır.”

“Pekâlâ, dünyada ne kadar Müslüman bulunur?” dedim.

“Türklerin de içinde bulundukları, yaklaşık bir buçuk milyar Müslüman vardır.” dedi.

“Aynen bu misal gibi milliyetçiliğin sana kazandırdığı kâr olarak 300 milyon kadar bir insan topluluğu vardır. O topluluğun sağlamış olduğu kardeşlik ve muhabbetten kaynaklanan bir lezzet ve zevk vardır. Eğer o milliyetçilik, dinle ve maneviyatla alakası olmayan menfî milliyetçilik denilen ırkçılıktan ibâret olursa sevip bağlandığı o toplumun, ona kazandırdığı kardeşlik ve muhabbet ancak kabir kapısına kadar devam eder. Fakat dine ve maneviyata dayanan müsbet olan İslâmî milliyetçilik ise bir buçuk milyar insanın kardeşliğini ve muhabbetini sahibine kazandırır. Hem kabir kapısına kadar değil, cennette ebedî olarak devam edecek bir kardeşlik ve muhabbeti ve onlara şefâatçi olmak, şefâatlerinden istifâde etmek ve âhirete gitse bile geride kalan mü'minlerin duâ ve sevaplarından kazanmak gibi daha birçok faydaları kazandırır. Üstelik bu müsbet milliyetçiliği yaptığın takdirde, o Müslümanların arasında Türkler de bulunduğundan, onlara karşı muhabbet ve kardeşliğini kaybetmediğin gibi muhabbetini sonsuzlaştırıyorsun. Şimdi düşün: Akıllı başında olan bir insan bu ikisinden hangisini tercih etmelidir? Kararı sen ver.”

O samimi olan arkadaşımız sohbetimizden sonra ayrılıp gitti. Ertesi gün sohbe tekrar geldi.

Bu sefer nereli olduğunu sordum memleketini söyledi. Hangi milletten olduğunu sorduğumda ise hemen ellerini kaldırarak:

“Elhamdülillah ben Müslümanım!” dedikten sonra:

“Hani dün anlatmıştınız ya, onun için bu cevabı verdim.” dedi ve Çerkezlerden olduğunu söyledi.

Bu hâdisede düşünen her Müslüman için bir ders vardır.

Üstâd Bediüzzaman Hazretleri milliyetçilik hakkında meâlen şöyle diyor: “Câhiliye denilen müşriklere ve kâfirlere ait ırkçılık, birbirine dayanıp yardım eden gaflet, dalâlet, riyakârlık ve zulümden yoğrularak oluşturulmuş bir macundur. Bunun için milliyetçiler, milliyeti ilah kabul ediyorlar. Hamiyet-i İslâmiye denilen müsbet İslâmî milliyetçilik ise î mân nurundan bütün âleme aksedip dalgalanan bir ziyadır.”¹⁴⁷ Öyleyse denilebilir ki; ırkçılık kadar insanı ibâdetinden ve dininden uzaklaştırabilecek daha etkili başka bir sebep yoktur. Ve her türlü zulme de vesîledir.

Malumdur ki; İslâmiyet ve insanlık, tarihte ırkçılıktan dolayı pek çok zarar görmüştür. Bu zararlardan ders almamız gerekir. Meselâ: Emevî Devleti ırkçılık fikrini siyâsetlerine karıştırdıklarından hem âlem-i İslâm’ı küstürdüler, hem kendileri de çok felâket çektiler. Bilhassa 19.yy’dan itibaren Avrupa’daki milletler ırkçılık fikrini çok ileri sürdüklerinden, Fransa ve Almanya’nın çok zararlı dâimî düşmanlıklarını netice vermekle beraber, 1. Dünya Savaşı’ndaki korkunç hâdiseler dahi menfi milliyetçiliğin insanlara ne kadar zararlı olduğunu göstermiştir.

¹⁴⁷ Bediüzzaman, Mesnevî-i Nuriye, s. 108.

Aynı zamanda dessay ve aldatıcı İslâm düşmanları, bin seneden fazla İslâm milliyetçiliği ile birbirine bağlı olan Müslümanları mağlup edemedikleri hâlde ancak aramıza ırkçılık ve nifak tohumlarını atmakla, yeryüzünün yarısına hâkim olan Müslümanları ve Osmanlı Devletini bölüp parçalayarak mağlup etmişlerdir. Hâlen de ırkçılık ve hizipçilik denilen bu tahribatçı silahı, Müslümanlar arasında kullanmaktadırlar. Hâlihâzırda bunun çok örnekleri vardır. Sudan'daki kabileler ve umum Afrika'daki kabile ve devletler, Filistin'deki gruplar, Irak'taki ırklar ve mezhepler, Afganistan'daki hizipler vs. zâlim güçler hile ve aldatmakla, bu grupların ve milletlerin hepsini münâfıklıkla birbirine düşürerek aralarındaki katliamlara sebep oluyorlar. Irz ve namus başta olmak üzere bütün İslâmî mukaddesatlarını ayaklar altına alıyorlar. Nasıl ki aç canavarı sevmek, onun merhametini kazanmak değil; bilakis onun iştahını açar. Seven kişiyi parçalar, yer. Sonra da dişlerinin ve tırnaklarının kirasını istediği gibi bu milletleri parçalayıp yiyen zâlim güçler de dişlerinin ve tırnaklarının kira bedeli olarak o memleketlerin gelir kaynaklarına el koyuyorlar. Acaba Müslüman bir grup veya millet, kendi kardeşi olan grup veya milletin sıkıntısından kurtulmak için bu canavar zâlimleri, nâmahremin girmemesi lazım gelen vatanına davet etmek mahiyetinde milliyetçilik veya hizipçilik yaparsa kendi milletine ve memleketine o düşmanlardan daha büyük düşmanlık etmiş olmaz mı? Düşünen her Müslümanın, Irak'ın başına gelenleri ve Suriye'deki şimdiki durumu göz önünde bulundurarak bu soruya cevap bulması icâb eder diye inanıyorum.

Peygamber Efendimiz (sav) ferman etmiş:

“ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: خَيْرُكُمْ الْمُدَّافِعُ عَنْ عَشِيرَتِهِ مَا لَمْ يَأْتُمْ ”

“En hayırlınız kavmi günâha girmedikçe (İslâmiyet’i yaşamaları için) onları müdafaa edendir.”¹⁴⁸

Bu hadîs-i şerîfîn ifâde ettiğî gibi bir milletin birlik ve beraberliğini muhâfaza etmesi, hayırlı işlerde yardımlaşması, maddî ve manevî haklarını temin etmesi noktasında onlara yardımcı olmak, günâhlardan ve zararlardan o milletin kurtulmasına çalışmak denilen İslâmî ölçülere uygun olan müspet bir milliyetçiliğî yapmak; o toplumun hayatını devam ettirmek için gereken bir ihtiyaçtır. Fakat bu tarzda olan milliyetçilik, İslâmiyet’i muhâfaza eden kale hükmünde olmalıdır ve ona hizmet etmelidir. İslâmiyet’in yerine geçmemelidir. Çünkü İslâmiyet’in kazandırdığı kardeşlik içinde binler kardeşlik ve fayda vardır. Kabir ve âhîret âleminde de o kardeşlik sonsuza kadar devam eder. Onun için millî kardeşlik hissi ne kadar kuvvetli de olsa İslâm kardeşliğinin bir perdesi hükmünde olabilir. Yoksa onu İslâmiyet’in yerine geçirmek, o kalenin taşlarını içindeki elmas cevherlerin yerine koyup o elmasları dışarı atmak gibi ahmakçasına bir divaneliktir.

Bediüzzaman Hazretleri hangi milletten bahsederse medar-ı iftihar olan seciyeleri ile onlardan bahseder. Hep iyi taraflarını görür. O ifâdelerini şöylece neticelendirebiliriz. Meselâ Araplar için: *“Ey kavm-i necib-i Arab! Sizler bizim ve bütün Müslümanların üstatlarısınız ve İslâmiyet’in saff-ı evvelini teşkil ediyorsunuz. İslâmiyete sahip çıkmak sizin asıl vazifenizdir.”* Türkler için: *“Ey İslâmiyet’in kahraman ordusu! Bin seneden beri Kur’ân’a bayraktarlık ettiniz. Milliyetinizi İslâmiyet’e kal’a yaptınız. Bütün mefahiriniz İslâmiyet hesabına geçmiştir. Hiçbir kuvvet bu mefahiri yeryüzünden silemediği hâlde sizler şeytanların ve din*

¹⁴⁸ Sünen-i Ebu Davud, C 5, s. 214, Hadîs No: 5120.

düşmanlarının desiseleriyle bunları kalbinizden silmeyiniz.” Ve Kürtler için de: “Ey Kürtler! Sizler dereler dolusu cesarete sahiptir. Atanız olan Selehaddin Eyyubilerle, İslâmiyet’i yok etmeye çalışan Haçlı seferlerini, akamete uğrattınız. Demek İslâmiyet’i müdafaa etmek asıl vazifenizdir.” diyerek bunlar gibi her milleti güzel hasletleriyle yâd ederek onları iki hayatımızın ruhu hükmünde olan İslâmiyet’i müdafaa ve muhâfazaya teşvik ve teşci‘ ediyor.

Bu şekilde münevver, mütefekkir ve hamiyetperver her mü’mine İslâm dâvâsında güzel bir örnek teşkil ediyor. Bediüzzaman Hazretleri, İslâm milletlerinin vahdetinin ehemmiyetini ifâde için kendisini Türk külâhını, Arap âbâsını ve Kürt şalvarını giyen bir şahsiyet olarak tanıtmaktadır. Yani geçmiş asırlarda da örnekleri görüldüğü gibi, Türklerin idâresi, Arapların ilmi ve Kürtlerin cesaretini ve sâir Müslüman milletlerin güzel seciyelerini kendinde toplayan; İslâm devletleri arasındaki birlik ve beraberlikten oluşan bir gücün, bütün insanlık âleminde, hikmet ve adâleti tatbik ederek saadet ve selâmetin vesîlesi olacağını, kat’î bir kanaat ile ifâde ediyor. Aynı zamanda bütün inancıyla bunu rahmet-i İlahîden bekliyor.

Evet, bir vakit üç çocuk koydukları hedefe nişan alıyorlarmış. Birincisi atıp vurunca sevincinden: *“Ben Hazreti Ebu Bekir ile Hazreti Talha (ra)’nın torunuyum”* diyerek övünmüş. İkinci çocuk da hedefi vurunca: *“Ben şehid Osman (ra)’ın torunuyum.”* diyerek övünmüş. Üçüncü çocuk dahi atıp hedefi vurunca, düşünmüş, dedelerinin içinde meşhur birisini bulamayınca: *“Ben Allah’ın peygamberi Hazreti Âdem (as)’in torunuyum.”* diyerek övünmüş. Evet, bu çocuktan ders almak icâb eder. Çünkü insan nesli maymundan veya başka bir hayvandan gelmemiştir.

Bütün insanlar bir Peygamberden yani aynı anne-babadan meydana gelmiştir. Allah katında farkları yoktur. Ancak insanları farklı kılan takvadır; yani Cenâb-ı Hakk'ın emirlerini yerine getirip yasaklarından sakınmaktır.

Rabbimiz bütün din kardeşlerimizle birlikte bizleri rızasına muhâlif hâl ve hareketlerden muhâfaza eylesin. Âmin.

SEKİZ ADIMDA KURTULUŞ REÇETESİ

Şarktaki aşiretlerin suallerine cevap olarak hâzırlanıp H. 1329 (m. 1911)'de neşredilen Münâzarat Risâlesi, daha sonraları Bediüzzaman Hazretleri tarafından tekrar gözden geçirilerek neşredilmiştir. Üstâd Hazretleri risâlenin baş tarafına şu ifâdeleri koymuştur ki bu, aşağıda izâh etmeye çalıştığımız yazının ne anlama geldiğini göstermek açısından ehemmiyetlidir.

Azametli bahtsız bir kıt'anın, şanlı tali'siz bir devletin, değerli sahipsiz bir kavmin reçetesi veyahut Bediüzzaman'ın Münâzarat'ı.

Bugün şahsi ve ictimâi problemlerimize ışık tutacak -aşağıdaki küçük, fakat keyfiyet i'tibâriyle büyük sual ve cevabı nazar-ı dikkatlerinize arz ediyoruz.

S: Zindân-ı atâlete düştüğümüzün sebebi nedir?

C: Hayat cidâldir. Şevk ise matiyesidir. İşte himmetiniz şevke binip, mübâreze-i hayat meydanına çıktığı vakit, en evvel düşman-ı şedid olan yeis rast gelir. Kuvve-i ma'neviyesini kırar. Siz o düşmana karşı لَا تَقْنَطُوا kılıcını isti'mâl ediniz.

Sonra müzâhametsiz olan hakkın hizmetinin yerini zabt eden meylü't-tefevvuk istibdâdı hücumla başlar. Himmetin başına vurur, atından düşürttürür. Siz كُونُوا لِلَّهِ hakikatini o düşmana gönderiniz. Sonra da ilel-i müteselsiledeki terettübü atlamakla müşevveş eden acûliyet çıkar, himmetin ayağını kaydırır. Siz وَاصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا'yu siper ediniz. Sonra da medenîyyün bi't-tab' olduğundan, ebnâ-yı cinsinin hukukunu muhâfazaya ve hakkını onlar içinde aramaya mükellef olan insanın âmâlini dağıtan fikr-i infirâdî ve tasavvur-u şahsî karşı çıkar. Siz de خَيْرُ النَّاسِ أَنْفَعُهُمْ لِلنَّاسِ olan mücâhid-i âlî-himmeti mübârezesine çıkarınız.

Sonra başkasının tekâsülünden görenek fırsat bulup hücum edip belini kırar. Siz de عَلَى اللَّهِ لَا غَيْرَ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ olan hısn-ı hasîni himmete melce' ediniz. Sonra da acz ve nefsin i'timâdsızlığından neş'et eden ve işi birbirine bırakmak olan düşman-ı gaddâr geliyor. Himmetin elini tutup oturtturur. Siz de لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ olan hakikat-i şâhikayı üzerine çıkarınız. Tâ o düşmanın eli, o himmetin dâmenine yetişmesin. Sonra Allah'ın vazîfesine müdâhale eden dinsiz düşman gelir. Himmetin yüzünü tokatlar. Gözünü kör eder. Siz de وَلَا تَتَمَرَّ عَلَى سَيْدِكَ، اسْتَقِمْ كَمَا أَمَرْتُ olan kâr-âşinâ ve vazîfeşinâs olan hakikati gönderiniz. Tâ onun haddini bildirsin.

Sonra umum meşakkatin anası ve umum rezâletin yuvası olan meylü'r-rahata geliyor. Himmeti kaydeder, zindân-ı sefâlete atar. Siz de لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى olan mücâhid-i âlîcenâbı o cellâd-ı sehâra gönderiniz. Evet,

size meşakkatte büyük rahat var. Zîrâ fıtratı müteheyyci olan insanın rahatı, yalnız sa'y ve cidâldedir. ¹⁴⁹ إِنَّ لَكُمْ فِي الْمَشَقَّةِ لِرَاحَةً إِنَّ الْإِنْسَانَ الْمُنْهَيَّجَةَ

¹⁵⁰ فِطْرَتُهُ رَاحَتُهُ فِي السَّعْيِ وَالْجِدَالِ

Sual: Zindan-ı atalete, yani boş durmak ve tembellik zindanına düştüğümüzün sebebi nedir?

El cevap: Hayat cidaldır yani, hayatın devamı için bir mücâhid kabul edilen insanın çalışma azmi olan himmeti, maişetini temin noktasında gösterdiği çabada başarılı olması hem âdetâ savaş meydanında nefis ve şeytan gibi insana düşmanlık eden unsurlara karşı mücâdeleyi kazanması ve başarması ancak bu gelecek engelleri birer birer aşmak ile mümkün olur. Şevk ise mat'iyyesidir, yani himmetiniz denilen çalışma azminizin bineği ise şevkinizdir.

Cidal ise iki ma'nâyı ifade eder. Birincisi şahsî hayat noktasında rızık için koşturmak ve insana düşman olan nefis ve şeytan ile mücâhede ve mücâdele cihetindedir. Bu ise kişiye adâlet ve özgürlüğü kazandırır. Zaten burada cidalin neye karşı verileceği de aşağıda verilen sekiz örnek ile açıklanmış oluyor. İkincisi ise Zülfikar Mecmuası'nda Kur'ân'ın şebâbiyeti bahsinde zikredilen cidaldır. Şöyle ki: "Avrupa medeniyeti toplum hayatının devamı için cidali esas yapar." burada ifade edilen cidal, insanların sosyal hayatına bakar. Yani; nefis ve şeytan ile mücâhede değil, belki insanların kendi aralarındaki mücâdeleyi kastediyor. Bu yanlış bir kural olduğundan toplum arasındaki çatışmayı netice verir.

¹⁴⁹ Hâşiye: Şimdi anlıyorum ki, ne dediğimi anlamıyorsunuz. Zîrâ ben siz oluyorum, anlamıyorum. Şunun büyük kardeşi olan ulemâ reçetesi (Muhâkemât) daha mübhem konuşuyor. Demek beraber gezmekliğim lâzım. İşte ben de hayâlîmi terfîk ettim.

¹⁵⁰ Bediüzzaman, Mektubat 2, s. 429.

İşte himmetiniz şevke binip mübâreze-i hayat yani; hayat mücâdelesi meydanına çıktığı vakit,

1. En evvel düşman-ı şedîd olan yeis yani; ilk olarak en şiddetli düşman olan ümitsizlik engeli himmetinize rast gelir. Kuvve-i ma'neviyesini kırar. Moralini alt üst eder. Siz o düşmana karşı

تَقْنَطُوا (rahmet-i Îlâhiden ümit kesilmez.)¹⁵¹ kılınıcı istimal

ediniz, kullanınız. Zira başka risâlelerde de geçtiği gibi “yeis, mâni-i her kemâldir.” Yani ümitsizlik bütün başarılarla ve mükemmelliklere engeldir. Hem “su-i zanla yeistir, saadetin muhrubu, hayatın katili” yani Cenâb-ı Hakk’ın rahmeti hakkında su-i zannedip kendisine ihsanda bulunmayacağını düşünmek veya yapmak istediği herhangi bir iş için de ümitsizliğe ve karamsarlığa düşmek, insanın saadet ve mutluluğunu harab edip bitirir ve hayatını da öldürür. Ümitsizliğe ve karamsarlığa düşen adam âdetâ yürüten bir cenâze olur. Bu dehşetli düşman olan ümitsizlik ve karamsarlıktan kurtulmanın yegâne çaresi, ancak Cenâb-ı Hakk’ın her şeyi kuşatan rahmetine sığınıp o rahmetten ümidi kesmemekle olur.

2. Sonra müzahametsiz olan hakkın hizmetinin yerini zabteden meylü't-tefevvuk istibdâdı yani; hiçbir engele takılmayan ve Hakk’a hizmet etmenin yerine geçen ve nefsin de hoşuna giden üstün olma meyli gelir. Yani kendini görüp kendine güvenip ve kendini beğenmek noktasında Allah (cc) için değil ancak kendi şahsî kemâlatı ve çıkarları için çalışma baskısı, o himmete karşı

¹⁵¹ Zümer suresi, 53. âyet.

hücûma başlar.¹⁵² Himmetin başına vurur, atından düşürttürür.

Siz **كُونُوا لِلَّهِ** (Allah için olunuz.)¹⁵³ Yani “amelinizde”, “yaptığınız

her işte rıza-yı İlâhî olmalıdır.” düsturuna binâen bir işi nefsinizin arzu ve isteklerine uyarak değil, Cenâb-ı Hakk’ın emir ve yasaklarına uyarak yapınız hakikatını o düşmana gönderiniz.¹⁵⁴

3. Sonra da ilel-i müteselsiledeki terettübü atlamakla müşevveş eden aculiyet yani; merdivenlerin basamakları gibi birer birer çıkılması gereken sebeplerin sırasına dikkat etmeyip onların bazılarını atlamakla, himmeti şaşırtan acelecilik çıkar, himmetin ayağını kaydırır. Siz, **وَاصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا** yu (Ey îmân edenler! Sabredin! Sabırda (düşmanlarınıza) üstün gelin! (Her an vazifenizi yerine getirmeye) hâzırlıklı olun)¹⁵⁵ Allah (cc)’ın bu emrini himmetinize siper ediniz. Zira sabreden zaferi kazanır, sabır bütün sıkıntıları ferahlığa, mutluluğa çeviren bir anahtardır. Buna bir örnek verecek olursak nasıl ki; bir ekmeği elde etmek için önceden buğday ekilir sonra da yeşerip olgunlaşınca kadar beklenilir daha sonra o ekin patozdan geçer, değirmene götürülür ve fırına verilir. Ancak bütün bu aşamalardan sonra o ekmek elde edilir. Eğer acelecilikle bu birbirini takip eden sebep ve basamakların birisi atlanırsa ekmeğin elde edilmesi mümkün

¹⁵² Benzer, farklı bir yer için On Yedinci Söz’de, Hatveler’e bakılabilir.

¹⁵³ Arabî ibare.

¹⁵⁴ Daha ayrıntılı bilgi için Lem’alar mecmuasının Yirmi Birinci Lem’a olan İhlas Risâlesi’ne müracaat ediniz.

¹⁵⁵ Al-i İmran Suresi, 200. âyet.

olmaz. Demek bir işi başarmak için Cenâb-ı Hakk'ın hikmetinin koyduğu basamaklara riâyet etmek icab eder.

4. Sonra da medenîyyün bittab' olduğundan ebna-yı cinsinin hukukunu muhâfazaya ve hakkını onlar içinde aramağa mükellef olan insanın âmâlini dağıtan fikr-i infiradî ve tasavvur-u şahsî karşı çıkar. Yani; insan yaratılış itibarıyla medenî ve toplumsal bir varlıktır. Ancak toplumun yardımıyla hayatını devam ettirdiği gibi, kendisinin de o topluma gücü yettiği kadar katkıda bulunması gerekmektedir. Öyle ise insan, toplumun hukukunu muhâfaza etmeye mecbur olduğu gibi, o toplumun içindeki kendine ait hak ve hukukunu da arayacaktır. Fakat insanın bütün arzu ve isteklerinin gerçekleşmesine en büyük engel olan, insanın yalnız şahsî çıkarlarını düşünmesi ve toplumu değil kendi zâtına hizmet etmeyi esas maksat yapması karşısına çıkar. Siz de خَيْرُ

النَّاسِ أَنْفَعُهُمْ لِلنَّاسِ *İnsanların en hayırlısı insanlara en faydalı olanıdır.)¹⁵⁶ olan mücâhid-i âlîhimmeti mübârezesine yani; hayat mücâdelesi meydanında, himmeti en yüce olan bu mücâhidi, hadîsin bu emrini, o ferdî ve şahsî düşüncenin karşısına çıkarınız.*

5. Sonra başkasının tekâsülünden görenek fırsat bulup hücum edip belini kırar. Yani “Başkasının gevşekliğini ve tembelliğini kendine örnek almak denilen görenek belası” hücum edip himmetin belini kırar. Siz de عَلَى اللَّهِ لَا غَيْرَهُ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ

¹⁵⁶ Kenzû'l-Ummal, Mektebetü'r-Risâle, C 15, s. 777, Hadîs No: 43065.

(Tevekkül edenler başkasına değil ancak Allah'a tevekkül etsinler.)¹⁵⁷ yani; insanlar tembellik hususunda birbirine uymak yerine Cenâb-ı Hakk'a tevekkül edip onun emir ve yasaklarına uymalıdır. Olan hısn-ı hasîni himmete melce ediniz. Sağlam kale olan bu âyetin emrine uymayı, himmete sığınak yapınız.

6. Sonra da acz ve nefsin itimadsızlığından neş'et eden ve işi birbirine bırakmak olan düşman-ı gaddar yani; insan aciz olduğundan ve nefsine güvenmediğinden sıkıntılı ve zor işleri yapamayacağı şeklindeki yanlış düşüncesinden dolayı “başkası yapsın” denilen gaddar düşman geliyor. Himmetin elini tutup oturtturur. Siz de *لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ* (Hidâyete erdiğinizde dalâlete düşenler size zarar vermez.)¹⁵⁸ yani; siz vazifenizi yapıp işi başkasına bırakmadığınız takdirde, başkalarının işleri birbirine bırakması ve yanlış yola sapmaları size herhangi bir zarar vermez olan hakikat-ı şâhikayı yüce hakikati üzerine çıkarınız. Tâ o düşmanın eli o himmetin dâmenine eteğine yetişmesin.

7. Sonra Allah'ın vazifesine müdâhale eden dinsiz düşman gelir; yani, insanın asıl vazifesi Allah'a ibâdet ve itâattir. Rububiyyet denilen yaratmak, beslemek büyütme terbiye edip idare etmek ve neticeleri vermek ise Cenâb-ı Hakk'ın vazifesidir. Bazen insan gafletten dolayı hafif olan ibâdet vazifesini bırakıp Cenâb-ı Hakk'a ait olan ağır vazifenin altına girer ve ezilir. Ve işlerinde

¹⁵⁷ İbrahim Suresi, 12. âyet.

¹⁵⁸ Maide Suresi, 105. âyet.

muvaffak da olamaz. Böylece “Cenâb-ı Hakk’ın vazifesine karışmak” olan dinsiz düşman gelir, himmetin yüzünü tokatlar, gözünü kör eder. Siz de **اِسْتَقِمْ كَمَا اُمِرْتَ وَلَا تَتَاَمَّرْ عَلٰى سَيِّدِكَ**

(Emrolunduğun gibi dosdoğru ol.)¹⁵⁹ (Efendin’e, karşı amirlik taslama.)¹⁶⁰ yani; insan kendi vazifesini yapacak, Cenâb-ı Hakk’a ait olan neticelere karışmayacaktır. Olan kâr-aşına ve vazifesinas yani işinizin ve vazifenizin Cenâb-ı Hakk’ın emir ve yasaklarını yerine getirmek olan hakikatı o dinsiz düşmana gönderiniz. Tâ onun haddini bildirsın.¹⁶¹

8. Sonra umum meşakkatın anası ve umum rezâletin yuvası olan meylürrahat gelir yani; bilindiği gibi ekser insanlar güzel bir evim, iyi bir gelirim, en lükslerinden bir arabam olsun, tatlı canım hiç incinmesin diyerek rahatına vesîle olabilecek her türlü sebepleri temin etmeye çalışır. Sanki dünyaya gelişinin asıl amacı rahatça yaşamakmış gibi hareket eder. Hâlbuki dünyada rahat yoktur, âhiretteki rahat ise dünyadaki külfet ve meşakkat ile ölçülür. Dünyaya gelişindeki asıl maksat ise îmân ve ibâdetle nefis ve şeytana karşı mücâhede etmektir. Evet, bir insanın harp meydanına çıkıp düşmana karşı mücâhede ederken o ortamda rahatı araması ne kadar doğru olur. Ve ararsa o kişinin ne hâle düşeceği herkesçe tahmin edilebilir. İşte harp meydanı olan dünyada da rahatı aramak buna benzer. Evet, sonunda böylece rahatı arama meyli denilen düşman geliyor. Himmeti kaydeder, bağlar zindan-ı sefaletle sefillik ve perişaniyetlik zindanına atar.

¹⁵⁹ Hud Suresi, 112. âyet.

¹⁶⁰ Arabi ibare.

¹⁶¹ Lem’alar mecmuasında, On Yedinci Nota’nın Birinci Meselesi’ne müracaat edilsin.

Siz de لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى İnsan için çalıştığından başkası

yoktur.)¹⁶² olan mücâhid-i âlî Cenâbı, o cellâd-ı sehâra gönderiniz. Yani; insan dünya denilen bu mücâhede meydanında, nefis ve şeytânıyla ne kadar mücâdele ederse ve ne kadar ibâdet ve hizmet yaparsa kazanacağı ecir ve mükâfât da o kadar olur. Ve nefisine uyduğu nispette de cezayı hak eder. Bu âyetin ifade ettiği hakîkati, sihirbaz cellat denilen o meylürrahat düşmanına gönderiniz. Evet,

إِنَّ لَكُمْ فِي الْمَشَقَّةِ لَرَاحَةً إِنَّ الْإِنْسَانَ الْمُنْهَيَّجَةَ فِطْرَتُهُ رَاحَتُهُ فِي السَّعْيِ وَ الْجِدَالِ¹⁶³

Yani; size meşakkatta büyük rahat var. Zira fitratı müteheyyiç heyecanlı bir yaratılışa sahip olan insanın rahatı, yalnız sa'y ve cidalıdır. Yani rızkı için koşturması ve düşmana karşı mücâdele etmesindedir.

KAYNAKÇA

¹⁶² Necm Suresi, 39. âyet.

¹⁶³ Arabî ibare.

- Abdülkahir El-Bağdâdî, el-Fark Beynel-Fırak, Daru'l Afakı'l Cedide, Arapça nüshası, Beyrut, 1977.
- Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, Arapça nüshası, Beyrut, 1977.
- Acluni, Keşfu'l-Hafa, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Arapça nüshası, Beyrut, 1988.
- Ahmed bin Hanbel, Müsned, Daru'l-Hadîs, Arapça nüshası, Kahire, 1990.
- Ahmed Husrev Hattı, Kur'ân-ı Kerîm ve Meâli, Hayrat Neşriyat, Isparta, 2013.
- Ali el-Müttakî, Kenzü'l-Ummâl fî Süneni'l-Akvâl ve'l-Ef'âl, Müessesetü'r-Risâle Naşirun, Arapça nüshası, Beyrut, 1986.
- Bediüzzaman, Asa-yı Musa, Altınbaşak Yayınları, Osmanlıca nüshası, İstanbul, 2013.
- Bediüzzaman, İşaratü'l-İcaz fî Mezani'î-İcaz, Altınbaşak Yayınları, Arapça nüshası, İstanbul, 2010.
- Bediüzzaman, İşâratü'l-İcaz, Altınbaşak Yayınları, Osmanlıca nüshası, İstanbul, 2014.
- Bediüzzaman, Lem'alar, Altınbaşak Yayınları, Osmanlıca nüshası, İstanbul, 2007.
- Bediüzzaman, Mektubat (1. ve 2. cildinden faydalanılmıştır.), Osmanlıca nüshası, Altınbaşak Neşriyat, İstanbul. 2011.
- Bediüzzaman, Mesnevî-i Nuriye, Altınbaşak Yayınları, Osmanlıca nüshası, İstanbul, 2015.
- Bediüzzaman, Sözler, Altınbaşak Neşriyat, Osmanlıca nüshası, İstanbul, 2013.
- Bediüzzaman, Tılsımlar, Altınbaşak Neşriyat, Osmanlıca nüshası, İstanbul, 2011.

Bediüzzaman, Zülfikar, Altınbaşak Neşriyat, Osmanlıca nüshası, İstanbul, 2013.

Celaeddin Suyutî, Ed-Dürrü'l-Mensur Fi't-Tefsîri'l-Me'sur, Dârü'l-Fikr, Arapça nüshası, Beyrut, 1993.

Celaeddin Suyutî, Ed-Dürrü'l-Mensur Fi't-Tefsîri'l-Me'sur, Dârü'l-Fikr, Arapça nüshası, Beyrut, 1993.

Celaeddin Suyutî, El Havi Li'l-Fetavi, Daru'l-Kütübî'l-İlmiye, Arapça nüshası, 1988.

Celaeddin Suyutî, İhya-yı Fedâi'l-i Ehl-i Beyt, Dar'ul Meârif, Arapça nüshası, Yer ve tarih tespit edilememiştir.

Celaeddin Suyutî, Kabir Âlemi, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1995.

Deylemi, El-Firdevs Bi-Mesuri'l-Hitab, (Müsnedü'l-Firdevs), Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, Arapça nüshası, 1986.

Ebu Davud, Kitabu's-Sünne, El-Mektebetü'l-Asriye, Arapça nüshası, Beyrut, 1994.

Ebu Davud, Sünen, Daru Risâleti'l-Alemiyeti, Arapça nüshası, Suriye, 2009.

El-İshâm bi Beyâni Menhec İbn Hazm fı Ta'lili'l-Ahbâr, Daru'l-Kütübî'l-İlmiye, Arapça nüshası, Beyrut, 2003.

Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'ân, Yayınevi, yer ve tarih tespit edilememiştir.

Heysemi, Mecmau'z-Zevaid ve Menbau'l Fevaid, Daru'l-Kütübî'l-İlmiye, Arapça nüshası, Beyrut, 2013.

Hindi, Kenzu'l-Ummal, Müessesetü'r-Risâle, Arapça nüshası, Beyrut, 1989.

İbn Hacer el-Askalânî, Fethu'l-Bari, Sahih-i Buhari Şerhi, Daru's-Selâm, Arapça nüshası, Riyad, 2000.

- İbn Kesir, Camiu'l-Mesaniid ve's-Sünen, Daru'l-Fikir, Arapça nüshası, Beyrut, 1994.
- İbn Kesir, El-Bidaye ve'n-Nihaye, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, Beyrut, Arapça nüshası, 1971.
- İbn Mace, Sünen, Kitabu'l-Fiten, Daru'l-Fikir, Arapça nüshası, Beyrut, 2003.
- İbn-i Hacer-i Mekki Heytemî, Ala Şerhi'l-İzahi Fi Manasiki'l-Hacc, İmam Nevevi, Daru'l-Hadîs, Arapça nüshası, Tarih tespit edilememiştir, Beyrut.
- İbni Mace, Sünen, Daru'l-Hazartü, Arapça nüshası, Umman, Yer tespit edilememiştir, 2015.
- İbni Recep, Fethu'l-Bari Şerhu'l-Sahihu'l-Buhari, Arapça nüshası, Yayınevi, yer ve tarih tespit edilememiştir.
- İbnü'l-Kattân El-Mağribî, El Hadi li'l-Mühtedi fi'l-Fedâil, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, Arapça nüshası, Beyrut, 1971.
- İbrahim Kâfi Dönmez, İcma, Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA), Tarih tespit edilememiştir.
- İmam Nevevî, Menasikü'l-Hacc, Daru'l-Hadîs, Arapça nüshası, Beyrut, 1985.
- İmam Nevevi, Riyazüs's-Sâlihîn, Daru İbn Kesir, Arapça nüshası, Beyrut, 2007.
- İmam Suyuti, El Havi Li'l-Fetavi, Daru'l Kütübü'l-İlmiye, Arapça nüshası, Beyrut, 1983.
- İmam Suyuti, el-İtkan fi ulûmi'l-Kur'ân, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, Arapça nüshası, Beyrut, 1971.
- İmam Şarani, Keşf'ül Gumme an Cemî'ül Ümme, Şirketü Mektebe, Arapça nüshası, Mısır, 1951.

İsmail Hakkı Burusevî, Tefsir-i Ruh'ul Beyân, Yayınevi, yer ve tarih tespit edilememiştir.

Kenzü'l-Ummal, Mektebetü'r-Risâle, Arapça nüshası, Beyrut, 1985.

Kurtubî, Camiü li ahkâmî'l-Kuran, Darü'l-Fikir, Arapça nüshası, Beyrut, Tarih tespit edilememiştir.

Kurtubî, El-Câmi li-Ahkâmî'l-Kur'ân, Dârü'l-Fikr, Arapça nüshası, Beyrut, Tarih tespit edilememiştir.

Kütüb-i Sitte Şerhleri, Sünen-i Tirmizi, Çağrı Yayınları, İstanbul, Tarih tespit edilememiştir.

Melfîbârî, Haşiyetu İaneti't-Talibin, Daru'l-Kütübî'l-İlmiye, Arapça nüshası, Beyrut, 1971.

Muğnu'l-Muhtaç, Mektebetü'l-İslâmiye, Arapça nüshası, Yer ve tarih tespit edilememiştir.

Muhammed Yûsuf Kandehevî, Hayatu's-Sahâbe, Akçağ Yayınları, Yer ve tarih tespit edilememiştir.

Münavî, Feyzü'-Kadir, Daru'l-Marife, Beyrut, Arapça nüshası, 1972.

Münzirî, Et-terhib ve't-tergib, Daru'l-Kütübî'l-İlmiye, Arapça nüshası, Beyrut, 1971.

Ömer Nasuhi Bilmen, Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri, İstanbul, Yayınevi ve tarih tespit edilememiştir.

Ragîb el-İsfahani, Kur'ân Kavramları Sözlüğü, Çıra Basın Yayınları, İstanbul, 2012.

Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Ötüken Neşriyat, Kitabü'l-Megazi, İstanbul, 1987.

Sahih-i Müslim, Darul'l-Feyha, Arapça nüshası, Suriye (Dimeşk), 2010.

Seyyid Şerîf Cürçani, Tarifat, Darul Kütübü İlmiye, Arapça nüshası, Yer tespit edilememiştir, 1995.

Suyuti, El-Câmi' u's-sağır, Daru'l-Fikr, Arapça nüshası, Beyrut, 1994.

Suyuti, El-Câmi' u's-sağır, Daru'l-Marife, Arapça nüshası, Beyrut, 1972.

Suyutî, Tefsir Ed-Dürr-ül Mensur, Arapça nüshası, Yayınevi, yer ve tarih tespit edilememiştir.

Sünen-i Ebu Davud, Dâru İbn Hazm, Arapça nüshası, Beyrut, 1997.

Şehristani, El-Milel ve'nihâl, Daru'l-Kütüb'l-İlmiye, Arapça nüshası, Beyrut, 1992.

Şeyh Muhammed Emin Erbili, Tenvirü'l-Kulub, Yayınevi, Arapça nüshası, yer ve tarih tespit edilememiştir.

Tefsiru'l-Beyzavi, Daru'l-Kütüb'l-İlmiye, Arapça nüshası, Beyrut, 1988,

Tefsiru'l-Beyzavi, Daru'l-Kütüb'l-İlmiye, Arapça nüshası, Yayınevi, yer ve tarih tespit edilememiştir.

Taftâzânî, Şerhu'l-Makasid, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, Arapça nüshası, Beyrut, 2001.

Tirmizi, El-Camiu'l-Kebir, Daru'l-İslâmiye, Arapça nüshası, Beyrut, 1996.

Zahidü'l-Kevserî, El Akıdetü ve İlmü'l-Kelam, Arapça nüshası, Yayınevi, yer ve tarih tespit edilememiştir.